

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

**Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem
v komunitárním právu**

Konzultant: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Zpracovatel: Mgr. Marta Zavadilová

Odevzdání práce: duben 2007

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Mgr. Marta Zavadilová

OBSAH

I. Úvod a vymezení předmětu a cíle rigorózní práce	6
II. Obecná část	9
1. Vymezení základních pojmů	9
2. Prameny mezinárodního práva civilního procesního	10
III. Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu	12
1. Historický vývoj – od úmluvy k nařízení	12
2. Působnost nařízení Brusel IIa	16
2.1. Věcná a osobní působnost	16
a) Definice rodičovské zodpovědnosti	19
b) Mezinárodní prvek	22
2.2. Teritoriální působnost	25
2.3. Časová působnost	25
3. Jurisdikční pravidla	32
3.1. K pojmům mezinárodní pravomoc soudů a mezinárodní soudní příslušnost	32
3.2. Obecná soudní pravomoc	33
a) K pojmu obvyklý pobyt	34
b) Zásada trvání pravomoci a zachování pravomoci	36
3.3. Pravomoc soudů k rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti v jiných řízeních (ujednání o soudní pravomoci)	38
a) Pravomoc soudů v řízení ve věcech manželských	38
b) Pravomoc soudů v jiných řízeních	41
c) Pravomoc soudů k rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k dítěti s obvyklým pobytem mimo území členských států	42

3.4. Pravomoc založená na přítomnosti dítěte a zbytková pravomoc	43
3.5. Přezkum pravomoci a postoupení věci vhodněji umístěnému soudu	44
4. Procesní pravidla pro řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti	47
4.1. Přezkum přípustnosti	47
4.2. <i>Lis pendens</i> a závislé žaloby	48
4.3. Předběžná a zajišťovací opatření	49
5. Zvláštní pravidla při mezinárodních únosech dětí	51
5.1. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a její vztah k nařízení	52
5.2. K pojmu mezinárodní únos dítěte	54
5.3. Soudní pravomoc v případech mezinárodních únosů dětí	59
5.4. Řízení o navrácení dítěte	61
5.5. Důvody pro nenavrácení dítěte	64
5.6. Důsledky zamítnutí navrácení dítěte ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie	71
6. Uznání a výkon rozhodnutí, veřejných listin a dohod	73
6.1. K pojmům uznání a výkon	73
6.2. Uznání a výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel IIa	74
a) K pojmu rozhodnutí	74
aa) Rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel II	75
bb) Rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel IIa	76
b) Uznání rozhodnutí	77
c) Důvody pro neuznání rozhodnutí	79
aa) Výhrada veřejného pořádku	80

bb) Ochrana procesních práv dítěte a jiných osob	83
Výslech dítěte	83
Nerespektování procesních práv jiných osob	85
cc) Neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím	85
dd) Neuznání rozhodnutí kvůli nedodržení postupu podle čl. 56	86
d) Prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí	87
aa) Podmínky pro vydání prohlášení o vykonatelnosti	88
bb) Řízení o prohlášení vykonatelnosti	90
e) Zvláštní pravidla pro vykonatelnost rozhodnutí	96
o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte	96
aa) Věcná působnost čl. 40 – 45	96
Právo na styk s dítětem	97
Rozhodnutí o navrácení dítěte ve smyslu čl. 11 odst. 8	98
bb) Přímá vykonatelnost	98
Podmínky pro přímou vykonatelnost	99
Přezkum podmínek pro přímou vykonatelnost	100
f) Výkon rozhodnutí	104
aa) Obecná pravidla	104
bb) Zvláštní pravidla pro výkon přímo vykonatelných rozhodnutí	105
6.3. Uznání a výkon veřejných listin a dohod	107
IV. Závěr	109
Seznam použité literatury	112

1. Úvod a vymezení předmětu a cílů rigorózní práce

Dne 1. května 2004 přistoupila Česká republika k Evropské unii. S nabytím členství v tomto unikátním společenství se pro nás stal závazný jeho právní řád, který ovlivnil vnitrostátní právo v mnoha oblastech. Nedotčeno nezůstalo ani mezinárodní právo soukromé a procesní. Komunitární předpisy přinesly řadu změn oproti vnitrostátnímu právu zakotvenému v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jako ZMPS)¹ a aplikační praxe byla nucena si nová pravidla osvojit. S členstvím v Evropské unii se ale zároveň České republice otevřela možnost podílet se na tvorbě jejích právních předpisů, neboť právě oblast mezinárodního práva soukromého a procesního v současné době prochází dynamickým vývojem.

Pilíř unifikace mezinárodního práva soukromého na komunitární úrovni představuje Bruselská úmluva z roku 1968 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (dále jako Bruselská úmluva I)², později přepracovaná do nařízení Rady (ES) č. 44/2001 z 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (dále jen nařízení Brusel I)³. Hlavním cílem přijetí těchto právních aktů bylo přispět k volnému pohybu soudních rozhodnutí (a vykonatelných veřejných listin), tj. zlepšit jejich uznávání a výkon v rámci Evropského společenství. V souvislosti s tím byla unifikována také pravidla mezinárodní soudní pravomoci⁴. Do věcné působnosti Bruselské úmluvy I a nařízení Brusel I však nespádají všechny civilní věci⁵. Některé vyňaté oblasti jsou předmětem zvláštní

---

¹ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

² Úřední věstník EU C 27, 26.1.1998, s. 1 - 27

³ Úřední věstník EU L 12, 16.1.2001, s. 1 - 23, zvláštní vydání v českém jazyce Kapitola 19 Svazek 04 s. 42 - 64, k opravě české verze viz Úřední věstník EU L 242, 5.9.2006, s. 6 - 6.

⁴ K pojmu „mezinárodní soudní pravomoc“ a „mezinárodní soudní příslušnost“ viz kapitola 3.1.

⁵ Viz čl. 1 odst. 2 nařízení Brusel I

úpravy⁶. To platí i o rodinných věcech s odkazem na nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, kterým se ruší nařízení ES č. 1347/2000 (dále jen nařízení Brusel IIa)⁷. Výjimkou potvrzující pravidlo jsou však vyživovací povinnosti, které, ač institut tradičně rodinněprávní, spadají do věcné působnosti Bruselské úmluvy a nařízení Brusel I.

Mezinárodní právo soukromé a procesní je upraveno i v jiných komunitárních právních aktech, není však účelem této práce podat jejich přehled. Tato práce je zaměřena na rozbor komunitárních předpisů z oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního, které upravují řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Pozornost bude věnována především pravidlům mezinárodní soudní pravomoci a souvisejícím normám relevantním pro nalézací řízení, dále problematice uznávání a výkonu rozhodnutí a soudní spolupráci v dané oblasti. Autorka práce si klade za cíl tato pravidla podrobněji rozebrat a upozornit na praktické problémy spojené s jejich aplikací a v základních rysech vymezit jejich vztah k vnitrostátní úpravě a k relevantním mezinárodním smlouvám, zejména k Haagské úmluvě o únosech dětí⁸.

Předmět této práce je vymezen především předmětem mezinárodního práva civilního procesního, jakožto součástí mezinárodního práva soukromého. Pozornost tedy nebude věnována hmotně právním aspektům, s výjimkou případů, kdy tak bude nutné učinit pro účely vymezení některých pojmů.

Vedle textů právních předpisů (s přihlédnutím k různým jazykovým verzím) a dokumentů souvisejících s jejich sjednáváním

⁶ Např. nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 z 29.5.2000 o úpadkovém řízení

⁷ Úřední věstník EU L 338, 23.12.2003, s. 1 – 29, česká verze viz Kapitola 19 Svazek 06 s. 243 – 271, k opravě české verze viz Úřední věstník EU L 233, 26.8.2006, s. 36 – 36.

⁸ Haagská úmluva z 25.10.1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (34/1998 Sb.)

vychází autorka především z domácí a zahraniční literatury a z judikatury soudů českých i cizích, Evropského soudního dvora a Evropského soudu pro lidská práva.

II. Obecná část

1. Vymezení základních pojmů

Pro účely této práce se **mezinárodní právo civilní procesní** považuje za součást mezinárodního práva soukromého a rozumí se jím soubor právních norem, které upravují postup soudů, jiných orgánů a účastníků řízení a vztahy mezi nimi vznikající v řízení ve věcech s mezinárodním prvkem.⁹ Jedná se o normy, které upravují zejména mezinárodní pravomoc soudů, resp. mezinárodní soudní příslušnost, uznání a výkon cizích rozhodnutí a veřejných listin¹⁰, případně další procesní instituty spojené s mezinárodním prvkem v řízení¹¹.

Rodičovskou zodpovědností se rozumí souhrn rodičovských práv a povinností, jejichž subjekty jsou rodiče, případně jiní nositelé těchto práv a povinností na straně jedné a dítě na straně druhé. Jedná se především o práva a povinnosti související s péčí o dítě, s jeho zastupováním a se správou jeho jmění. Pro účely práce nelze vycházet pouze z pojetí tohoto institutu v českém právu¹², neboť komunitární právo, jak bude níže vysvětleno, pojímá rodičovskou zodpovědnost v některých aspektech odlišně.

---

⁹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, nakl. Doplněk, Brno 2004

¹⁰ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky - vybrané otázky, Právní fórum 4/2006, s. 45 a násl.

¹¹ Např. soudní spolupráci ve smyslu právní pomoci ve styku s cizinou (doručování písemností, spolupráce při dokazování, zjišťování cizího práva apod.)

¹² § 31 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOR)

2. Prameny mezinárodního práva civilního procesního

Oblast mezinárodního práva civilního procesního je upravena ve třech rovinách, tj. ve vnitrostátním právu, v mezinárodních smlouvách a v komunitárním právu. Jednotlivé právní instituty nemusí být upraveny v různých pramenech stejným způsobem, proto je důležité vymezit vzájemný vztah těchto pramenů a pravidla pro jejich aplikaci v konkrétních případech.

Základní vnitrostátní normou mezinárodního práva civilního procesního je část druhá ZMPS, speciálně je zde upravena i oblast rodinného práva (§ 38, 39, 40, 41, 67 a 68 ZMPS). Ustanovení ZMPS se použijí, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána (§ 2 ZMPS). Přednostní použití mezinárodní smlouvy před vnitrostátní normou bude v řízení o rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem přicházet často do úvahy, neboť ČR je vázána řadou dvoustranných i vícestranných smluv upravujících oblast rodinného práva¹³.

Právní předpisy Evropského společenství (dále jen ES) představují rovinu *sui generis*. Primárními právními předpisy ES jsou mnohostranné mezinárodní smlouvy uzavírané členskými státy, kterými je na ES přenesena pravomoc orgánů jednotlivých států právně upravovat určité vymezené oblasti. Orgány ES tak mohou v těchto oblastech přijímat sekundární právní předpisy, z nichž v oblasti mezinárodního práva soukromého převažují nařízení. Nařízení má povahu právního předpisu bezprostředně platného, použitelného přímo¹⁴ a přednostně před vnitrostátním právem¹⁵ členského státu. Vztah k mezinárodním smlouvám bývá předmětem závěrečných ustanovení nařízení a jeho

---

¹³ Přehled dvou- i vícestranných smluv je k dispozici na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR, v sekci Mezinárodní vztahy.

¹⁴ Čl. 249 odst. 2 Smlouvy o založení Evropského společenství (viz pozn. 17)

¹⁵ Rozsudky Evropského soudního dvora *Flaminio Costa (6/64)* a *Simmenthal II (106/77)*

úprava může být poměrně složitá¹⁶. Nelze proto zjednodušeně konstatovat, že by nařízení nahradila mezinárodní smlouvy upravující stejnou oblast působnosti, resp. že by před nimi měla aplikační přednost, a to dokonce ani ve vztazích mezi členskými státy EU. V případě, že vztah k mezinárodní smlouvě (smlouvám) není v sekundárním právním aktu výslovně upraven, poskytuje alespoň do určité míry řešení čl. 307 Smlouvy o založení Evropského společenství (dále jen SES)¹⁷.

Vztah komunitárních právních aktů k mezinárodním smlouvám není vymezen zdaleka tak jednoznačně, jak je tomu u vnitrostátního práva, což v praxi činí obtíže. Toto téma by si zasloužilo podrobnou analýzu a mohlo by být směle předmětem samostatné vědecké práce. Pro potřeby této práce se autorka v následující části omezí pouze na vymezení vztahu konkrétního nařízení a konkrétních mezinárodních smluv.

V souvislosti se zařazením komunitárních právních aktů v systému pramenů práva je vhodné připomenout pravidla pro výklad těchto právních předpisů. Na základě čl. 234 písm. b) SES smí právně závazný výklad komunitárních právních aktů podávat pouze Evropský soudní dvůr (dále jen ESD). Z jeho ustálené judikatury lze dovodit následující interpretační pravidla: 1. za účelem zajištění jednotného výkladu ve všech členských státech je třeba jednotlivé instituty zakotvené v komunitárních právních aktech vykládat nezávisle na národním právu (zásada autonomního výkladu), 2. při výkladu jednotlivých institutů je nutné přihlížet k cílům daného právního aktu (teleologický výklad), 3. přihlíženo musí být dále i k systematickému uspořádání právních aktů a jednotlivým jazykovým verzím (systematický a jazykový výklad).¹⁸

---

¹⁶ Např. čl. 59 – 63 nařízení Brusel IIa

¹⁷ Smlouva o založení Evropského společenství podepsaná 15.3.1957 v Římě vstoupila v platnost 1.1.1958 (Celex 11957E).

¹⁸ V podrobnostech viz Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Acta Universitatis Brunensis, Svazek 262, MU Bmo, 2003, s. 384 a násl.

III. Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem v komunitárním právu

1. Historický vývoj – od úmluvy k nařízení

Proces „komunitarizace“ mezinárodního práva civilního procesního je v porovnání s jinými oblastmi evropského práva poměrně mladým jevem. Probíhá v rámci prohlubování justiční spolupráce ve věcech civilních, jež bylo ve větší míře započato až po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992¹⁹. Spolupráce v oblasti justice se stala jedním z cílů Evropské unie v tzv. třetím pilíři, tedy v oblasti, v níž orgány ES neměly přímou pravomoc a jako právní instrumenty připadaly v úvahu mezinárodní smlouvy uzavírané mezi členskými státy. Zásadní změnu přinesla až Amsterdamská smlouva²⁰, která přesunula oblast soudní spolupráce v civilních věcech do tzv. prvního pilíře, konkrétně do Hlavy IV SES o vízové, azylové, přistěhovalecké a jiné politice týkající se volného pohybu osob. Tím bylo umožněno ES přijímat v této oblasti právní nástroje podle čl. 249 SES, tedy nařízení, směrnice a případně rozhodnutí, namísto mezinárodních smluv.

Do centra pozornosti ES, zaměřeného zpočátku převážně na ekonomické vztahy, se rodinné právo dostává až v druhé polovině devadesátých let minulého století. 28. května 1998 byla přijata Bruselská úmluva o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských (dále jen Bruselská úmluva II)²¹. V důsledku změn, které přinesla Amsterdamská smlouva však tato úmluva nikdy nevstoupila v platnost. V roce 1999 předložila Evropská komise Radě Evropské unie návrh nařízení, do něhož měla být úmluva transformována, a již 29.

¹⁹ Smlouva o Evropské unii podepsaná 7.2.1992 v Maastrichtu vstoupila v platnost 1.11.1993 (publikována v Úředním věstníku EU pod č. C 191 29.7.1992), dále jen SEU.

²⁰ Amsterdamská smlouva podepsaná 7.10.1997, vstoupila v platnost 1.5.1999 (publikována v Úředním věstníku EU pod č. C 340 10.11.1997) změnila SEU a Smlouvu o založení Evropského společenství.

²¹ Úřední věstník EU C 221, 16.7.1998, s. 2 – 18. Pořadové číslo dvě ve zkráceném označení úmluvy je odvozeno od starší Bruselské úmluvy z roku 1968 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Bruselská úmluva I).

května 2000 bylo přijato nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti k dětem obou manželů (dále jen nařízení Brusel II)²². Transformace úmluvy upravující oblast rodinného práva tak byla rychlejší než transformace starší Bruselské úmluvy I. Obsah jednotlivých ustanovení nařízení je v porovnání s Bruselskou úmluvou II v podstatě identický, s výjimkou změn, které si vyžádala odlišná forma právního nástroje. Ještě předtím, než nařízení Brusel II vstoupilo 1. března 2001 v účinnost²³, iniciovala Francie přijetí nařízení o vzájemném uznávání a výkonu rozhodnutí o právu na styk s dítětem²⁴. Na francouzskou iniciativu navázala Evropská komise a předložila Radě k projednání návrh nového nařízení²⁵. Dne 27. května 2003 přijala Rada nařízení č. 2201/2003 o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, kterým se ruší nařízení (ES) č. 1347/2000 (dále jen nařízení, případně nařízení Brusel IIa)²⁶. Ustanovení o řízení ve věcech manželských zůstala v podstatě nedotčena, „novela“ postihla především část o řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Dílčí změny budou popsány níže.

Mezinárodní právo rodinné procesní se stalo součástí *acquis communautaire* v poměrně nedávné době. Je proto logické, že hlavní inspirační zdroj při jeho tvorbě představovaly mezinárodní smlouvy, zejména ty, které byly přijaty na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého a Rady Evropy²⁷. Pokud jde o

²² Úřední věstník EU L 160 30.6.2000, s. 19 - 36, česká verze viz Kapitola 19 Svazek 01 s. 209.

²³ Pro 10 nových členských států, včetně České republiky, vstoupilo nařízení v účinnost v souladu s přístupovými smlouvami k 1. květnu 2004.

²⁴ Úřední věstník C 234, 15.8.2000, s. 7 - 11

²⁵ Úřední věstník C 203 E, 27.8.2002, s. 17 - 20

²⁶ Úřední věstník L 338, 23.12.2003, s. 1 - 29, česká verze viz Kapitola 19 Svazek 06 s. 243 - 271.

²⁷ např. Haagská úmluva z 5.10.1961 o pravomoci orgánů a použitelném právu v souvislosti s ochranou nezletilých (ČR není smluvní stranou), Haagská úmluva z 25.10.1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (34/1998 Sb.), Haagská úmluva z 19.10.1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (141/2001 Sb.m.s.), Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo

rodičovskou zodpovědnost, zásadní význam při negociacích Bruselské úmluvy II a následně nařízení Brusel II a Brusel IIa měla Haagská úmluva z 19. října 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (dále jen Haagská úmluva o ochraně dětí)²⁸. Sjednávání obou úmluv probíhala ve stejné době a mezi příslušnými expertními skupinami docházelo k vzájemným konzultacím.²⁹ Přestože Bruselská úmluva II upravila řízení o rodičovské zodpovědnosti pouze v omezené míře, nařízení Brusel IIa je v řadě ustanovení ve vztahu k Haagské úmluvě o ochraně dětí paralelní úpravou. Z tohoto důvodu nařízení výslovně vymezuje vztah k této úmluvě (čl. 61). Velmi zjednodušeně řečeno, Haagská úmluva o ochraně dětí by se měla vztahovat na případy mimo ES, přičemž pravidla, která by se v těchto vztazích uplatnila, by byla až na výjimky shodná s pravidly použitelnými uvnitř ES. Zásadním deficitem Haagské úmluvy je však nízký počet smluvních stran, a to především z řad členských států Evropské unie.³⁰

Nařízení Brusel IIa je v současné době základním komunitárním nástrojem³¹ v oblasti mezinárodního práva rodinného procesního. S ohledem na legislativní iniciativu Evropské komise a probíhající

---

manželství (47/2001 Sb.m.s.), Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí z roku 1980 (66/2000 Sb.m.s).

²⁸ Pro Českou republiku vstoupila úmluva v platnost a účinnost dnem 1.1.2002.

²⁹ Důvodová zpráva k Bruselské úmluvě II, bod 9, s. 31. Úřední věstník EU C 221, 16.7.1998. Autorkou zprávy je prof. Dr. Alegria Borrás působící na Univerzitě mezinárodního práva soukromého v Barceloně. Důvodová zpráva bude proto nadále označována jako Borrás Report.

³⁰ Úmluva má z hlediska vnějších kompetencí ES tzv. smíšenou povahu, tzn., že ji musí podepsat a následně ratifikovat jak ES (jehož prostřednictvím jedná Evropská komise zmocněná Radou), tak i členské státy. Rozhodnutí o podpisu již bylo Radou přijato (Rozhodnutí Rady č. 2003/93/EC, Úřední věstník EU L 48, 21.2.2003, str. 1 – 2), přijetí rozhodnutí o ratifikaci však již několik let brání nevyřešené vztahy mezi Spojeným královstvím a Španělskem ohledně Gibraltarů. Česká republika stihla úmluvu ratifikovat ještě před přistoupením k Evropské unii.

³¹ V této souvislosti je však třeba připomenout nařízení Brusel I, do jehož věcné působnosti spadá jedna z oblastí rodinného práva, a to vyživovací povinnosti.

negociace v Radě lze v blízké budoucnosti očekávat přijetí dalších nástrojů a s tím související upevnění pravomocí ES v dané oblasti³².

---

³² V současné době již Rada projednává návrh nařízení o výživném a další novelu nařízení Brusel IIa, která se týká příslušnosti a použitelného práva ve věcech manželských. V roce 2006 předložila Evropská komise Zelenou knihu o kolizních normách, soudní příslušnosti a vzájemného uznávání ve věcech manželských majetkových režimů (dokument Evropské komise č. COM(2006) 400 final z 17.7.2006).

2. Působnost nařízení Brusel IIa³³

2.1. Věcná a osobní působnost

Okruh řízení, která spadají do působnosti nařízení, lze z hlediska jejich předmětu rozdělit do dvou základních skupin. Jednou skupinou jsou řízení v úzce vymezeném okruhu věcí manželských (řízení o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné), druhou řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

Pokud jde o druhou skupinu, je třeba úvodem zmínit rozdíl oproti starší Bruselské úmluvě II, resp. nařízení Brusel II, které upravovaly řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti pouze v případě, že toto řízení bylo spojeno s řízením ve věcech manželských a týkalo se rodičovské zodpovědnosti manželů k dítěti, resp. dětem (čl. 1 odst. 1 písm. b) a čl. 3 úmluvy i nařízení Brusel II). Z důvodové zprávy k Bruselské úmluvě II vyplývá, že restrikce byla důsledkem rozdílů ve vnitrostátní úpravě členských států týkající se způsobu úpravy rodičovské zodpovědnosti při zániku manželství a v pojetí rodičovské zodpovědnosti, ať už z hlediska rozsahu práv a povinností jejich nositelů nebo dětí, k nimž se vztahuje³⁴. Při sjednávání nařízení Brusel IIa nad problémy spojenými s rozdíly v národním právu zvítězil „zájem na zajištění rovnosti všech dětí“ a působnost nařízení byla rozšířena na „veškerá rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti, včetně opatření k ochraně dítěte, bez jakýchkoli vazeb na řízení ve věcech manželských“ (bod 5 úvodních ustanovení). Tím neměl komunitární zákonodárce na mysli pouze oblast uznávání a výkonu cizích rozhodnutí, ale i jurisdikčních pravidel a souvisejících ustanovení pro nalézací řízení.

---

³³ Zjednodušující zkratka pro označení není zatím používána jednotně ve všech jazykových verzích. Je proto možné se setkat s označeními např. Brusel IIbis či Brusel II new. Pro účely této práce bylo zvoleno označení Brusel IIa. Nebude-li v odkazech na jednotlivé články označen právní předpis, jedná se o nařízení Brusel IIa.

³⁴ Např. rodinné právo v Anglii, Skotsku a Nizozemí zná institut tzv. „dětí rodiny“ („children of the family“), což jsou děti, k nimž mají rodičovskou zodpovědnost oba manželé i přesto, že pochází z předchozího sňatku a rodičem je pouze jeden z manželů.

Do působnosti nařízení spadají bez ohledu na druh soudu „občanskoprávní“ řízení v manželských věcech a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, přičemž pojem „soud“ zahrnuje všechny orgány členských států příslušné k rozhodování v těchto věcech (čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 1). Pojem „občanskoprávní věc“ je třeba pro účely aplikace nařízení vykládat nezávisle na národním právu. Zatímco k Bruselské úmluvě I a nařízení Brusel I již existují výkladová vodítka plynoucí z judikatury Evropského soudního dvora³⁵, hranice mezi věcí soukromoprávní a veřejnoprávní v kontextu rodičovské zodpovědnosti zatím naznačena nebyla.

Nařízení je použitelné i v případech, kdy o věcech spadajících do jeho působnosti rozhodují podle vnitrostátního práva jiné než soudní orgány.³⁶ Musí se však vždy jednat o státní orgány, do působnosti nařízení nespadá řízení před církevními soudy.³⁷

Předběžná otázka finského soudu Korkein hallinto-oikeus (C-435/06)

V současné době probíhá u Evropského soudního dvora řízení o předběžné otázce podané finským správním soudem v říjnu 2006 v souvislosti s řízením, v němž má posoudit správnost rozhodnutí finského policejního orgánu o vydání nezletilých dětí, státních občanů Finska, do Švédska v rámci výkonu rozhodnutí o péči a umístění dětí do péče mimo rodinu. Policejní orgán své rozhodnutí o vydání dětí odůvodnil tím, že žádost švédských úřadů byla založena na rozhodnutí švédského sociálního úřadu města L. ze dne 23.2.2005 o okamžitém vzetí dětí do péče, přičemž toto rozhodnutí bylo potvrzeno ještě nadřízeným

³⁵ Např. rozsudek ve věci LTU v. Eurocontrol (C-29/76), Nizozemí v. Rüffer (C-814/79), Lechouritou and Others (C-292/05).

³⁶ Např. ve Finsku může být právo péče o nezletilé, určení jejich bydliště nebo právo na styk upraveno mimosoudní dohodou podléhající schválení sociálního úřadu.

³⁷ Borrás Report, č. 19 B

orgánem (3.3.2005). Rozhodnutí bylo ve Švédsku předběžně vykonatelné. Žádost a rozhodnutí o vydání dětí vychází z finského zákona o vydávání na Island, do Norska, Švédska nebo Dánska za účelem výkonu rozhodnutí o péči nebo léčení.

Podle finského právního řádu podléhá rozhodnutí o vzetí dětí do péče a jejich umístění do péče mimo rodinu veřejnému právu. Rozhodnutí správního orgánu přitom není vykonatelné mimo stát původu. Vzhledem k obtížím, které pramenily z častého stěhování občanů severských států, dohodly se tyto státy na harmonizaci předpisů o vydávání osob za účelem výkonu rozhodnutí o péči nebo o léčení (viz výše uvedený finský zákon).

Finský soud dospěl k závěru, že z hlediska uznání a výkonu švédských rozhodnutí v dané věci je významné posouzení otázky, zda řízení spadá do věcné působnosti nařízení Brusel IIa, když se dle čl. 1 odst. 1 písm. b) vztahuje mimo jiné na odnětí rodičovské zodpovědnosti a podle odst. 2 i na umístění dítěte do pěstounské či ústavní péče. Jinými slovy, zda řízení, přestože je podle finského práva považováno za věc veřejnoprávní, může být ve smyslu nařízení Brusel IIa považováno za věc soukromoprávní, tedy spadající do jeho působnosti. Pro případ kladné odpovědi pokládá finský soud další otázku, zda je možné přednostně před nařízením použít harmonizovaná pravidla o vydávání mezi severskými státy, která umožňují bezprostřední uznání a výkon správních rozhodnutí formou spolupráce správních orgánů. Finský soud považuje tento autonomní systém za efektivnější oproti pravidlům pro uznávání a výkon rozhodnutí podle nařízení. Vzhledem k datu rozhodnutí švédských orgánů se bude muset ESD zabývat také výkladem přechodných ustanovení čl. 72 a 64 odst. 2 nařízení.

Rozhodnutí soudu o této předběžné otázce by mohlo mít zásadní význam nejen pro budoucí postup severských soudů, resp. příslušných správních orgánů, ale v obecnější rovině i pro posouzení vztahu nařízení

a mezinárodních smluv ať už vícestranných či dvoustranných uzavřených nejen mezi členskými státy, ale i s třetími zeměmi.

a) Definice rodičovské zodpovědnosti

Rodičovskou zodpovědností se obecně označuje soubor práv a povinností, jejichž subjektem je na jedné straně rodič, případně jiná osoba, a na straně druhé dítě. Vztahy mezi subjekty rodičovské zodpovědnosti mají soukromoprávní povahu, práva a povinnosti jsou nabývány v první řadě *ex lege* a požívají zvláštní ochrany nejen ve vnitrostátním právu, soukromém i veřejném, ale i v mnohých mezinárodních smlouvách. Český právní řád spojuje tato práva a povinnosti s péčí o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, se zastupováním dítěte a se správou jeho jmění. Nositeli rodičovské zodpovědnosti jsou především rodiče dítěte, přičemž (a to nejen podle českého práva, ale i podle práva komunitárního a mezinárodního) nehraje roli manželský status rodičů. Teprve v okamžiku, kdy ani jeden z rodičů nemůže být ze zákonem stanovených důvodů nositelem rodičovské zodpovědnosti, stane se jím na základě soudního rozhodnutí jiná osoba, poručník (§ 78 ZOR).

Pojetí rodičovské zodpovědnosti v nařízení se od vnitrostátního pojetí příliš neliší. Pro účely nařízení se rodičovskou zodpovědností rozumí „veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se osoby dítěte³⁸ nebo jmění dítěte, která jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou; zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem“ (čl. 2 odst. 7 nařízení). Právo péče o dítě přitom výslovně zahrnuje právo určit místo bydliště dítěte (čl. 2 odst. 9 nařízení), právo na styk s dítětem,

---

³⁸ V anglické terminologii je péče o osobu dítěte označována jako *custody*.

jehož součástí je i právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa jeho obvyklého pobytu (čl. 2 odst. 10 nařízení).³⁹

Do působnosti nařízení jsou však zahrnuty i další instituty, které vnitrostátní právo za součást rodičovské zodpovědnosti nepovažuje, v tomto ohledu lze tedy věcnou působnost nařízení považovat za širší. Nařízení se vztahuje i na umístění dítěte do pěstounské rodiny či ústavní péče, poručnictví a opatrovnictví (čl. 1 odst. 2 nařízení). Nositelem rodičovské zodpovědnosti tak může být i právnická osoba. Poněkud nejasně jsou jako součást věcné působnosti vymezena opatření spojená se správou jmění dítěte. Nařízení by se totiž mělo vztahovat pouze na opatření, jejichž cílem je ochrana dítěte. Ostatní správa jmění včetně např. dědictví dítěte je z působnosti výslovně vyňata a měla by se řídit nařízením Brusel I. Bod č. 9 úvodních ustanovení nařízení se snaží alespoň částečně vymezit opatření spojená se správou jmění dítěte, která lze do působnosti nařízení zahrnout (např. určení subjektu pověřeného správou jmění dítěte, ustanovení kolizního opatrovníka). Jedním z důsledků zahrnutí těchto věcí do působnosti nařízení může být např. rozdílný mezinárodně pravomocný soud pro přivolení soudu k odmítnutí dědictví, které za dítě činní zákonný zástupce, a pro samotné dědické řízení.

Věcná působnost nařízení je dále vymezena i negativním výčtem. Podle čl. 1 odst. 3 se nařízení nevztahuje na určení nebo popření rodičovství, osvojení, příjmení a jméno dítěte, dosažení zletilosti, výživné, správu jmění nebo dědictví (s výše popsanou výjimkou) a opatření přijatá v důsledku trestné činnosti dětí.

Řízením ve věci rodičovské zodpovědnosti se pro účely nařízení rozumí řízení o přiznání, výkonu, převedení a úplném nebo částečném odnětí rodičovské zodpovědnosti (čl. 1 odst. 1 písm. a) nařízení).⁴⁰

³⁹ K vymezení pojmu „rodičovská zodpovědnost“ v nařízení viz také Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, s. 282.

Nařízení nedefinuje pojem „dítě“. Jednotnou definici není možné dovodit ani z jiných pramenů komunitárního práva. Inspiraci by sice mohly poskytnout některé mezinárodní smlouvy, např. Haagská úmluva o ochraně nezletilých⁴¹ (čl. 12), Haagská úmluva o ochraně dětí (čl. 2), Úmluva o právech dítěte⁴² (čl. 1), avšak definice v nich uvedené jsou závazné pouze ve vztazích mezi smluvními stranami. Mlčí-li nařízení, měl by si každý členský stát posoudit podle svého vnitrostátního práva (včetně kolizních norem), koho lze považovat za dítě pro účely řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Jiný členský stát by pak měl v souladu s pravidly pro uznání a výkon rozhodnutí hmotné právo jiného členského státu v tomto ohledu respektovat.⁴³

Osobní působnost pravidel pro mezinárodní soudní pravomoc je ve věcech rodičovské zodpovědnosti stanovena v první řadě základním hraničním určovatelem pro určení obecné pravomoci, kterým je obvyklý pobyt dítěte (k tomuto pojmu viz níže). Nachází-li se obvyklý pobyt dítěte na území některého členského státu, aplikuje soud nařízení. Toto kritérium ale není z daného hlediska výlučné. Z čl. 12 odst. 4, čl. 13 a čl. 14 nařízení vyplývá, že pravidla stanovená v druhém oddílu kapitoly II mohou být aplikovatelná i v případech, kdy dítě nemá obvyklý pobyt na území některého z členských států. Pro posouzení působnosti pravidel pro uznání a výkon není osobní působnost nařízení relevantní, určující je původ rozhodnutí v členském státě. Jurisdikční pravidla se uplatní pouze v řízeních s mezinárodním prvkem. Jeho vymezení je zásadní jak z hlediska věcné, tak i osobní působnosti.

---

⁴⁰ Úplným nebo částečným omezením rodičovské zodpovědnosti odpovídá v terminologii českého rodinného práva zbavení, omezení, popř. pozastavení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 ZOR).

⁴¹ Haagská úmluva ze dne 5.10.1961 o pravomoci orgánů a použitelném právu při ochraně nezletilých (ČR není smluvní stranou této úmluvy)

⁴² Úmluva OSN, přijata v New Yorku 20.11.1989, vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.

⁴³ Siehr in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1279, č. 27

b) Mezinárodní prvek

Ačkoli tak není v nařízení výslovně stanoveno, použije se kapitola II pouze v řízení s mezinárodním prvkem. Toto omezení vyplývá v první řadě již z předmětu úpravy nařízení, kterým je mezinárodní právo civilní procesní. Posouzení, zda je mezinárodní prvek v řízení přítomen, nemusí být vždy jednoduché.

Vnitrostátní doktrína obecně mezinárodním prvkem rozumí vztah k cizímu státu. Takový vztah mohou vykazovat účastníci řízení (jsou-li např. občany jiného státu než státu fóra nebo mají-li bydliště, resp. obvyklý pobyt na území jiného státu, mají-li strany různé státní občanství nebo bydliště, resp. obvyklý pobyt v různých státech), právní vztah, který je předmětem řízení (např. došlo-li k právně významným skutečnostem na území jiného státu než státu fóra, mezinárodní prvek mohou vykazovat subjekty právního vztahu, což se většinou bude překrývat s cizím prvkem v účastnících řízení), rozhodné právo, je-li jím právo cizího státu, ale i procesní úkony (např. je-li třeba doručit písemnost do jiného státu nebo provést v zahraničí důkaz). Pro aplikaci pravidel mezinárodní soudní pravomoci by měl být relevantní mezinárodní prvek v právním vztahu, který je předmětem řízení, nikoli pouze v procesním úkonu. Zohledněna by měla být navíc i intenzita mezinárodního prvku, tzn. že vztah předmětu řízení k cizímu státu by neměl být pouze zanedbatelný a bezvýznamný.⁴⁴

Nařízení mezinárodní prvek nedefinuje⁴⁵ a ESD, jakožto jediná instituce, která má pravomoc podat právně závazný výklad, se k této otázce zatím neměl příležitost jasněji vyjádřit. Je jistě vhodné zmínit rozsudek ve věci Owusu (C-281/02) z 1. března 2005, v němž se ESD zabýval mezinárodním prvkem v kontextu Bruselské úmluvy I a dospěl

⁴⁴ K pojmu mezinárodní prvek viz Kučera Z., Tichý L., Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář, Panorama Praha 1989, s. 24, s. 215.

⁴⁵ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, s. 284

k závěru, že její čl. 2 (obecná pravomoc soudů státu bydliště žalovaného) je aplikovatelný i v případě, že obě strany sporu mají bydliště v tomtéž členském státě a událost, která zakládá právní vztah, jež je předmětem sporu, nastala v třetím státě.⁴⁶ Jinými slovy zde ESD vyložil mezinárodní prvek pro účely aplikace čl. 2 Bruselské úmluvy tak, že se nemusí nutně dotýkat několika členských států. Je otázkou, nakolik může být tento výklad relevantní i pro nařízení Brusel I a tím spíše i pro nařízení Brusel II a Brusel IIa. I když nařízení transformovalo úmluvu a drtivá většina ustanovení zůstala nezměněna, změna právní formy provedená v důsledku změny právního základu v primárním právu, má dopad na mezinárodněprávní závazky členských států vůči třetím státům. Jestliže v případě konfliktu dvou mezinárodních smluv (Bruselské úmluvy I a smlouvy se třetím státem) bylo možné vycházet ze zásad mezinárodního práva veřejného⁴⁷, v případě konfliktu nařízení a mezinárodní smlouvy nemusí být řešení i přes čl. 307 SES vždy jasné, pokud nařízení samo vztah ke smlouvám se třetími státy jasně nevymezuje. Podle názoru autorky by závěry rozsudku ve věci Owusu neměly být automaticky vztaheny na nařízení Brusel IIa, problém definice mezinárodního prvku může v budoucnu vyřešit jedině jasný výklad ESD k nařízením.

Výklad mezinárodního prvku pro účely aplikace jurisdikčních pravidel stanovených v komunitárních právních aktech může do budoucna ještě zkomplikovat rodící se spor mezi Evropskou komisí a členskými státy o výklad ustanovení čl. 65 SES, které poskytuje Evropskému společenství pravomoc tyto akty přijímat.⁴⁸ Čl. 65 se dotýká „opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem přijímaná podle čl. 67, pokud je to nutné k řádnému fungování vnitřního trhu...“. Pojem mezinárodní prvek

⁴⁶ Předmětem sporu byla náhrada škody z události, k níž došlo na Jamajce, strany měly přitom (s výjimkou jedné z žalovaných) bydliště na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku.

⁴⁷ Vídeňská úmluva o smluvním právu, přijata ve Vídni 23.5.1969, vyhl. č. 15/1988 Sb.

⁴⁸ Tento spor ještě více posílilo stanovisko ESD 1/2003 ze 7. 2. 2006 ve věci Luganské úmluvy, které se definice „přeshraničního dopadu“ sice přímo nedotklo, ESD zde však velmi široce vyložil vnější pravomoc Společenství, pokud jde o sjednávání smluv se třetími státy.

(„crossborder implication“) není v SES blíže definován. V právních aktech přijatých na základě tohoto článku v nedávné době se nově vyskytly definice mezinárodního prvku⁴⁹ a při sjednávání nových právních aktů je patrná tendence prosadit obdobnou definicí⁵⁰ i do předpisů mezinárodního práva soukromého.⁵¹ Podle názoru řady odborníků⁵², k němuž se přiklání i autorka, je tento trend nešťastný. Úpravu zvláštních „evropských“ řízení, která mají fakultativní povahu a existují vedle vnitrostátních procesních institutů (jak je tomu u evropského rozkazního řízení a řízení o pohledávkách nízké hodnoty) a předpisy mezinárodního práva soukromého je z tohoto hlediska třeba odlišit. Zatímco u prvně uvedené skupiny předpisů lze snahu členských států o restriktivní vymezení právního základu ještě chápat (jedná se především o politickou otázku), v případě norem mezinárodního práva soukromého by takové omezení přineslo řadu problémů. Rozsah působnosti jurisdikčních norem by se zúžil pouze na případy, kdy mezinárodní prvek zároveň vykazuje úzký prvek intrakomunitární, ve zbývajících případech by soud použil své vnitrostátní právo. Tím by se však popřela jedna ze základních funkcí unifikace pravidel mezinárodní soudní pravomoci, kterou je posílení vzájemné důvěry v justici členských států pro účely volného pohybu rozhodnutí. Navíc definice přeshraničního prvku by nemusela být vždy jednoduchá, například v kontextu rodičovské zodpovědnosti a mezinárodního práva

⁴⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12.12.2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu (čl. 3), Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/8/ES z 27.1.2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech zavedením minimálních společných pravidel o právní pomoci v těchto sporech, návrh nařízení o pohledávkách nízké hodnoty (small claims).

⁵⁰ Jedná se o případy, kdy má alespoň jeden účastník řízení bydliště, resp. obvyklý pobyt na území jiného členského státu než členského státu, v němž je soud, který vede řízení.

⁵¹ Tyto tendence se projevují např. při sjednávání nového nařízení o výživném, které má upravit především mezinárodní soudní pravomoc a zrušit exequaturní řízení pro rozhodnutí o výživném.

⁵² Na nevhodnosti vymezení mezinárodního prvku v nařízeních upravujících oblast mezinárodního práva civilního procesního se shodli čeští odborníci z řad akademiků i soudců při expertní schůzce k návrhu nařízení o výživném, která se uskutečnila v březnu 2007 na Ministerstvu spravedlnosti ČR. Stejný názor zastává i JUDr. Miloš Hařapka, ředitel mezinárodního odboru Ministerstva spravedlnosti SR, v současné době působící jako národní delegát na Generálním ředitelství spravedlnosti a vnitra Evropské komise (názor dosud nebyl publikován, v blízké době je publikace plánována v *Justičnej revue*).

soukromého a procesního vůbec by definice použitá ve výše uvedených právních aktech nebyla vhodná. Mimo jiné i z důvodu, že všechna řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti nejsou řízeními spornými.

Jakýkoli pokus o definici mezinárodního prvku vedoucí k zúžení působnosti jurisdikčních norem pouze na intrakomunitární případy je dle názoru autorky nešťastný. Pochybnosti o rozsahu působnosti sekundárních právních aktů by mohly být do určité míry vyřešeny jasným vymezením vztahu k mezinárodním smlouvám se třetími státy.

2.2. Teritoriální působnost

Nařízení je aplikovatelné ve všech členských státech s výjimkou Dánska. Není-li výslovně uvedeno jinak, rozumí se proto v textu této práce „členským státem“ všechny členské státy s výjimkou Dánska (viz také definici v čl. 2 odst. 3 nařízení). Exkluzivní postavení tohoto státu ve vztahu k aktům komunitárního práva z oblasti justiční spolupráce ve věcech civilních je dáno Protokolem k SES (resp. k Maastrichtské smlouvě) o postavení Dánska. Jediným způsobem, jakým by mohla být v budoucnu působnost nařízení rozšířena i na Dánsko, je uzavření přístupové smlouvy s Evropským společenstvím⁵³.

2.3. Časová působnost

Časová působnost nařízení je vymezena přechodnými ustanoveními čl. 64. Z hlediska časové působnosti lze rozlišit tři skupiny pravidel – jurisdikční pravidla (kapitola II), pravidla pro uznávání a

---

⁵³ V současné době byl v Dánsku dokončen ratifikační proces přístupových smluv k nařízení Brusel I a nařízení (ES) č. 1348/2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností v členských státech ve věcech občanských a obchodních (dále jen nařízení o doručování); přístupové smlouvy a s nimi i nařízení vstoupí ve vztahu k Dánsku v platnost a účinnost ke dni 1.7.2007. Přístupová smlouva k nařízení Brusel IIa se zatím nepřipravuje.

výkon veřejných listin a dohod (kapitola III oddíl V) a konečně pravidla pro uznávání a výkon rozhodnutí (kapitola III). Pokud jde o první dvě skupiny, nemělo by přechodné ustanovení v čl. 64 odst. 1 činit výkladové potíže. Mezinárodní soudní pravomoc se posoudí podle pravidel nařízení v řízeních zahájených až po vstupu nařízení v účinnost, tj. počínaje 1. březnem 2005. Veřejné listiny a dohody mohou být uznány a vykonány podle nařízení, byly-li sepsány, resp. uzavřeny počínaje 1. březnem 2005.⁵⁴

Přechodná ustanovení pro použitelnost pravidel o uznání a výkonu rozhodnutí jsou složitější a z časového hlediska dělí rozhodnutí do několika skupin. První skupinu představují rozhodnutí vydaná po 1. březnu 2005 v řízeních zahájených v časovém období od vstupu nařízení Brusel II v platnost⁵⁵ do 1. března 2005 (čl. 64 odst. 2). Tato rozhodnutí lze uznat a vykonat podle nařízení Brusel IIa pouze v případě, že pravomoc soudu v nalézacím řízení byla stanovena v souladu s pravidly buď nařízení Brusel IIa, Brusel II nebo smlouvy uzavřené mezi členským státem původu a členským státem výkonu platné v době zahájení řízení. Do druhé skupiny spadají rozhodnutí vydaná před 1. březnem 2005 v řízeních zahájených po vstupu nařízení Brusel II v platnost (čl. 64 odst. 3). Tato skupina zahrnuje pouze rozhodnutí vydaná v řízeních spadajících do působnosti nařízení Brusel II. Z rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti se tedy toto pravidlo týká pouze užší množiny rozhodnutí vydaných v rámci řízení o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné. Třetí skupinou jsou rozhodnutí vydaná v období po vstupu nařízení Brusel II v platnost do 1. března 2005 v řízeních zahájených před vstupem nařízení Brusel II v platnost (čl. 64 odst. 4). Okruh rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti je zde vymezen stejně úzce jako v předchozí skupině

---

⁵⁴ Právní akty vstupují v platnost (účinnost) na začátku první hodiny dne, k němuž je platnost (účinnost) stanovena (čl. 4 odst. 2 nařízení Rady č. 1182/71 z 3.6.1971, kterým se určují pravidla pro lhůty, data a termíny).

⁵⁵ Přechodné ustanovení nařízení Brusel II (čl. 46) ještě nerozlišovalo platnost a účinnost.

(věcnou působností nařízení Brusel II). Pro uznání a výkon těchto rozhodnutí podle nařízení Brusel IIa musí být splněna podmínka souladu mezinárodní pravomoci soudu původu s pravidly stanovenými v nařízení Brusel IIa, Brusel II nebo smlouvě uzavřené mezi členským státem původu a členským státem výkonu a platné v době zahájení řízení.

Evidentním účelem přechodných ustanovení je, aby nařízení Brusel IIa nahradilo nařízení Brusel II v plném rozsahu, jinými slovy, aby rozhodnutí, která mohla být uznána a vykonána podle nařízení Brusel II, byla po 1. květnu 2005 uznatelná a vykonatelná podle nových pravidel nařízení Brusel IIa. Má-li být rozhodnutí uznatelné a vykonatelné podle nových pravidel, přičemž v řízení, které jeho vydání předcházelo, nemohla být logicky aplikována nová jurisdikční pravidla, je třeba zajistit, aby pravomoc soudů původu byla s těmito pravidly v souladu, nebo alespoň odpovídala pravidlům v době řízení mezi státem původu a státem výkonu existujícími, tj. buď starším pravidlům v nařízení Brusel II nebo bližší specifikované mezinárodní smlouvě. Přechodná ustanovení tak modifikují čl. 24 nařízení, který zakazuje přezkum mezinárodní pravomoci soudu původu v exequaturním řízení.

Odkazují-li přechodná ustanovení na datum účinnosti⁵⁶ nařízení Brusel IIa, je jím 1. březen 2005 v členských státech s výjimkou Bulharska a Rumunska, pro které vstoupilo nařízení v platnost a účinnost k 1. lednu 2007. Okamžik vstupu v platnost a účinnost staršího nařízení Brusel II, který hraje v přechodných ustanoveních rovněž důležitou roli, již tak jednoznačný být nemusí. Z tohoto důvodu není v předchozích odstavcích uvedené datum.

Nařízení Brusel II vstoupilo v platnost 1. března 2001. V souvislosti s přistoupením deseti nových členských států k 1. květnu 2004 nebyla ani v nařízeních ani v přístupových smlouvách přijata opatření, která by otázku platnosti v rámci přechodných ustanovení

---

⁵⁶ V českém překladu je nesprávně použit termín „použitelnost“.

jednoznačně upravila. Není pochyb o tom, že nařízení Brusel II vstoupilo na území nových členských států v platnost a účinnost okamžikem přistoupení, tj. k 1. květnu 2004⁵⁷. Složitěji se jeví otázka, které z výše uvedených dat pro vstup v platnost má být vzato v úvahu při posuzování přechodných ustanovení v čl. 64 odst. 2 až 4 (a zároveň přechodného ustanovení čl. 42 nařízení Brusel II) v případě, že státem původu je starý členský stát a státem výkonu nový členský stát nebo naopak. Nabízí se v zásadě dvě řešení. Prvním z nich je striktní uplatnění jednotného data vstupu v platnost, tj. 1. květen 2004, ve všech vztazích mezi novými a starými členskými státy (varianta 1). Druhým řešením je použití dvojího data platnosti nařízení Brusel II zvlášť pro nové a zvlášť pro staré členské státy (varianta 2).

Rozdíly obou přístupů v rámci tří výše popsaných přechodných pravidel jsou pro lepší představivost znázorněny graficky⁵⁸:

I. ČL 64 odst. 2:

Varianta 1:

	3/01	5/04	5/05
S, N		zř...	R...

Varianta 2:

	3/01	5/04	5/05
S	zř...		R...
N		zř...	R...

⁵⁷ Viz čl. 2 Přístupové smlouvy (Úřední věstník L 236/33 z 23.9.2003); Hess, B., Die intertemporale Anwendung des europäischen Zivilprozessrechts in den EU-Beitrittsstaaten, IPRax 4/2004, s. 376; Pauknerová, M., Přechodná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu, Jurisprudence I/2006

⁵⁸ S – starý členský stát, N – nový členský stát, zř – zahájení řízení, R – vydání rozhodnutí

II. Čl. 64 odst. 3

Varianta 1:

3/01	5/04	5/05
S,N		zř... R...

Varianta 2:

3/01	5/04	5/05
S	zř... R..	
N		zř...R...

III. ČL 64 odst. 4

Varianta 1:

3/01	5/04	5/05
S,N	...zř	R...

Varianta 2:

3/01	5/04	5/05
S ...zř	R...	
N ...zř		R...

Odborná literatura je jednotná v tom, že pokud jde o posouzení data účinnosti nařízení Brusel II ve vztahu k datu vydání rozhodnutí, mělo by se ve všech případech použít datum 1. května 2004.⁵⁹ Komunitární právo totiž nestanoví novým členským státům žádný závazek uznávat a vykonávat rozhodnutí vydaná ve starých členských státech před přistoupením k Evropské unii. Problematičtěji se jeví posouzení data účinnosti ve vztahu k datu zahájení řízení.

⁵⁹ Např. Hařapka, M: K problému spätnej účinnosti európskych nariadení v oblasti právomoci súdov a vzájomného uznávania a výkonu rozsudkov v civilných veciach, Justičná revue, 1/2005, s.87 a násl.; Becker, M, Müller, K: Intertemporale Urteilsanerkennung und Art. 66 EuGVO, IPRax 5/2006, s. 432; Hess, B.: Die intertemporale Anwendung des europäischen Zivilprozessrechts in den EU-Beitrittsstaaten, IPRax 4/2004, s. 374

Jak bylo uvedeno již výše, při uznávání a výkonu rozhodnutí vydaných v „přechodných“ řízeních se vyžaduje navzdory obecným pravidlům určitý přezkum mezinárodní pravomoci soudu původu. S tím souvisí další otázka – je nutné, aby v rámci exequaturního řízení byla takto přezkoumána pravomoc soudu starého členského státu, bylo-li řízení zahájeno až po 1. březnu 2001 (resp. 1. březnu 2002 v případě nařízení Brusel I), když je zřejmé, že soud původu byl vázán jurisdikčními pravidly nařízení? Odpovědi na tuto otázku podávané odborníky již tak jednotné nejsou. Zatímco jedni⁶⁰ se domnívají, že takový přezkum přípustný není, druzí⁶¹ jej považují za nutný z důvodu zajištění spravedlivého a vyváženého přístupu k oběma stranám řízení. Posledně uvedená skupina argumentuje tím, že pravomoc soudu původu byla posouzena s ohledem na vztah řízení k tehdy ještě nečlenskému státu, což mohlo mít za následek použití vnitrostátních jurisdikčních norem, které mohly vést k založení tzv. exorbitantní pravomoci (čl. 4 odst. 1 nařízení Brusel I, čl. 8 nařízení Brusel II). Stejně tak nebylo možné využít litispendenční pravidlo (čl. 27 nařízení Brusel I, čl. 11 nařízení Brusel II) vůči oběma stranám. Jinými slovy, přechodná ustanovení je třeba teleologicky vykládat tak, že jurisdikční pravidla státu původu i státu výkonu by měla být slučitelná už v okamžiku zahájení nalézacího řízení, aby rozhodnutí mohlo být uznáno a vykonáno podle nařízení. Velmi striktně vzato by pak bylo možné uznat a vykonat pouze rozhodnutí vydaná v řízeních zahájených až po 1. květnu 2004, nebyla-li mezi starým a novým členským státem uzavřena mezinárodní smlouva. Nabízí se ale i určitá úniková řešení – např. i když byla příslušnost v nalézacím řízení exorbitantní, stát výkonu by v době zahájení řízení dospěl podle svých jurisdikčních pravidel ke stejnému výsledku⁶².

---

⁶⁰ Haľapka, M: K problému spätnej účinnosti európskych nariadení v oblasti právomoci súdov a vzájomného uznávania a výkonu rozsudkov v civilných veciach, *Justičná revue*, 1/2005, s.87 a násl.

⁶¹ Becker, M, Müller, K: Intertemporale Urteilsanerkennung und Art. 66 EuGVO, *IPRax* 5/2006, s. 432

⁶² Becker, M, Müller, K: Intertemporale Urteilsanerkennung und Art. 66 EuGVO, *IPRax* 5/2006, s. 432

V souvislosti s výkladem přechodných ustanovení stojí za pozornost náleží Ústavního soudu z 25.4.2006, sp. zn. I ÚS 709/05⁶³. Předmětem ústavní stížnosti bylo prohlášení vykonatelnosti soudního příkazu vydaného italským soudem v roce 2003, resp. nedodržení základních práv účastníka řízení jako rozpor s veřejným pořádkem, a v důsledku toho důvod pro neuznání a nemožnost prohlásit rozhodnutí na území České republiky za vykonatelné. Přestože stěžovatelka mimo jiné namítala i nesprávnou aplikaci nařízení Brusel I, jelikož rozhodnutí bylo vydáno před 1. květnem 2004, Ústavní soud nevyužil příležitosti a k otázce časové působnosti se přímo nevyjádřil, i když v tomto případě bylo zcela evidentní, že rozhodnutí do časové působnosti nařízení nespádalo. Naopak, náleží může vyvolat zcela chybný dojem, že nařízení Brusel I lze aplikovat i na rozhodnutí vydaná ve starých členských státech před 1. květnem 2004.

Přestože od přistoupení nových členských států uplynuly tři roky, není z povahy rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti, jakož i s ohledem na nedávny přístup Bulharska a Rumunska vyloučené, že se ESD bude muset některou z výše nastíněných otázek zabývat. Jedině tak by mohly být dány závazné odpovědi.⁶⁴

---

⁶³ Nález publikován v Soudních rozhledech, č. 9/2006, s. 329

⁶⁴ K problémům nejednoznačnosti přechodných ustanovení vůči novým členským státům ve světle judikatury českých soudů viz Pauknerová, M., *Přechodná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu*, *Jurisprudence 1/2006*

3. Jurisdikční pravidla

3.1. K pojmům mezinárodní pravomoc soudů a mezinárodní soudní příslušnost

Český překlad nařízení používá pro označení pravidel určujících na základě jednotných hraničních určovatelů členský stát, jehož soudy mohou rozhodovat ve věcech rodičovské zodpovědnosti pojem „příslušnost“⁶⁵. Stejný termín je použit i v české verzi nařízení Brusel I.

Vnitrostátní právo pro obdobný institut používá označení „pravomoc“ (čl. 37 a násl. ZMPS). Pravomoc přitom obvykle vyjadřuje souhrn oprávnění, která právní řád přiznává orgánům veřejné moci. Vnitrostátní předpisy mezinárodního práva civilního procesního vymezují pravomoc vnitrostátních soudů nikoli vůči ostatním vnitrostátním orgánům veřejné moci, ale vůči cizím státům, proto se taková pravomoc označuje také jako „mezinárodní soudní pravomoc“. Vedle tohoto pojmu existuje ještě termín „mezinárodní soudní příslušnost“, který se ve vnitrostátním kontextu použije tehdy, když právní řád v určitých případech respektuje pravomoc orgánů jiného státu, jinými slovy uznává mezinárodní soudní příslušnost orgánů tohoto státu.⁶⁶

Cílem nařízení je sjednotit pravidla pro vymezení mezinárodní pravomoci soudů členských států, aby v obdobné věci posoudily soudy v různých členských státech svoji pravomoc podle stejných kritérií a dospěly ke stejným závěrům. V okamžiku, kdy soud aplikuje jurisdikční pravidla nařízení, vymezuje svoji pravomoc vůči soudům jiných členských států, bylo by proto vhodnější použít v kapitole II termín

⁶⁵ V anglické verzi je použit termín „jurisdiction“, v německé „Zuständigkeit“, ve slovenské „súdna právomoc“.

⁶⁶ Podrobněji k vymezení pojmů viz Kučera Z., Tichý L., Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář, Panorama Praha 1989, s. 217. K terminologii viz také stanovisko Nejvyššího soudu R 26/1987, Sbíрка soudních rozhodnutí ve věcech občanskoprávních.

„pravomoc“ (ve smyslu mezinárodní soudní pravomoci)⁶⁷. O „příslušnosti“ (ve smyslu mezinárodní soudní příslušnosti) lze hovořit v kontextu čl. 14 nařízení, dle něhož se soud musí zabývat otázkou, zda ve věci nejsou příslušné soudy jiného členského státu.

3.2. Obecná soudní pravomoc

Na rozdíl od nařízení Brusel II upravuje nařízení Brusel IIa jurisdikční pravidla pro řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti v samostatném oddíle nezávisle na pravidlech pro řízení ve věcech manželských. K rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti nemusí být automaticky příslušný soud, který rozhoduje o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné a to ani tehdy, spojuje-li vnitrostátní právo tato řízení v jedno (čl. 12 nařízení).

Nařízení vychází z filozofie, že zájem dítěte ochrání nejlépe soud, který je dítěti nejbližší a má tak nejlepší příležitost posoudit všechny okolnosti rozhodné pro úpravu poměrů dítěte. Z toho vychází obecné pravidlo pro pravomoc, resp. hraniční určovatel, kterým je obvyklý pobyt dítěte (čl. 8 odst. 1).⁶⁸ Má-li dítě obvyklý pobyt na území některého členského státu, mají soudy tohoto členského státu pravomoc rozhodovat ve věcech rodičovské zodpovědnosti, nestanoví-li nařízení jinak. Čl. 8 přitom vymezuje pouze mezinárodní soudní pravomoc; o tom, který soud bude v daném členském státě příslušný věcně, funkčně a místně, rozhodne vnitrostátní právo.

---

⁶⁷ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, Právní fórum 4/2006

⁶⁸ Oproti tomu ZMPS vychází ze státního občanství dítěte jako základního hraničního určovatele (§ 39 odst. 1). Odborníci považují tento tradiční přístup již za překonaný, o čemž svědčí i právní úprava v řadě mezinárodních smluv (viz např. Pauknerová, M.: Přejícná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí po dobu po rozvodu, Jurisprudence 1/2006)

a) K pojmu obvyklý pobyt

Při výkladu pojmu „obvyklý pobyt“⁶⁹ je třeba vycházet ze zásady autonomního výkladu v souladu s cíly a účelem nařízení. Pro správné pochopení je však důležité znát i širší mezinárodní kontext. Jedná se totiž o hraniční určovatel, který se v mezinárodních smlouvách vyskytuje již řadu let⁷⁰, přesto nebyl nikdy (záměrně) žádnou z nich definován.

Na rozdíl od administrativně právních konceptů, jakým je např. trvalý pobyt v českém právu, je třeba na obvyklý pobyt nahlížet jako na koncept faktický. Jako takový se přibližuje „bydliště“ v českém procesním právu civilním⁷¹, ale nelze jej s ním ztotožnit. Jedním ze států, které se rozhodly definovat „obvyklý pobyt“ ve vnitrostátním právu je Švýcarsko. Podle čl. 20 švýcarského zákona o mezinárodním právu soukromém z 18.12.1978 je obvyklým pobytem místo, kde fyzická osoba žije delší dobu a to i tehdy, je-li od počátku zřejmé, že tento pobyt bude jen dočasný, naproti tomu bydlištěm je místo, kde se osoba zdržuje s úmyslem zdržovat se zde trvale. Tato definice by mohla sloužit jako inspirace, poukazuje totiž na to, že obvyklý pobyt by měl být posouzen z objektivního hlediska, úmysl osoby zdržovat se na určitém místě trvale není, na rozdíl od „bydliště“, rozhodující.

Při posouzení obvyklého pobytu musí soud vycházet z objektivních okolností. Jsou jimi především délka pobytu a stupeň sociálního začlenění osoby v místě pobytu. Pokud jde o délku, je třeba vždy přihlídnout ke konkrétním okolnostem daného případu. Není vyloučeno, aby osoba založila svůj obvyklý pobyt v určitém místě hned

---

⁶⁹ V angličtině „habitual residence“, v němčině „gewöhnliches Aufenthalt“, ve francouzštině „résidence habituelle“. Česká verze nařízení, jakož i české překlady některých mezinárodních smluv (např. Haagská úmluva o únosech, Haagská úmluva o ochraně dětí) používají bohužel ne zcela přesný překlad „obvyklé bydliště“. Ve slovenské verzi nařízení je použit správně termín „obvyklý pobyt“.

⁷⁰ Např. Haagská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech vyživovací povinnosti k dětem z roku 1958, Haagská úmluva o únosech, Haagská úmluva o ochraně dětí

⁷¹ § 85 odst. 1 zákona č. 99/1963, občanského soudního řádu, ve světle rozhodnutí Nejvyššího soudu Rc 3/79.

v okamžiku, kdy se do tohoto místa dostane poprvé (např. přestěhováním se na trvalo), zvláště pak toto pravidlo platí při narození⁷². V jiných případech obvyklý pobyt ihned nabýt nelze, to platí zvláště u pobytů, které jsou předem plánovány jako přechodné (např. umístění ilegálního imigranta do zařízení pro žadatele o azyl ještě neznamená, že osoba na území státu nabyla obvyklý pobyt, jiným příkladem může být krátkodobý studijní pobyt v zahraničí). Stupněm sociálního začlenění se rozumí určitá stabilita osoby v místě pobytu, přičemž posouzení zde opět musí vycházet z objektivních ukazatelů, jakými jsou např. vazba na rodinné příslušníky, případně další příbuzné, u dětí návštěva místních vzdělávacích institucí (škola, školka, kroužky), přátelské vazby, znalost nebo alespoň snaha o osvojení si místního jazyka.⁷³

Obvyklý pobyt dítěte lze obvykle odvodit z obvyklého bydliště jeho rodičů, popř. jednoho z nich nebo jiného nositele rodičovské zodpovědnosti. Není to však pravidlem. Zvláště starší děti mohou mít „místo skutečného těžiště svého života“, jak je obvyklý pobyt také někdy označován, v jiném státě než jejich rodiče.⁷⁴

---

⁷² Viz např. rozhodnutí Bavorského Vrchního zemského soudu - BayObLG NJWE-FER 2001, 39.

⁷³ Siehr in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1280 marg. č. 29-30

⁷⁴ V dalších podrobnostech k pojmu „obvyklý pobyt“ viz např. Hafápka, M: K pojmu „obvyklý pobyt v mezinárodním práve sùkromnom a procesnom, Justičná revue 53, 2001, č. 2, str. 183 – 188.

b) Zásada trvání pravomoci a zachování pravomoci

Relevantním okamžikem pro posouzení obvyklého pobytu dítěte má být podání žaloby (čl. 8 odst. 1)⁷⁵. Na rozdíl od Haagské úmluvy o ochraně dětí, nařízení nestanoví, že v případě změny obvyklého pobytu dítěte se příslušnost automaticky přesouvá na soudy státu nového obvyklého pobytu. Z obecného ustanovení lze dovodit zásadu, že se pravomoc se změnou obvyklého pobytu dítěte v průběhu řízení automaticky nemění (*perpetuatio fori*). Změnou obvyklého pobytu dítěte se však stávají soudy v členském státě nového obvyklého pobytu mezinárodně pravomocné k rozhodování ve věcech rodičovské zodpovědnosti (čl. 8). Případnou konkurenci řízení řeší čl. 19.

Přestěhuje-li se dítě po pravomocném skončení řízení do jiného členského státu, je v čl. 9 po určitou dobu výslovně zachována pravomoc soudů členského státu původního obvyklého pobytu, avšak pouze ke změně rozhodnutí o úpravě styku s dítětem. Zachování pravomoci vyžaduje splnění několika podmínek. V první řadě musí být přestěhování legální, v opačném případě se uplatní pravidla pro pravomoc při únosu dítěte (čl. 10), a dítě musí v novém členském státě nabýt obvyklý pobyt. Zachování pravomoci dále předpokládá existenci rozhodnutí o právu na styk s dítětem, které bylo vydáno před přestěhováním. Osoba, které svědčí právo na styk s dítětem, musí mít stále pobyt v členském státě původního obvyklého pobytu dítěte. Od přestěhování dítěte do doby zahájení řízení o změně rozhodnutí nesmí uplynout doba delší tři měsíců. Zákonodárce použil pro začátek běhu lhůty termín „přestěhování“ namísto „změny obvyklého pobytu“ zjevně záměrně, neboť s ohledem na výše uvedený výklad pojmu „obvyklý pobyt“ se časový okamžik, v němž dojde k přestěhování dítěte do jiného státu, nemusí krýt s okamžikem, kdy dítě v tomto státě získá „obvyklý pobyt“. Okamžik přestěhování se dá určit zpravidla přesněji, ve většině případů půjde o den, kdy dítě

---

⁷⁵ Z pohledu českého procesního práva by bylo vhodnější použít termín „zahájení řízení“

odcestovalo ze státu původního obvyklého pobytu. Bude-li však řízení o změně práva na styk s dítětem zahájeno v členském státě nového obvyklého pobytu a rodič, který zůstal ve státě původního obvyklého pobytu, nenamítne nepřislušnost, zásada zachování pravomoci se neuplatní.

Smyslem čl. 9 je ochránit práva rodičů a dětí na vzájemný styk v případech, kdy se jeden z rodičů, byť legálně, odstěhuje s dítětem do jiného členského státu. V takové situaci totiž často dojde k faktickým změnám podmínek výkonu práva na styk a v případě, kdy není možná dohoda rodičů, nezbývá, než se obrátit na soud s návrhem na změnu původní úpravy. Pokud by nebyla pravomoc zachována, i když jen po omezenou dobu, byly by pravomocné soudy ve státě nového obvyklého pobytu dítěte podle čl. 8, což by mohlo vést ke ztížení postavení rodiče, který zůstává ve státě původního obvyklého pobytu. Rodič, který se s dítětem přestěhoval, by navíc mohl bezprostředně po přestěhování požádat soudy v místě nového obvyklého pobytu o změnu předchozí úpravy práva na styk. Na druhou stranu čl. 9 by rodiči, který zůstal ve státě původního obvyklého pobytu dítěte, neměl bránit v podání návrhu na úpravu práva na styk v novém státě.

Další výjimku z obecné pravomoci představují pravidla pro případy únosů dětí stanovená v čl. 10. Problematika mezinárodních únosů dětí je souhrnně zpracována ve zvláštní kapitole této práce.

3.3. Pravomoc soudů k rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti v jiných řízeních (ujednání o soudní pravomoci)⁷⁶

a) Pravomoc soudů v řízení ve věcech manželských

Další výjimky z obecné pravomoci stanoví čl. 12. Jak bylo uvedeno již výše, stanoví nařízení Brusel IIa na rozdíl od předchozího nařízení Brusel II pravidla pro pravomoc v řízeních ve věcech rodičovské zodpovědnosti samostatně a nezávisle na řízení ve věcech manželských. V čl. 12 odst. 1 však za určitých podmínek připouští, aby o poměrech dítěte rozhodl soud příslušný pro řízení o rozvodu, rozluce či prohlášení manželství za neplatné (dále jen „rozvodový soud“), je-li s tímto řízením rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti spojené.

Nařízení nezasahuje do hmotněprávní úpravy rodinného práva v jednotlivých členských státech, zejména nestanoví, kdy a v jakém řízení mají být upraveny poměry nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství. Otázka „spojení“ návrhu na rozvod manželství s návrhem ve věci rodičovské zodpovědnosti bude tedy v první řadě závislá na vnitrostátním právu⁷⁷. Na druhou stranu by se podle názoru autorky při výkladu čl. 12 odst. 1 nemělo vycházet z toho, zda jsou obě řízení podle vnitrostátního práva formálně spojena či nikoli, ale z předmětu řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti. Je-li tímto předmětem úprava poměrů nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství rodičů (řečeno terminologií českého rodinného práva „pro dobu po rozvodu“), lze pravomoc posoudit podle čl. 12 odst. 1 bez

⁷⁶ Nadpis čl. 12 v anglické verzi zní „Prorogation of Jurisdiction“, tedy „Ujednání o příslušnosti“ (viz také nadpis čl. 23 nařízení Brusel I). Německá verze („Vereinbarung über die Zuständigkeit“), jakož i verze slovenská („dohoda o súdnej právomoci“) odpovídá anglickému znění. V českém překladu byl použit nesprávný a zavádějící termín „pokračování příslušnosti“.

⁷⁷ § 25 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, stanoví, že manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu. Odlišný přístup je zakotven např. v rodinném právu Estonska, Řecka, Francie, Lotyšska, Nizozemí či Rakouska.

ohledu na to, zda se jedná o rozhodování v samostatném řízení nebo v řízení rozvodovém. Jen tak může být naplněn smysl čl. 12, tj. za stanovených podmínek umožnit, aby rozvod manželství a úprava rodičovské zodpovědnosti s ním související proběhly v jednom státě. Tento závěr lze dovodit mimo jiné i z ustanovení čl. 12 odst. 2 písm. b).

Aplikace čl. 12 odst. 1 přichází logicky v úvahu pouze v situaci, kdy rozvodové řízení probíhá v jiném členském státě, než ve kterém má dítě obvyklý pobyt. Vzhledem k poměrně široce stanovenému okruhu hraničních určovatелů pro pravomoc soudů pro rozvod⁷⁸, je však taková situace v praxi snadno představitelná.

Pravomoc rozvodového soudu k úpravě rodičovské zodpovědnosti v souvislosti s rozvodem však není dána automaticky, nařízení vyžaduje splnění tří kumulativních podmínek. Alespoň jeden z manželů musí být nositelem rodičovské zodpovědnosti k dítěti, manželé a nositelé rodičovské zodpovědnosti pravomoc rozvodového soudu výslovně či jednoznačným způsobem přijali (proto je v jiných jazykových verzích čl. 12 označen jako „Ujednání o soudní pravomoci“) a takto stanovená pravomoc je v zájmu dítěte.

Výkladové problémy by mohla činit druhá z podmínek, resp. okamžik, k němuž má být vyjádřen souhlas s pravomocí. V čl. 12 odst. 1 písm. b) je totiž stanovena doba zahájení řízení⁷⁹. Procesní předpisy jednotlivých členských států neupravují zahájení řízení stejným způsobem.⁸⁰ Rozdíly ve vnitrostátních úpravách respektuje i čl. 16, který pro účely nařízení okamžik zahájení řízení definuje. V jednom členském státě tak může být řízení zahájeno podáním návrhu k soudu, zatímco

⁷⁸ Viz čl. 3 nařízení. Jednotliví hraniční určovatелé jsou vzájemně alternativní, není mezi nimi stanovena žádná hierarchie.

⁷⁹ Anglická verze („at the time the court is seised“) i německá verze („zum Zeitpunkt der Anrufung des Gerichts“) českému překladu v podstatě odpovídají.

⁸⁰ Podle českého procesního práva civilního je řízení zahájeno dnem, kdy soudu dojde návrh na jeho zahájení nebo kdy bylo vydáno usnesení, podle něhož se řízení zahajuje bez návrhu (§ 82 odst. 1 občanského soudního řádu; v případě řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti přichází v úvahu oba uvedené způsoby).

v jiném převzetím návrhu orgánem odpovědným za jeho doručení. Pokud by měli oba manželé skutečně vyjádřit souhlas s pravomocí soudu pouze v okamžiku zahájení řízení, mohli by tak učinit jediné ve společném návrhu. Takový důsledek by vedl k zásadnímu omezení použitelnosti čl. 12 odst. 1 a v některých členských státech, jejichž právní řády společný návrh nepřipouští, by toto ustanovení nemohlo být aplikováno vůbec. Strana, která není navrhovatelem, bude mít zpravidla možnost se k pravomoci vyjádřit až v okamžiku, kdy se s návrhem seznámí. Soud by měl proto zkoumat, zda souhlasí s pravomocí až k okamžiku, kdy bude mít příležitost učinit v řízení první úkon (např. vyjádření k návrhu)⁸¹. Otázkou je, zda může být pravomoc ujednána i před zahájením řízení.

Na rozdíl od čl. 23 nařízení Brusel I nejsou pro ujednání o soudní pravomoci stanoveny žádné formální požadavky s výjimkou „jednoznačnosti“. Písemná forma není třeba a souhlas lze vyjádřit i konkludentně.⁸² Oproti čl. 23 nařízení Brusel I však pravomoc založená ujednáním podle čl. 12 není výlučná a soud jí není vázán. Sjednaná pravomoc totiž musí být v zájmu dítěte a splnění této podmínky je soud povinen přezkoumat. Čl. 12 odst. 4 stanoví domněnku, kdy je sjednaná pravomoc v zájmu dítěte, jestliže má dítě obvyklý pobyt na území třetího státu, který není smluvní stranou Haagské úmluvy o ochraně dětí (viz níže).

Pravomoc rozvodového soudu trvá pouze do okamžiku, kdy je řízení ve věci manželské pravomocně skončeno nebo do okamžiku (čl. 12 odst. 2 písm. a), kdy je pravomocně skončeno řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti, pokračovalo-li i po pravomocném skončení řízení v manželské věci (čl. 12 odst. 2 písm. b). Ukončení pravomoci rozvodového soudu je také důsledkem skončení řízení jednoho z právě zmíněných řízení jiným způsobem než pravomocným rozhodnutím ve

⁸¹ Siehr in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1296, marg. č. 101

⁸² Odlišný názor lze nalézt v Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, s. 285.

věci, např. zpětvzetím návrhu (čl. 12 odst. 2 písm. c). Poté již nemůže být založena pravomoc „rozvodového“ státu k řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti, ale opět se uplatní obecná pravomoc podle obvyklého pobytu dítěte.

b) Pravomoc soudů v jiných řízeních

Za určitých podmínek může být založena pravomoc soudů k řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti v jiném státě, než ve kterém má dítě obvyklý pobyt, i tehdy, je-li toto řízení spojeno s jiným řízením než řízením ve věcech manželských (čl. 12 odst. 3). Doslovný výklad tohoto ustanovení svádí k závěru, že řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti musí být i v tomto případě spojeno s řízením v jiné věci, s výjimkou rozvodu manželství. V úvahu by mohlo přicházet např. řízení o určení rodičovství. Systematika čl. 12 však připouští i širší výklad – odst. 3 poskytuje stranám velmi omezenou volbu soudu pro rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti bez ohledu na to, je-li toto řízení spojeno s jiným řízením.⁸³ Na rozdíl od pravomoci rozvodového soudu nejsou totiž pro pravomoc podle odst. 3 stanovena pravidla pro ukončení, což může vést k závěru, že se zde s žádným řízením, s nímž by řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti souviselo, nepočítá.

Volba pravomoci soudu je podmíněna silným vztahem dítěte a zvoleného členského státu, jakož i zájmem dítěte. Soudu je tak ponechán poměrně široký prostor pro uvážení, zda k ujednání o soudní pravomoci přihlédne. Nařízení mu přitom pomáhá výčet skutečností, které by mohly silný vztah dítěte ke státu určit (obvyklý pobyt jednoho z nositelů rodičovské zodpovědnosti v tomto státě, státní příslušnost dítěte k tomuto státu), nejedná se však o výčet taxativní a uvedené skutečnosti nemusí být závazné, vyplyne-li z okolností konkrétního případu něco jiného.

⁸³ Siehr in MünchKommBZurBürgerlGesetzBuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H. Beck München, 2006, s. 1297, marg. č. 111

Pro formu ujednání platí stejné podmínky jako v odst. 1, pouze subjekty jsou zde vymezeny odlišně. Zatímco v řízení spojeném s rozvodovým řízením musí s pravomocí soudu souhlasit logicky manželé a případně jiní nositelé rodičovské zodpovědnosti, v odst. 3 jsou uvedeny „všechny strany řízení“, nemusí se tedy jednat pouze o nositele rodičovské zodpovědnosti.

c) Pravomoc soudů k rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti ve vztahu k dítěti s obvyklým pobytem mimo území členských států

Čl. 12 odst. 4 stanoví, že pravomoc soudu k rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti v rámci řízení ve věcech manželských nebo jiných řízení je v zájmu dítěte, jestliže dítě má obvyklý pobyt na území třetího státu, který není smluvní stranou Haagské úmluvy o ochraně dětí, zejména tehdy, není-li možné konání řízení v daném třetím státě.

Na první pohled se toto ustanovení jeví jako interpretační vodítko pro účely čl. 12. Jeho význam je ale v kontextu celého nařízení mnohem větší. Lze z něj totiž dovodit, že komunitární pravidla pro mezinárodní soudní pravomoc jsou aplikovatelná i v případech, kdy dítě nemá obvyklý pobyt na území některého z členských států a příslušnost by proto nemohla být založena podle obecného pravidla. Zda bude pravomoc soudů členských států skutečně založena, bude záviset na splnění stanovených podmínek.

Určité problémy by mohl činit výklad vyvratitelné domněnky „nemožnosti konání řízení ve státě obvyklého pobytu dítěte“. Není zřejmé, zda měl zákonodárce na mysli pouze nemožnost právní nebo i faktickou. Mohla by jí být např. skutečnost, že soudy třetího státu nemají k řízení pravomoc nebo že by v řízení bylo rozhodováno podle pravidel, která jsou neslučitelná se zájmem dítěte (např. podle náboženského

práva). Faktickou nemožností by pak mohla být např. situace, kdy by existovaly určité okolnosti bránící účastníkům zahájit řízení na území třetího státu (např. nemožnost vstupu na území tohoto státu, válečný stav, nedostatek finančních prostředků k vedení řízení ve třetím státě atd.).

3.4. Pravomoc založená na přítomnosti dítěte a zbytková pravomoc

Není-li možné zjistit, kde má dítě obvyklý pobyt a pravomoc není založena ani podle čl. 12, mohou být soudy některého z členských států příslušné k řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti jen na základě fyzické přítomnosti dítěte v daném členském státě (čl. 13⁸⁴). Děti, na které se tento článek vztahuje, lze rozdělit do tří skupin. První skupinu představují uprchlíci, přičemž nařízení tento pojem neomezuje pouze na skupinu uprchlíků, kteří požívají na základě mezinárodních smluv zvláštní ochranu, zahrnuje např. i tzv. ekonomické uprchlíky. Druhou skupinou jsou děti, které byly přemístěny z důvodů nepokojů v jejich zemi. Třetí skupinou jsou všechny ostatní děti, jejichž obvyklý pobyt nelze zjistit (např. nalezcenci).

Zjistí-li se v průběhu řízení obvyklý pobyt dítěte, neplatí stejně jako u čl. 8 zásada *perpetuatio fori*. Pravomoc soudu založená na přítomnosti dítěte v takovém případě zaniká.⁸⁵

Teprve až v případě, že pravomoc nelze určit ani podle čl. 13, připouští nařízení (čl. 14) použitelnost vnitrostátního práva, tedy vnitrostátních předpisů mezinárodního práva procesního, jejichž součástí mohou být samozřejmě i dvou- či vícestranné mezinárodní smlouvy.

---

⁸⁴ Pod číslem L 336 byla dne 26.8.2006 vyhlášena v Úředním věstníku EU oprava českého znění čl. 13 odst. 1.

⁸⁵ Siehr in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1299, marg. č. 119

3.5. Přezkum pravomoci a postoupení věci vhodněji umístěnému soudu

Aplikuje-li soud v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti nařízení, přezkoumává svoji mezinárodní pravomoc v každém případě *ex officio* (čl. 17). Vyplyne-li ze skutkových okolností, že je dána pravomoc soudů jiného členského státu, musí se i bez návrhu prohlásit ve věci mezinárodně nepravomocným⁸⁶. Nemůže v takovém případě využít zbytkové klauzule ve prospěch vnitrostátního práva (čl. 14). Pouze v případě, že by soud dospěl k závěru, že pravomocné nejsou soudy žádného z členských států, může použít vnitrostátní právní předpisy mezinárodního práva civilního procesního (včetně mezinárodních smluv), které by eventuelně mohly jeho pravomoc k projednání dané věci založit.

Jak bylo vysvětleno již výše, platí pro mezinárodní soudní pravomoc určenou podle obecného pravidla čl. 8 zásada trvání bez ohledu na změnu obvyklého pobytu dítěte během řízení. Dojde-li však k takové změně, mohou se tím v některých případech do značné míry změnit praktické podmínky pro vedení řízení a soud ve státě původního obvyklého pobytu dítěte ztratí výhodu nejužšího vztahu k poměrům dítěte. Obdobná situace může nastat i jiných případech, kdy je pravomoc soudu založená podle zvláštních pravidel. Nařízení pro tyto případy poskytuje institut postoupení řízení vhodněji umístěnému soudu v jiném členském státě (čl. 15). Z pohledu tradičního přístupu se jedná o novinku téměř revoluční, postoupení věci soudu jiného státu bylo považováno za akt zasahující do svrchovanosti státu, resp. do jeho moci soudní.⁸⁷ Komunitární zákonodárce však dospěl k závěru, že v prostoru svobody, bezpečnosti, práva a volného pohybu osob, v němž se justiční spolupráce v civilních věcech řídí především zásadou vzájemné důvěry v soudní

⁸⁶ V souladu s § 104 odst. 1 OSŘ zastaví soud řízení pro nedostatek pravomoci. Soud nemůže z důvodu nedostatku pravomoci postoupit věc po právní moci usnesení o zastavení řízení soudu cizího státu.

⁸⁷ Viz např. R 23/2002, SJ 110/2001.

systemy, je možné takový postup za určitých podmínek připustit. Stejnou možnost připouští i Haagská úmluva o ochraně dětí.

Možnost postoupení řízení není neomezená. Především, jak je explicitně uvedeno v textu nařízení, by se mělo jednat o prostředek používaný pouze ve výjimečných případech, zjistí-li soud ze skutkových okolností, že existuje zvláštní vztah mezi dítětem a jiným členským státem, jehož soudy jsou k vedení řízení vzhledem k svému umístění vhodnější. Za obdobný, i když ne zcela totožný, vnitrostátní procesní institut lze považovat příkázání věci jinému soudu z důvodu vhodnosti (§ 12 odst. 2 občanského soudního řádu)⁸⁸. Čl. 15 odst. 3 stanoví, jaké skutečnosti zakládají zvláštní vztah mezi dítětem a jiným členským státem. Jedná se o založení obvyklého pobytu dítěte v jiném členském státě po zahájení řízení nebo naopak místo bývalého obvyklého pobytu, státní občanství dítěte, místo obvyklého pobytu nositele rodičovské zodpovědnosti nebo místo, kde se nachází jmění dítěte, týká-li se řízení opatření k ochraně jmění dítěte. I když z ustanovení přímo nevyplývá, zda se jedná o taxativní či demonstrativní výčet skutečností, lze vzhledem k výjimečné povaze institutu postoupení oproti obecným pravidlům pro pravomoc dovodit, že by se mělo jednat o výčet uzavřený⁸⁹. Pouhá existence zvláštního vztahu mezi dítětem a jiným členským státem však nestačí, soud musí dospět k závěru, že postoupení je v zájmu dítěte⁹⁰.

Návrh na postoupení věci může podat kterákoli ze stran nebo soud jiného členského státu, existuje-li mezi ním a dítětem zvláštní vztah ve smyslu čl. 15 odst. 3, o postoupení může soud rozhodnout i bez

---

⁸⁸ Podle judikatury Ústavního soudu je třeba k tomuto institutu přihlížet jako k výjimce z obecné místní příslušnosti a vykládat jej restriktivně. Předpokladem pro postoupení přitom může být existence okolností, jež umožňují hospodárnější a rychlejší projednání věci (viz např. I ÚS 144/2000, II ÚS 544/02).

⁸⁹ Borrás, *Alegría: Brussels II in Civil Law - European Judicial Cooperation*, General Secretariat of the Council, 2004, str. 61

⁹⁰ Podle *Praktické příručky pro soudy*, kterou vydala Evropská komise jako nezávaznou výkladovou pomůcku, musí být o zájmu dítěte na postoupení přesvědčen nejen soud, který věc postupuje, ale i soud, kterému má být postoupena. Od obou soudců se pro tento účel vyžaduje vzájemná spolupráce, využít přitom mohou buď ústřední orgány nebo kontaktní body Evropské soudní sítě ve věcech občanských a obchodních.

návrhu. K rozhodnutí bez návrhu nebo na návrh soudu jiného členského státu je však zapotřebí souhlasu alespoň jedné ze stran. Pokud jde o způsob, jakým má být věc postoupena, dává nařízení postupujícímu soudu na výběr dvě varianty – přerušení řízení nebo žádost o přijetí pravomoci adresovanou soudu, kterému má být věc postoupena. V případě první z variant – přerušení řízení – závisí proces postoupení na iniciativě stran, které jsou vyzvány „prvním“ soudem, aby ve stanovené lhůtě zahájily řízení před vhodněji umístěným soudem v jiném členském státě, nečiní-li tak, „první“ soud bude v řízení pokračovat. Zda dožádaný soud pravomoc k projednání postoupené věci v zájmu dítěte přijme, ať už na návrh stran nebo na žádost „prvního“ soudu, bude záležet čistě na jeho uvážení. V žádném případě tedy postoupení věci neimplikuje povinnost dožádaného soudu postoupenou věc projednat. Dožádaný soud by měl o své pravomoci rozhodnout do šesti týdnů. Nezačne-li dožádaný soud postoupenou věc projednávat, ať už proto, že svoji pravomoc posoudí negativně nebo proto, že strany ve stanovené lhůtě nepodaly návrh na zahájení řízení, pokračuje v řízení „první soud“.

4. Procesní pravidla pro řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Nařízení vychází z všeobecně uznávané zásady, že v řízení bude soud postupovat podle *lex fori*. Výjimkou jsou pouze ustanovení, která mají zajistit jednotnou aplikaci jurisdikčních pravidel. V zásadě se jedná o minimální harmonizaci řízení předcházející vydání rozhodnutí, která jsou v členských státech uznatelná a vykonatelná podle jednotných pravidel, zakazujících mimo jiné přezkum pravomoci soudu, který rozhodnutí vydal (čl. 24).

O okamžiku zahájení řízení a přezkumu pravomoci bylo pojednáno již v předchozích kapitolách.

4.1. Přezkum přípustnosti

Jednou z podmínek řízení, kterou musí soud přezkoumat, je tzv. přípustnost (čl. 18)⁹¹. Pod tímto termínem se skrývá podmínka dodržení určité míry ochrany práv žalovaného. Žalovaný, který má obvyklý pobyt mimo území členského státu, v němž se vede řízení, musí být o zahájení řízení řádně a včas vyrozuměn, tzn., že písemnost informující o zahájení řízení musí být doručena v souladu s příslušnými právními předpisy. Touto podmínkou se soud zabývá logicky až v případě, kdy se odpůrce nedostaví k soudu⁹². Pokud jde o právní předpisy rozhodné pro posouzení, zda bylo vyrozumění učiněno řádně a včas, rozlišuje čl. 18 tři situace podle místa, kam byla listina informující o zahájení řízení odpůrci doručována. Doručuje-li se písemnost žalovanému do jiného členského

⁹¹ v anglické verzi „admissibility“, v německé „Zulässigkeit“

⁹² Při výkladu slovního spojení „nedostaví se k soudu“ je třeba přihlídnout i k jiným jazykovým verzím (angličtina: „enter an appearance“, němčina: „sich auf das Verfahren einlassen“), jakož i k judikatuře ESD k výkladu tohoto termínu, byť v kontextu jiných nařízeních (konkrétně čl. 24 nařízení Brusel I – např. rozsudky ve věcech C-150/80 Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacquain, C-48/84 Hannelore Spitzley v. Sommer Exploitation SA, 23/78 Nikolaus Meeth v. Glacetal). Nejedná se o fyzické dostavení se odpůrce k soudu, případně soudnímu jednání, ale jakýkoli úkon, který může vůči soudu učinit poté, co je informován o zahájení řízení, včetně písemného podání (např. vyjádření se k žalobě).

státu, odkazuje nařízení na čl. 19 nařízení o doručování (čl. 18 odst. 2), doručuje-li se písemnost do třetího státu, použije se čl. 15 Haagské úmluvy o doručování⁹³ (čl. 18 odst. 3) a není-li třetí stát smluvní stranou této úmluvy, postupuje se podle čl. 18 odst. 1, tj. soud přeruší řízení do doby, než bude prokázáno, že žalovaný byl řádně obeslán v dostatečném časovém předstihu tak, aby se mohl připravit na jednání, anebo k tomu byly učiněny veškeré nezbytné kroky.

Smyslem přezkumu přípustnosti je v první řadě zájem na zachování práv žalované strany na spravedlivý proces, v souvislosti s tím je řádné a včasné vyrozumění odpůrce o zahájení řízení jednou z podmínek pro uznání a výkon rozhodnutí vydaného v jeho nepřítomnosti v jiném členském státě.

4.2. *Lis pendens* a závislé žaloby

Pravidla mezinárodní soudní pravomoci jsou v nařízení stanovena tak, že nelze vyloučit, aby k řízení v téže věci a mezi týmiž stranami byly pravomocné soudy dvou či více členských států. Ve snaze zabránit nežádoucímu jevu paralelních řízení, z nichž mohou vzejít protichůdná rozhodnutí, stanoví nařízení v čl. 19 pravidla pro *lis pendens* a závislé žaloby.

Oproti Bruselské úmluvě II a nařízení Brusel II (čl. 11) bylo litispendenční ustanovení přeformulováno tak, aby bylo snadněji pochopitelné. Pro správnou aplikaci čl. 19 je třeba nejprve porozumět rozdílu mezi pravidlem pro řízení ve věcech manželských (čl. 19 odst. 1) a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (čl. 19 odst. 2). Překážku věci zahájené zakládá v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti dříve zahájené řízení týkající se stejné věci (např. úprava styku) a téhož dítěte.

---

⁹³ Haagská úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních z 15.11.1965 (85/1982 Sb.)

Naproti tomu ve věcech manželských stačí pouze totožnost stran, nikoliv totožnost předmětu řízení, z čehož vyplývá, že řízení o rozluce manželství zahájené dříve v jednom členském státě, představuje překážku pro zahájení řízení o rozvodu mezi týmiž manželi v jiném členském státě. Jedná se o tzv. falešnou *lis pendens*, neboli závislou žalobu.⁹⁴

Zjistí-li soud, že bylo u soudu jiného členského státu zahájeno řízení, které v souladu s výše uvedeným může založit překážku *lis pendens*, má povinnost přerušit řízení do doby, než bude určena příslušnost „prvního“ soudu a stane-li se tak, musí se prohlásit ve věci nepravomocným. Prohlásí-li „druhý“ soud svoji nepřislušnost z důvodu překážky *lis pendens*, může strana, která podala tomuto soudu návrh na zahájení řízení, podat návrh k soudu „prvnímu“ (odst. 3 druhý pododstavec). V odborné literatuře se lze setkat s kritikou tohoto ustanovení⁹⁵.

Pravidlo pro *lis pendens* a závislá řízení se uplatní jen v případě, že si konkurují řízení zahájená v různých členských státech. Je-li však jedno řízení zahájeno v členském státě a druhé ve třetím státě, nelze podle čl. 19 postupovat. Vnitrostátní právo pravidlo pro „mezinárodní“ litispendenci nestanoví, v některých případech tak ale činí mezinárodní smlouvy (např. čl. 13 Haagské úmluvy o ochraně dětí).

4.3. Předběžná a zajišťovací opatření

Čl. 20 umožňuje soudům rozhodnout v urgentních případech o předběžných opatřeních k ochraně osob nebo majetku na území daného členského státu v souladu s vnitrostátním právem, a to i v případě, že příslušné k řízení ve věci samé jsou soudy jiného členského státu. V souvislosti s tímto ustanovením je třeba si uvědomit, že se nejedná o

⁹⁴ Borrás Report, marg. č. 54

⁹⁵ Borrás, A.: Brussels II in Civil Law - European Judicial Cooperation, General Secretariat of the Council, 2004, str. 63.

stanovení „řádné“ pravomoci ve věcech rodičovské zodpovědnosti.⁹⁶ Jde o vymezení pravomoci soudu přijmout pouze určitá ochranná opatření v případě, kdy si to vyžaduje naléhavost situace (např. ocitne-li se dítě na území státu, v němž nemá obvyklý pobyt bez doprovodu, např. v důsledku dopravní nehody, při níž došlo k usmrcení rodičů). Tato opatření pozbývají bez dalšího účinnosti v okamžiku, kdy přijme vhodná opatření soud pravomocný ve věci samé v souladu s jurisdikčními pravidly nařízení.

---

⁹⁶ Borrás Report, marg č 58

5. Zvláštní pravidla při mezinárodních únosech dětí

Jak bylo v předchozí kapitole vícekrát zmíněno, pravidla mezinárodní soudní pravomoci upravená v nařízení vychází ze zásady, že nejlépe ochrání zájem dítěte soud v místě jeho obvyklého pobytu, neboť je dítěti nejbliž a má nejlepší podmínky pro přezkum skutečností relevantních pro rozhodnutí o jeho poměrech. Tato zásada se neodráží pouze v obecném pravidlu čl. 8, ale i v ustanovení čl. 10 a 11, které se uplatní v situaci, kdy je dítě z místa svého obvyklého pobytu protiprávně přesunuto do jiného státu. Zvláštní pravidla sledují dva základní cíle. Prvním z nich je zabránit tomu, aby protiprávní změnou místa faktického pobytu dítěte ztratily soudy členského státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt, mezinárodní pravomoc ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Druhým cílem je zajištění rychlého návratu dítěte do místa jeho obvyklého pobytu.

Nařízení není jediným právním předpisem stanovícím pravidla pro mezinárodní únosy dětí. Výchozí právní úpravou je Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980⁹⁷ (v této kapitole dále jen Úmluva, jinak Haagská úmluva o únosech).

V souvislosti s občanskoprávními aspekty mezinárodních únosů dětí bývá opomíjena jedna z úmluv přijatých v rámci Rady Evropy dříve než výše uvedená úmluva Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Jedná se o Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí z roku 1980.⁹⁸ Smluvními stranami jsou převážně členské státy Evropské unie, což postavení a použitelnost této úmluvy v současné době značně oslabuje, neboť mezi těmito státy se přednostně použije nařízení Brusel IIa (čl. 60 písm. d) nařízení). Úmluvu lze nadále aplikovat ve vztazích k Dánsku,

⁹⁷ Úmluva přijata dne 25.10.1980 v Haagu (34/1998 Sb.). Úmluva vstoupila pro ČR v platnost dnem 1.3.1998.

⁹⁸ Úmluva přijata dne 20.5.1980 v Lucemburku (66/2000 Sb.). Úmluva vstoupila pro ČR v platnost dnem 1.7.2000.

Islandu, Lichtenštejnsku, Moldávii, Srbsku, Švýcarsku, Makedonii, Turecku. Ukrajíně a Černé Hoře, avšak s přihlédnutím k Haagské úmluvě o únosech. Z výše uvedeného výčtu nečlenských států Evropské unie nejsou smluvními stranami Haagské úmluvy o únosech pouze Lichtenštejnsko a Černá Hora (zde lze ale očekávat potvrzení sukcese).

5.1. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a její vztah k nařízení

Úmluva byla přijata v roce 1980, má tedy za sebou více než čtvrtstoletí existence. V porovnání s ostatními haagskými úmluvami dosáhla rekordního počtu smluvních států⁹⁹. O skutečnosti, že se nejedná o právní předpis využívaný pouze okrajově, svědčí i rozsáhlá judikatura soudů smluvních států a Evropského soudního dvora pro lidská práva¹⁰⁰. Pro Českou republiku vstoupila Úmluva v platnost 1. března 1998. V celkové sumě civilních věcí, které napadají českým soudům, je počet případů mezinárodních únosů dětí téměř zanedbatelným¹⁰¹, nicméně v poslední době se díky medializaci některých kauz dostala Úmluva i do povědomí širší veřejnosti.

Hlavními cíly Úmluvy jsou dle preambule za prvé ochrana dětí před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a úprava jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého pobytu a za druhé ochrana práva na styk s dětmi. Úmluva má zabránit tomu, aby

---

⁹⁹ Ke dni 17.3.2007 činil počet smluvních států 76.

¹⁰⁰ Rozhodnutí národních soudů jsou sbírána a uveřejněna v internetové databázi INCADAT (přístupná na adrese <http://www.incadat.com/index.cfm>). K judikatuře Evropského soudního dvora pro lidská práva viz Schulz, A.: The 1980 Hague Child Abduction Convention and the European Convention on Human Rights, *Transnational Law & Contemporary Problems*, svazek 12, č. 2, 2002.

¹⁰¹ Ze statistiky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za rok 2005 vyplývá, že do ČR přišlo přes ústřední orgán 16 žádostí o navrácení dětí, odchozí byly pouze 3 žádosti, za rok 2004 bylo 15 příchozích a 2 odchozí žádosti (viz internetová stránka Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí www.umpod.cz). Tato čísla jsou však pouze orientační, nezahrnují totiž žádosti o navrácení dítěte podávané žadatelem přímo příslušnému soudu (tj. bez součinnosti ústředního orgánu); ze soudních statistik nelze zatím bohužel počet „únosových“ kauz zjistit.

protiprávním přemístěním dítěte do jiného státu, než je stát jeho obvyklého pobytu, případně zadržením dítěte v jiném státě, byla otevřena cesta ke změně mezinárodní soudní pravomoci a rozhodného práva pro úpravu péče o dítě. Smyslem bezodkladného navrácení dítěte do místa původního obvyklého pobytu je vrátit dítě do jurisdikce soudu, který je pro posouzení jeho poměrů nejvhodnější. V žádném případě nemá Úmluva za cíl určit, kdo má právo péče o dítě vykonávat, ani to jakýmkoli způsobem předurčit. Tento fakt bývá bohužel nejen při medializaci jednotlivých kauz opomíjen.

Pro navrácení protiprávně přemístěných nebo zadržených dětí upravuje Úmluva nejen zvláštní soudní řízení, ale i povinnosti správních úřadů smluvních států, tzv. ústředních orgánů, a jejich spolupráci při vyřizování žádostí o navrácení dětí. Na administrativní spolupráci klade Úmluva značný důraz.

Při sjednávání nařízení Brusel IIa byla jako jeden ze stěžejních bodů řešena otázka, zda má ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie nařízení Úmluvu plně nahradit. Převážná většina členských států s tím však nesouhlasila, neboť se obávala oslabení funkčnosti Úmluvy, jakožto jednoho z nejvýznamnějších právních aktů přijatých na globální půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Nakonec bylo přijato kompromisní řešení, dle něhož Úmluva nadále zůstává hlavním východiskem právní úpravy únosů dětí, nařízení ji však modifikuje a doplňuje stanovením pravidel mezinárodní soudní pravomoci (čl. 10) a zvláštních pravidel pro řízení o navrácení dítěte (čl. 11). Tyto modifikace a doplnění se uplatní pouze ve vztazích mezi členskými státy, což výslovně vyplývá z předmětných ustanovení (viz čl. 10, 11, 42, 60 a úvodní ustanovení č. 17 nařízení). Zvláštní úprava v nařízení je plně v souladu s čl. 36 Úmluvy, který umožňuje dvěma nebo více smluvními státy, aby si mezi sebou dohodly přísnější režim pro navrácení dětí.

5.2. K pojmu mezinárodní únos dítěte

Termín „únos“ je tradičně spojen s oblastí trestního práva. Jak Úmluva, tak i nařízení však řeší výlučně soukromoprávní následky jednání spočívajícího v mezinárodním únosu dítěte a do trestněprávní roviny nikterak nezasahují. Přestože Úmluva upozorňuje na tento fakt již svým názvem, nelze zaručit, že termíny „únos“ a „únosce“ budou laickou veřejností vždy v tomto smyslu pochopeny. I z tohoto důvodu bývají případy únosů dětí společností vnímány velmi emotivně. Je-li přemístění dítěte do jiného státu nebo zadržení dítěte v jiném státě, než je stát jeho obvyklého pobytu, označováno za únos a osoba, která se takového jednání dopouští za únosce, je třeba mít na paměti rozsah působnosti Úmluvy, resp. nařízení.¹⁰² Nelze však vyloučit, že únos dítěte ve smyslu Úmluvy, resp. nařízení, bude mít v některých státech i trestněprávní následky.

Podle českého trestního práva by za určitých okolností mohl rodič – „únosce“ svým jednáním naplnit skutkovou podstatu několika trestných činů. Mohlo by se jednat o zavlčení do ciziny (§ 233 trestního zákona¹⁰³). Z judikatury však vyplývá, že tohoto trestného činu se nedopouští rodič, jenž, byť proti vůli druhého rodiče, odveze dítě do ciziny, neboť odvezením do ciziny vykonává svá rodičovská práva, avšak za předpokladu, že vůči dítěti, které je schopné projevit svou vůli, nejedná za použití násilí nebo lsti. Jestliže však jeden z rodičů odjede s nezletilým dítětem natrvalo proti vůli druhého rodiče, kterému předstírá, že jde jen o výlet, porušuje jeho rodičovská práva a naplňuje tak skutkovou podstatu trestného činu poškozování cizích práv podle § 209 trestního zákona.¹⁰⁴ Za určitých okolností by mohlo v úvahu

¹⁰² Viz bod č. 53 důvodové zprávy k Úmluvě. Autorkou této zprávy je prof. Elisa Pérez-Vera, proto bude důvodová zpráva označována dále jako „Pérez-Vera Report“. Zpráva je dostupná na internetových stránkách Haagské konference mezinárodního práva soukromého www.hcch.net.

¹⁰³ zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁴ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, č. 40/90; Šámal in Trestní zákon. Komentář, II. Díl, 6. vydání, C.H.Beck, 2004

přicházet také naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 3 trestního zákona.

Právní kvalifikace určitého jednání jako mezinárodního únosu dítěte ve smyslu Úmluvy či nařízení může mít za následek poměrně závažné zásahy do soukromoprávní sféry dítěte a jeho rodičů, případně jiných nositelů rodičovské zodpovědnosti. Je proto nutné věnovat náležitou pozornost definici únosu dítěte. Termín „únos dítěte“¹⁰⁵ se vyskytuje pouze v názvu Úmluvy, následně jsou použity termíny „protiprávní přemístění nebo zadržování dítěte“¹⁰⁶. Důvodem pro „zmírnění“ pojmů byla potřeba odlišit „únosy“ dětí spadající do působnosti Úmluvy, kdy „únosem“ je osoba, k níž má dítě obvykle silný vztah (nejčastěji rodič), od jednání, které je obecně považováno za trestný čin.¹⁰⁷ Terminologie nařízení je s Úmluvou konzistentní¹⁰⁸.

Ani Úmluva ani nařízení nedefinují pojmy „přemístění“ a „zadržení“ jako takové, pouze jejich protiprávnost. „Přemístěním“ se rozumí přemístění dítěte z místa jeho obvyklého pobytu do jiného státu, „zadržení“ pak spočívá v odmítnutí navrátit dítě do místa jeho obvyklého pobytu po ukončení pobytu v jiném státě, jestliže osoba, která má právo určit místo obvyklého pobytu dítěte, s tímto pobytem souhlasila.¹⁰⁹ Typickým případem protiprávního zadržení je nenavrácení dítěte rodičem po skončení legálního výkonu práva na styk zpět do státu, v němž dítě žije s pečujícím rodičem (např. po dovolené či prázdninách).

Protiprávnost přemístění nebo zadržení definuje Úmluva v čl. 3 a nařízení v čl. 2 odst. 11. Aby bylo přemístění nebo zadržení protiprávní, musí být kumulativně splněny dvě podmínky. První podmínkou je

¹⁰⁵ V angličtině „child abduction“, v němčině „Kindesentführung“, ve francouzštině „l'enlèvement d'enfant“.

¹⁰⁶ V angličtině „wrongful removal or retention“, v němčině „das widerrechtliche Verbringen oder Zurückhalten“, ve francouzštině „un déplacement ou un non-retour illicites“.

¹⁰⁷ Pérez-Vera Report, č. 53

¹⁰⁸ V českém překladu je však namísto „přemístění“ použit termín „odebrání“.

¹⁰⁹ Pérez-Vera Report, č. 12

porušení práva péče o dítě, které svědčí osobě, instituci nebo jinému orgánu, ať už samostatně nebo společně, podle právního řádu státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením (čl. 3 písm. a) Úmluvy, čl. 2 odst. 11 písm. a) nařízení), jedná se tedy o podmínku právní. Druhá podmínka obsahuje faktický prvek, když vyžaduje, aby právo péče o dítě bylo výše uvedenou osobou v okamžiku přemístění nebo zadržení skutečně vykonáváno, ať už samostatně nebo společně, nebo by bylo takto vykonáváno, pokud by nedošlo k přemístění nebo zadržení (čl. 3 písm. b) Úmluvy, čl. 2 odst. 11 písm. b) nařízení).

Aby při posouzení právní podmínky nevznikaly nejasnosti způsobené rozdíly v hmotném právu jednotlivých států, obsahují oba instrumenty autonomní definici práva péče o dítě. Vedle práv vyplývajících z péče o osobu dítěte je pod tento pojem výslovně zahrnuto právo určit místo pobytu dítěte (čl. 5 písm. a) Úmluvy, čl. 2 odst. 9 nařízení). Nejedná se samozřejmě o definici vyčerpávající, ve zbytku zůstává vnitrostátní právní úprava nedotčena (např. pokud jde o práva a povinnosti spojená se správou majetku dítěte), unifikuje pojem práva péče o dítě pouze v prvcích významných pro aplikaci Úmluvy, resp. nařízení. Právo rozhodné pro posouzení, zda určité osobě svědčilo bezprostředně před přemístěním nebo zadržením právo péče o dítě, je třeba chápat široce, tj. včetně kolizních norem daného právního řádu.¹¹⁰ Není proto vyloučené, aby se právo péče o dítě posoudilo podle práva jiného státu, než státu obvyklého pobytu dítěte, jestliže kolizní normy tohoto státu stanoví jiný hraniční určovatel než obvyklý pobyt dítěte (např. státní občanství dítěte).

Druhá z podmínek protiprávnosti přemístění nebo zadržení dítěte má, jak bylo již výše uvedeno, faktický rozměr. Smyslem zakotvení této podmínky v Úmluvě bylo „...chránit právo dětí na stabilní citový a společenský život, ledaže by byly dány právní důvody pro zajištění

---

¹¹⁰ Pérez-Vera Report, č. 66 a 68

takové stability v jiném prostředí...“¹¹¹ Co přesně má Úmluva na mysli „faktickým výkonem“, lze dovodit z důvodové zprávy, která uvádí, že v okamžiku podání návrhu na navrácení dítěte by měl žadatel (tedy zpravidla rodič, kterému bylo dítě uneseno) poskytnout pouze předběžné důkazy o tom, že se skutečně fyzicky o dítě staral, což by nemělo být obtížné.¹¹² Nepodaří-li se situaci vyřešit smírně a v řízení o navrácení dítěte bude namítáno, že ten, kdo se navrácení domáhá, právo péče o dítě skutečně nevykonával, nese důkazní břemeno v plném rozsahu strana, která s navrácením nesouhlasí. Úmluva tak v zásadě vychází z vyvratitelné domněnky, že osoba, které svědčí právo péče o dítě, toto právo také skutečně vykonává¹¹³, jinými slovy, nebude-li prokázán opak, právní stav odpovídá stavu faktickému.

Druhá alternativa faktické podmínky, tj. právo péče o dítě by bylo skutečně vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení, byla v čl. 3 písm. b) Úmluvy (viz čl. 2 odst. 11 písm. b) nařízení) zakotvena proto, aby byly pokryty případy, kdy o právu péče o dítě bylo rozhodnuto poprvé a z důvodu únosu nelze rozhodnutí fakticky vykonávat a dále případy, kdy bylo rozhodnuto o změně již přiznaného práva a únos brání ve faktickém výkonu pozdějšího rozhodnutí.¹¹⁴

Nositelem práva péče o dítě může být jak fyzická osoba, tak i osoba právnická, případně i státní instituce bez právní subjektivity. Čl. 3 Úmluvy je třeba v tomto ohledu vykládat extenzivně.¹¹⁵ Cílem Úmluvy i nařízení je chránit právo na péči o dítě, ať už má být vykonáváno jakýmkoli způsobem. Výslovně je chráněno i právo vykonávané společně s jinou osobou. Přemístění nebo zadržení dítěte jedním ze společných nositelů práva bez souhlasu druhého nositele je považováno za protiprávní, přičemž protiprávnost spočívá

---

¹¹¹ Pérez-Vera Report, č. 72

¹¹² Pérez-Vera Report, č. 73

¹¹³ Pérez-Vera Report, č. 73

¹¹⁴ Pérez-Vera Report, č. 74

¹¹⁵ Pérez-Vera Report, č. 80

v nerespektování práv jednoho z nositelů práva péče o dítě, které je chráněno stejně jako právo „únosce“. Zde je nutné opakovaně akcentovat smysl úmluvy, kterým není určit, komu má být do budoucna svěřeno dítě do péče, nýbrž zabránit aby rozhodnutí o tom bylo ovlivněno změnou okolností nastalých v důsledku jednostranného úkonu jednoho z rodičů.¹¹⁶

Jak bylo vysvětleno výše, je skutečný výkon práva péče o dítě, ať už samostatně či společně, podmínkou faktickou. Nařízení se v tomto ohledu od Úmluvy poněkud odchyluje, pokud jde o definici společného výkonu (Úmluva obdobnou definici neobsahuje), jelikož stanoví právní domněnku, že péče o dítě je společně vykonávanou tehdy, jestliže na základě zákona nebo rozhodnutí jeden z nositelů nemůže rozhodnout o místě pobytu dítěte bez souhlasu druhého nositele (čl. 2 odst. 11 písm. b) věta druhá nařízení). Na rozdíl od Úmluvy zde nařízení vychází z právní, nikoli faktické situace.

Zkoumají-li soudy, zda jsou dány podmínky pro aplikaci zvláštních pravidel pro „únosy“ dětí, měly by vymezení „protiprávnosti“ věnovat náležitou pozornost, aby pokud možno ušetřily děti mnohdy dramatických zásahů do jejich osobní sféry v případech, které nelze jako „únos“ ve smyslu Úmluvy či nařízení kvalifikovat. Přestože se od soudů očekává rychlý postup v řízeních o navrácení dětí, neměl by se přezkum protiprávnosti přemístění nebo zadržení odehrávat za všech okolností pouze automaticky. Zohledněno při tom musí být i cizí právo, z čehož vyplývají nejen zvýšené požadavky na soudní řízení, ale i na spolupráci ústředních orgánů při zjišťování cizí právní úpravy.

---

¹¹⁶ Pérez-Vera Report, č. 71

5.3. Soudní pravomoc v případech mezinárodních únosů dětí

Je-li dítě uneseno z místa obvyklého pobytu do jiného státu a podá-li oprávněná osoba návrh na jeho navrácení, rozhodují o něm soudy, případně jiné příslušné orgány státu, v němž se dítě fyzicky nachází (čl. 12 Úmluvy). Zpravidla půjde o stát, do něhož bylo dítě uneseno, nemusí tomu ale tak být vždy (čl. 9 Úmluvy). Věcná působnost tohoto soudu je striktně omezena na rozhodnutí o navrácení dítěte. Úmluva nestanoví pravidla přímé jurisdikce pro rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti, tj. zejména ve věci práva péče o dítě a úpravy styku s ním. Čl. 16 Úmluvy pouze zakazuje soudům státu, do něhož bylo dítě uneseno, rozhodnout o rodičovské zodpovědnosti v době od obdržení oznámení o únosu do zamítavého rozhodnutí o navrácení dítěte nebo do marného uplynutí přiměřené¹¹⁷ lhůty pro podání návrhu na navrácení. „Oznámením“ může být buď návrh na navrácení dítěte, který podá oprávněná osoba přímo příslušnému soudu, nebo sdělení ústředního orgánu.

Pravidla přímé jurisdikce pro rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti v případě únosu dítěte jsou ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie upravena v čl. 10 nařízení. Stejně jako Úmluva vychází i čl. 10 z předpokladu, že únos dítěte nevylučuje, aby dítě v novém státě založilo obvyklý pobyt. Pokud by tomu tak nebylo, hrozilo by nebezpečí, že by dítě ještě i po uplynutí několika let, během nichž se sžilo s novým prostředím, mohlo být navraceno do státu původního obvyklého pobytu, což by znamenalo opětovné vytržení z domácího prostředí.¹¹⁸ Smyslem jurisdikčních pravidel je zabránit vedení paralelních řízení ve věci rodičovské zodpovědnosti, která by mohla vyústit v protichůdná rozhodnutí. Z tohoto důvodu zachovává čl.

¹¹⁷ Důvodová zpráva odkazuje na lhůtu jednoho roku od protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte pro rozhodnutí o navrácení dítěte podle čl. 12. Tato doba by měla být považována za přiměřenou i v kontextu čl. 16. Viz Pérez – Vera Report, č. 121.

¹¹⁸ Siehr in Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1281, marg. 32

10 po určitou dobu následující únosu dítěte mezinárodní pravomoc soudů členského státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt před únosem. Pro ohraničení této doby je sice nabytí obvyklého pobytu v členském státě, do něhož bylo dítě uneseno, relevantní, avšak jako předpoklad, který musí být doprovázen splněním některé ze dvou níže popsanych podmínek.

Mezinárodní pravomoc soudu členského státu původního obvyklého pobytu dítěte přetrvává buď do doby, než dítě získá obvyklý pobyt v novém členském státě a nositel práva péče o dítě vyjádří s přemístěním nebo zadržením dítěte souhlas (čl. 10 písm. a) nařízení) nebo do doby, kdy bydliště (nikoli obvyklý pobyt !) dítěte v novém členském státě trvá jeden rok od okamžiku, kdy se nositel práva péče o dítě dozvěděl nebo mohl dozvědět, kde se dítě nachází, za předpokladu, že si dítě v novém prostředí zvyklo a zároveň je splněna alespoň jedna z podmínek uvedených v čl. 10 písm. b) písm. i) až iv) nařízení. Tyto podmínky zohledňují jednak dobu, v níž by měl být podán návrh na navrácení dítěte (tato ustanovení provádí čl. 16 Úmluvy a jako „přiměřenou lhůtu“ pro podání návrhu stanoví jeden rok od okamžiku, kdy se nositel práva péče o dítě dozví nebo mohl dozvědět, kde se dítě nachází), jednak výsledek případného řízení o rodičovské zodpovědnosti v členském státě původního obvyklého pobytu dítěte.

Z výše uvedeného vyplývá, že pravomoc soudů členského státu, z něhož bylo dítě uneseno, trvá do okamžiku dodatečného souhlasu nositele práva péče o dítě a chybí-li tento souhlas, pak je rozhodující časové hledisko spolu s dalšími podmínkami čl. 10 písm. b) nařízení. Vysloví-li s přemístěním nebo zadržením dítěte nositel práva péče o dítě následně souhlas, ruší tím protiprávnost stavu. Nařízení nestanoví, v jaké formě má být souhlas učiněn, nabízí se proto otázka, zda postačí pouze souhlas konkludentní, např. jestliže „únosce“ zahájí v členském státě, do něhož bylo dítě uneseno, řízení o svěřeni dítěte do péče, druhá strana

bude o tomto řízení řádně vyrozuměna a nevznese námitku nedostatku mezinárodní pravomoci.

S ohledem na poměrně krátké časové úseky vyplývající z čl. 10 nemusí být vždy jednoduché posoudit, kde se nachází aktuální obvyklý pobyt dítěte. V zásadě by se nabytí nového obvyklého pobytu mělo krýt se ztrátou obvyklého pobytu původního, nemusí tomu tak být vždy. Například německá soudní praxe dovodila, že nabytí obvyklého pobytu musí předcházet nejméně šest měsíců trvající pobyt v daném místě, avšak doktrína vyzívá k opatrnému použití této zásady v případě únosů dětí, neboť při rozhodování o navrácení dítěte podle Úmluvy nehraje obvyklý pobyt ve státě, do něhož bylo uneseno, žádnou roli. Navíc pokud bude rozhodnuto o nenavrácení dítěte, a v důsledku toho bude nutné přijmout určitá opatření k ochraně dítěte, neměla by být minimální šestiměsíční lhůta uplatňována tak striktně.¹¹⁹

Založením obvyklého pobytu v členském státě, do něhož bylo dítě uneseno, spolu se splněním některé z podmínek čl. 10, končí mezinárodní pravomoc soudů členského státu, v němž mělo dítě obvyklý pobyt před únosem, a soudy v členském státě, do něhož bylo dítě uneseno, mohou rozhodnout ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

5.4. Řízení o navrácení dítěte

Pro naplnění jednoho ze svých základních cílů, tj. zajištění bezodkladného navrácení dítěte do státu jeho obvyklého pobytu v případě únosu, upravuje Úmluva zvláštní řízení. Jeho smyslem je v krátké době posoudit, zda dítě bylo protiprávně přemístěno či zadrženo a pokud ano, rozhodnout o jeho navrácení do státu jeho obvyklého bydliště. Předmětem řízení přitom není úprava poměrů dítěte, resp. rodičovských

¹¹⁹ Siehr in Münchner Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1282, marg. 33.

práv k dítěti. Jak bylo uvedeno již výše, nařízení Úmluvu v této části nenahrazuje, pouze doplňuje o zvláštní dílčí pravidla, která se uplatní při její aplikaci ve vztazích mezi členskými státy.

Řízení se zahajuje na návrh. Návrh je oprávněna podat osoba, instituce nebo jiný orgán, který tvrdí, že dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo (čl. 8 Úmluvy). Otázka, zda je navrhovatel nositelem práva péče o dítě bude v řízení teprve posouzena. Podstatnými náležitostmi návrhu jsou osobní údaje navrhovatele, dítěte a „únosce“, důvody, o něž navrhovatel opírá svůj návrh na navrácení dítěte a všechny dostupné údaje o pobytu dítěte a osobě, u níž se dítě pravděpodobně nachází. Návrh je možné podat některému z ústředních orgánů. Přestože čl. 8 Úmluvy připouští podání u jakéhokoli ústředního orgánu¹²⁰, dle důvodové zprávy uvedení ústředního orgánu státu obvyklého pobytu dítěte znamená, že návrhy by měly být podávány zásadně u těchto ústředních orgánů a pouze ve výjimečných případech u ústředních orgánů jiných smluvních států.¹²¹ S podáním návrhu přímo příslušnému soudu Úmluva nepočítá, což ale podle názoru autorky a s odvoláním na dosavadní praxi neznámá, že by se soud takovým návrhem nemohl zabývat.

Selže-li snaha o dobrovolné navrácení dítěte, případně o smírné vyřešení sporu mezi nositeli rodičovské zodpovědnosti, učiní ústřední orgán nezbytné kroky pro zahájení soudního řízení o navrácení dítěte. Soud se v řízení o navrácení dítěte musí zabývat následujícími otázkami: 1. bylo-li dítě protiprávně přemístěno nebo zadrženo, 2. kdy bylo dítě protiprávně přemístěno nebo zadrženo a zda od tohoto okamžiku do doby zahájení řízení neuplynula doba delší jednoho roku, 3. šlo-li se dítě s novým prostředím, jestliže tato lhůta již uplynula (čl. 12 Úmluvy).

---

¹²⁰ Viz seznam ústředních orgánů v jednotlivých smluvních státech na internetové stránce HKMPS:

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=24.

¹²¹ Pérez-Vera Report, č. 99

Při posuzování protiprávnosti přemístění či zadržení dítěte musí soud vycházet z práva státu, odkud bylo dítě uneseno (v podrobnostech viz kapitolu 5.2.). Smyslem jednoroční lhůty je zabránit tomu, aby dítě bylo opětovně vytrženo z prostředí, jemuž přivyklo. V zájmu dítěte je pouze návrat bezprostředně následující únosu. Po uplynutí jednoho roku by proto nemělo být možné rozhodnout o navrácení dítěte, aniž by zároveň nebyly posouzeny jeho poměry, tj. nebylo rozhodnuto o právu péče o dítě.¹²² Počátek běhu lhůty může být obtížně určitelný při protiprávním zadržení dítěte. Důvodová zpráva proto stanoví, že v tomto případě běží jednoroční lhůta od okamžiku, kdy dítě mělo být navraceno pečující osobě nebo kdy tato osoba odmítla souhlas s prodloužením pobytu dítěte v jiném místě než v jeho obvyklém bydlišti.¹²³ Pro uplynutí lhůty je relevantní okamžik zahájení řízení, nikoli vydání rozhodnutí, a to z toho důvodu, aby Úmluvou chráněné zájmy účastníků nebyly dotknuty případnými průtahy v řízení.¹²⁴

Dospěje-li soud k závěru, že dítě bylo protiprávně přemístěno či zadrženo a že výše popsaná lhůta nebyla překročena, je povinen nařídít bezodkladné navrácení dítěte, ledaže by zjistil, že existuje některá z výjimek stanovených Úmluvou (viz následující kapitola). Uplynula-li od únosu do zahájení řízení doba delší než jeden rok, může soud navrácení dítěte nařídít až poté, kdy se prokáže, že se dítě s novým prostředím nesžilo. Úmluva neřeší, kdo v takovém případě nese důkazní břemeno, dle důvodové zprávy by to měl být buď „únosce“ nebo osoba, která s navrácením dítěte nesouhlasí, přičemž zároveň může být zachována i diskreční pravomoc příslušných vnitrostátních orgánů.¹²⁵

Úmluva nestanoví, do jakého místa má být dítě navraceno. Nelze se striktně držet místa původního obvyklého pobytu. V případě, že se osoba, jejíž právo péče bylo únosem porušeno, mezitím odstěhovala do

---

¹²² Vera-Pérez Report, č. 107

¹²³ Vera-Pérez Report, č. 108

¹²⁴ Vera-Pérez Report, č. 108

¹²⁵ Vera-Pérez Report, č. 109

jiného státu, nic nebrání tomu, aby dítě bylo této osobě navraceno. S místem navrácení souvisí i otázka formulace výroku rozhodnutí o navrácení, resp. jeho vykonatelnosti. Je evidentní, že s touto otázkou se nemůže vypořádat Úmluva, ale vnitrostátní procesní právo. Pokud by český soud stanovil ve výroku rozsudku povinnost navrátit dítě do určitého místa na území cizího státu a tato povinnost by nebyla splněna dobrovolně, nemohly by příslušné orgány rozsudek plně vykonat, neboť by tím zasáhly do svrchovanosti jiného státu. Soud by měl proto ve výroku stanovit povinnost předat dítě navrhovateli, případně upravit konkrétní podmínky předání na území České republiky.

Soud by měl o navrácení dítěte rozhodnout urychleně (čl. 11). Jak Úmluva, tak i nařízení stanoví z tohoto důvodu zvláštní lhůtu. V obou případech se jedná o lhůtu šestitýdenní. Zatímco Úmluva je méně přísná, neboť nedodržení této lhůty pouze dává navrhovateli nebo ústřednímu orgánu dožádaného státu právo požádat o sdělení důvodů průtahů v řízení (čl. 11 odst. 1 Úmluvy), ve vztazích mezi členskými státy jsou soudy povinny v této lhůtě rozhodnout, ledaže by v tom bránily mimořádné okolnosti (čl. 11 odst. 3 Úmluvy). I když za nedodržení lhůty není stanovena žádná sankce, nemělo by v řízení docházet k průtahům. Opakovaným nerespektováním lhůty vystavují soudy členský stát nebezpečí sankce za porušení komunitárního práva.

5.5. Důvody pro nenavrácení dítěte

Jestliže cílem Úmluvy je zabránit škodlivým účinkům protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte a prostředkem k dosažení tohoto cíle je zvláštní zrychlené řízení, je nutné nastavit pravidla pro rozhodování soudů tak, aby v určitých odůvodněných případech nemusel soud o navrácení rozhodnout, i když by jinak podmínky splněny byly. Pojistky pro tyto případy stanoví čl. 13 a 20 Úmluvy a čl. 11 nařízení.

Nařídít navrácení dítěte není soud povinen tehdy, jestliže 1. nositel práva péče o dítě své právo v době přemístění či zadržení ve skutečnosti nevykonával nebo se s přemístěním či zadržením dítěte následně smířil (čl. 13 písm. a) Úmluvy), 2. existuje vážné nebezpečí, že navrácením by dítě bylo vystaveno fyzické či duševní újmě nebo jinak nesnesitelné situaci, 3. nesouhlasí-li dítě s navrácením za předpokladu, že je ve věku a na takovém stupni vyspělosti, že lze k jeho názoru přihlídnout, 4. základní zásady ochrany lidských práv a základních svobod dožadného státu navrácení dítěte nedovolují. Důkazní břemeno v případě prvních dvou důvodů pro nenavrácení dítěte nese „únosce“, případně jiná osoba, která s navrácením nesouhlasí. Z nedávné judikatury Nejvyššího soudu ČR vyplývá, že na rozhodnutí o navrácení dítěte podle čl. 12 Úmluvy nelze nahlížet jako na rozhodnutí ve věcech upravených zákonem o rodinně.¹²⁶ Z toho lze dovodit; a Nejvyšší soud to v odůvodnění rozsudku přímo potvrzuje; že řízení o navrácení dítěte je třeba považovat za řízení sporné ovládané zásadou projednací, kdy povinnost tvrzení a povinnost důkazní leží zásadně na účastnících, nikoli na soudu.

Čl. 13 poskytuje soudci možnost využít určitého prostoru pro diskreci a odmítnout navrácení dítěte, nikoli o povinnost takto rozhodnout.¹²⁷ Důvody pro nenavrácení dítěte je třeba s ohledem na cíl stanovený Úmluvou vykládat restriktivně.¹²⁸

Nedostatek skutečného výkonu péče o dítě v kontextu čl. 13 je nutné vykládat ve spojení s definicemi čl. 3 a 5, které se uplatní v celém rozsahu Úmluvy a není možné, aby kterékoli ustanovení bylo s nimi v rozporu. Smysl čl. 13 písm. a) Úmluvy spočívá v tom, že nositel práva péče o dítě, který toto právo nevykonává, ačkoli mu v tom žádné nebrání

---

¹²⁶ Rozsudek NS ČR ze dne 28.11.2006, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006 Hlavní otázkou, kterou se zde NS zabýval, byla přípustnost dovolání, tj. vztah rozhodnutí o navrácení dítěte a § 237 odst. 2 písm. b) občanského soudního řádu.

¹²⁷ Vera-Pérez Report, č. 113

¹²⁸ Vera-Pérez Report, č. 34

žádné okolnosti, může vzbudit pochybnosti, zda přemístění či zadržení dítěte bylo protiprávní. Při posouzení, zda byla péče o dítě skutečně vykonávána, musí soud pečlivě zvážit všechny okolnosti konkrétního případu.¹²⁹

Z hlediska ochrany zájmu dítěte je klíčovým ustanovením čl. 13 písm. b) Úmluvy. Právu dítěte na stabilní život v obvyklém prostředí předchází právo na ochranu před fyzickým nebo psychickým násilím nebo před jinak nesnesitelnou situací. Z judikatury českých i cizích soudů vyplývá, že toto ustanovení je nejčastěji uplatňovanou námitkou proti navrácení dítěte.¹³⁰ Ze statistik, které byly zpracovány Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého v letech 1999 a 2003 pak vyplývá, že čl. 13 písm. b) je nejčastějším důvodem pro zamítnutí navrácení dítěte v soudním řízení.¹³¹

Důvodová zpráva k tomuto ustanovení uvádí, že je výsledkem velmi křehkého kompromisu a že toto ustanovení nelze aplikovat na případy, kdy by se návrat dítěte dotkl jeho vyhlídek ekonomických a na vzdělání, jelikož návrh na doplnění těchto výjimek byl při sjednávání Úmluvy zamítnut.¹³² Doporučení Haagské konference přijatá na pátém zasedání Zvláštní komise pro revizi fungování Úmluvy na podzim 2006 potvrdila požadavek na úzký výklad čl. 13 písm. b), respektive termínu „vážné nebezpečí“.¹³³ Tento pojem by pro účely čl. 13 písm. b) měl být vykládán restriktivně, pokud jde o objektivní skutečnosti, tj. situaci, která

---

¹²⁹ Vera-Pérez Report, č. 115

¹³⁰ Tato skutečnost je patrná již ze srovnání počtu judikátů soudů různých smluvních států v databázi INCADAT (www.incadat.com), která byla Haagskou konferencí vytvořena speciálně pro Úmluvu. K 3.3.2007 byl počet publikovaných rozhodnutí k čl. 13 písm. b) 261, k čl. 13 písm. a) 102, k souhlasu dítěte 121 a k čl. 20 27.

¹³¹ Viz Statistická analýza pro rok 2003 (dostupná na internetových stránkách Haagské konference www.hcch.net v sekci Child Abductions). Čl. 13 písm. b) se uplatnil v 19% případů soudního zamítnutí navrácení dítěte a je tak na prvním místě (viz str. 39 Statistické analýzy). Z toho v 65% případů byly „úspěšnými únosci“ matky, oproti roku 1999 toto číslo představuje nárůst úspěšnosti otců, neboť v roce 1999 byly matky úspěšné v 90% případů.

¹³² Vera-Pérez Report, č. 116

¹³³ Viz Závěry a doporučení pátého zasedání Zvláštní komise 30.10. – 9.11.2006 (dostupné na internetových stránkách HKMPS www.hcch.net v sekci Child Abductions).

panuje v prostředí, do něhož má být dítě navraceno. Objektivní skutečnosti je dále nutné posoudit z hlediska jejich vlivu na situaci dítěte (subjektivní hledisko). Aby objektivní skutečnosti mohly založit důvod pro nenavrácení, měl by existovat jejich úzký vztah k dítěti, jinými slovy měly by být skutečně schopny negativně ovlivnit situaci dítěte.

Čl. 13 písm. b) Úmluvy bývá použito jako argumentu proti navrácení dětí v případech, kdy je rodič – „únosce“ přesvědčen o nebezpečí fyzického či psychického násilí ze strany druhého rodiče. Důkazní pozice jak navrhovatele, tak i soudu zde bývá poměrně obtížná, neexistují-li např. lékařské či policejní zprávy, na základě nichž by bylo možné prokázat, že hrozící nebezpečí je dovozováno z předchozího násilného chování druhého rodiče a že takové chování zavedlo příčinu pro „únos“. Soud je mnohdy odkázán na spolupráci příslušných orgánů ve státě původního obvyklého pobytu dítěte, což nemusí vždy korespondovat s požadavkem na rychlý postup v řízení. Ojedinelé nebývají ani případy, kdy by rodič – „únosce“, pokud by měl dítě při návratu doprovázet, mohl být vystaven ve státě původního obvyklého pobytu trestnímu stíhání a všem z toho plynoucím důsledkům, včetně vazby, což může být v případě malých dětí, zvláště pak kojenců, problematické.

Použití čl. 13 písm. b) Úmluvy jakožto důvodu pro zamítnutí navrácení dítěte je ve vztazích mezi členskými státy omezeno zvláštním ustanovením čl. 11 odst. 4 nařízení. I když soud shledá existenci vážného nebezpečí, že návrat dítě vystaví fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostane do nesnesitelné situace, nemůže navrácení zamítnout, jestliže v členském státě, do něhož má být dítě navraceno byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po navrácení. Těmito vhodnými opatřeními se přitom rozumí konkrétní opatření přijatá orgány členského státu, do něhož má být dítě navraceno, v souvislosti s konkrétním případem, nikoli pouhá přípustnost takových opatření vyplývající z právních předpisů daného členského státu. Čl. 11 odst. 4 nařízení mlčky

předpokládá úzkou spolupráci soudu, který vede řízení o navrácení dítěte, a soudu, případně jiného příslušného orgánu v členském státě, do něhož má být dítě navráceno. Přeshraniční komunikaci soudů mohou usnadnit ústřední orgány, případně styční soudci¹³⁴, ideálním případem je samozřejmě přímý kontakt soudců, nebrání-li mu jazyková bariéra.

Čl. 11 odst. 4 nařízení odráží přístup soudů ve Spojeném království a Irsku, tedy státech se systémem common law. Soudci jsou zde zvyklí na mnohem širší diskreční pravomoc. Zatímco kontinentální soudce, vázán návrhy stran a právním řádem, může o návrhu na navrácení dítěte rozhodnout buď „Ano.“ či „Ne.“, soudce britský či irský může vyslovit „Ano, za podmínky, že...“, přičemž očekává, že soud ve státě, do něhož má být dítě navráceno, zajistí splnění jím stanovených podmínek, ať už vydáním tzv. mirror order nebo např. dosažením určité dohody mezi stranami. Podmínky přitom mohou zahrnovat zákaz rodiče kontaktovat dítě či druhého rodiče do doby, než bude rozhodnuto o právu péče o dítě (tzv. undertakings) nebo povinnost poskytnout „vracejícímu se“ rodiči ubytování. Problém, na který mohou taková rozhodnutí narazit, je nemožnost použít sankce za jejich porušení, jestliže jejich adresát podléhá jurisdikci jiného státu. V takovém případě je opět nezbytná předchozí spolupráce soudů obou států.¹³⁵

Soud by neměl nařídít navrácení dítěte, aniž by přihlédl k jeho názoru, jestliže je to z hlediska věku a stupně vyspělosti dítěte vhodné. Počítá s tím jak Úmluva (čl. 13 pododst. 2), tak i nařízení (čl. 11 odst. 2). Podrobněji bude problematika výslechu dítěte popsána v kapitole o uznávání a výkonu rozhodnutí.

---

¹³⁴ Funkce styčného soudce pro rodinné věci s mezinárodním prvkem byla vytvořena z podnětu Haagské konference. Její základ je neformální (není upravena v žádné mezinárodní smlouvě, pouze v dokumentech Haagské konference doporučující povahy). Evropská komise se připojila s výzvou vůči členským státům EU určit styčného soudce. Česká republika již svého styčného soudce nominovala, je jím JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., soudce KS Ústí nad Labem, pobočky Liberec. V současné době se připravují internetové stránky českého styčného soudce.

¹³⁵ Schulz, A.: The New Brussels II Regulation and the Hague Conventions of 1980 and 1996, IFL, březen 2004, s. 22

Důvod pro nenavrácení dítěte stanovený v čl. 20 Úmluvy je poněkud zvláštní povahy. Odvolává se na základní zásady o ochraně lidských práv a základních svobod. Dle důvodové zprávy je toto ustanovení výsledkem kompromisu mezi příznivci a odpůrci výhrady veřejného pořádku.¹³⁶ Čl. 20 zachází dál než tradičně formulovaný *ordre public*. Prokázán totiž musí být nejen nesoulad se stanovenými zásadami, ale i to, že tyto zásady chránící základní lidská práva a svobody navrácení dítěte zakazují. Navíc těchto zásad by nemělo být možné se v případě mezinárodních únosů dovolávat častěji a snadněji než v obdobných případech vnitrostátních. Jinak by totiž byly v rozporu s jedním ze základních a široce uznávaných principů, totiž zákazem diskriminace.¹³⁷

Nález Ústavního soudu České republiky ve věci Daoud

Na poli české judikatury v oblasti aplikace Úmluvy lze za významný považovat náleží Ústavního soudu České republiky ze 7. prosince 2000, sp. zn. III ÚS 440/2000 ve věci Daoud.¹³⁸

Ústavní soud zde rozhodoval o stížnosti matky nezletilé C. proti rozsudku odvolacího soudu a soudu prvního stupně, v nichž byla matce uložena povinnost navrátit C. otci. C. se narodila ve smíšeném manželství Češky a Izraelce v České republice, krátce poté se rodina přestěhovala do Izraele, kde trvale žila a C. zde začala navštěvovat školu. V osmi letech vzala matka C. se souhlasem otce s sebou na návštěvu k příbuzným do České republiky, odkud se posléze odmítla vrátit zpět do Izraele. Po devíti měsících podal otec návrh na navrácení podle čl. 12 Úmluvy. Matka se proti návrhu bránila argumenty, že se nedopustila

¹³⁶ Vera-Pérez Report, č. 31

¹³⁷ Vera-Pérez Report, č. 118

¹³⁸ Nález byl publikován ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS, svazek 20, ročník 2000, díl IV a databázi INCADAT jako prozatím jediné rozhodnutí českých soudů

únosu, neboť otec s návratem do Česka souhlasil, že otec neplatil na nezletilou dceru výživné a matce vyhrožoval a konečně, že C. navštěvuje v České republice školu, má zde kamarády a je fixována na matku. Soud prvního stupně provedl důkaz mimo jiné písemnou zprávou o pohovoru orgánu sociálně-právní ochrany dětí s C., podle níž měla C. vyvážený vztah k oběma rodičům, byla si vědoma neshod, které mezi nimi delší dobu panovaly, o návratu k otci neuvažovala, ale nebránila by se styku s ním. Soud prvního stupně rozhodl o navrácení dítěte a zároveň stanovil předběžnou vykonatelnost rozsudku. Matka se proti rozsudku odvolala a namítala, že navrácení by C. vystavilo duševní újmu a že soud prvního stupně nerespektoval její názor. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil s tím rozdílem, že zrušil jeho předběžnou vykonatelnost.

V ústavní stížnosti matka namítala porušení čl. 22 a čl. 32 odst. 4 a 5 Listiny základních práv a svobod, protože napadená rozhodnutí ji nutí k tomu, aby k zachování svého práva na výchovu C. opustila i proti své vůli Českou republiku. Ústavní soud neshledal tvrzení matky za důvodná a porušení uvedených ustanovení Listiny základních práv a svobod odmítl, nicméně stížností se z jiných důvodů přesto zabýval. Shledal totiž, že odvolací soud postupoval v rozporu s ústavně zaručenými právy, když neprovedl některé důkazy, mimo jiné výslech C. Ústavní soud sám doplnil dokazování tím, že nechal C. vyslechnout znalcem, který dospěl k závěru, že vyspělost C. odpovídá nadprůměrné úrovni a přesahuje rámec dítěte mladšího školního věku a že C. je schopna v konkrétních záležitostech věrohodně vyjádřit své potřeby.

Ústavní soud dospěl k závěru, že „... Jestliže je dětem obecně zaručena ochrana nejen zákonná..., ale i ústavní... , je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením; z hlediska aplikace Úmluvy (jejího čl. 13) to znamená, že eliminující důvody návratu dítěte do místa bydliště otce (čl. 3) musí být zjištěny a objasněny natolik dostatečně, aby hrozba

vážného nebezpečí fyzické nebo duševní újmy, příp. nesnesitelná situace z příkázaného návratu byly s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučeny...“ Rozsudky soudu odvolacího i první instance Ústavní soud pro rozpor s čl. 36 Listiny základních práv a svobod zrušil.

5.6. Důsledky zamítnutí navrácení dítěte ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie

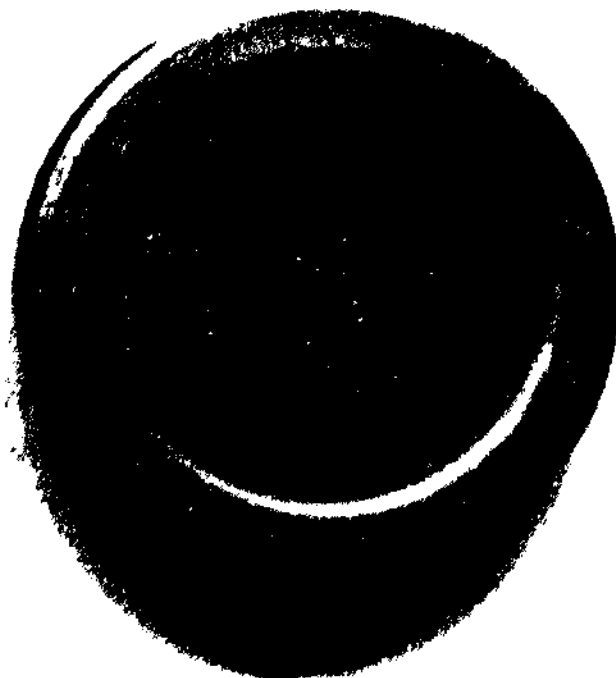
Rozhodne-li soud v členském státě o nenavrácení dítěte „uneseného“ z jiného členského státu, nezaručuje toto rozhodnutí definitivně, že dítě nebude muset být v budoucnu navráceno. Nařízení totiž ponechává poslední slovo soudům členského státu původního obvyklého pobytu dítěte.

Zamítne-li soud jednoho členského státu navrácení dítěte pro některý z důvodů stanovených v čl. 13 Úmluvy, má povinnost zaslat do jednoho měsíce opis rozhodnutí a relevantních listinných důkazů příslušnému soudu, případně ústřednímu orgánu členského státu, v němž mělo dítě obvyklý pobyt před únosem (čl. 11 odst. 6 nařízení). V posledně uvedeném členském státě pak mohou nastat následující situace. Jestliže zde již dříve bylo zahájeno řízení o úpravě práva péče o dítě, bude dále pokračovat. Nebylo-li zahájeno, je soud nebo ústřední orgán, který obdrží rozhodnutí o nenavrácení dítěte, povinen informovat strany a vyzvat je, aby v souladu s vnitrostátním právem do tří měsíců podaly návrhy na zahájení řízení o úpravě práva péče o dítě (čl. 11 odst. 7 nařízení). Rozhodne-li soud ve věci takovým způsobem, z něhož vyplývá povinnost rodiče, příp. jiné osoby, která má dítě u sebe vrátit dítě do péče druhého rodiče, je takové rozhodnutí přímo vykonatelné na území všech členských států, členský stát „únosu“ nevyjímaje, podle zvláštních pravidel čl. 40 a násl. nařízení (čl. 11 odst. 8 nařízení)¹³⁹, bez

¹³⁹ Schulz, A.: The New Brussels II Regulation and the Hague Conventions of 1980 and 1996, IFL, březen 2004, s. 22

ohledu na předchozí rozhodnutí o nenavrácení dítěte. K přímé vykonatelnosti viz následující kapitolu.

Jedním z prvních případů, kdy byl postup podle čl. 11 odst. 6 až 8 nařízení využit, je britsko – maltský případ č. HC/E/UKe 883.¹⁴⁰ Dvanáctiletý chlapec byl protiprávně zadržen svým otcem na Maltě. Matka, domicilována ve Spojeném království (Anglii), podala návrh na navrácení, který byl s odvoláním na čl. 13 písm. b) Úmluvy zamítnut s tím, že nebylo prokázáno, že by ve Spojeném království byla po návratu chlapce přijata opatření na jeho ochranu. V návaznosti na to požádala matka příslušný soud ve Spojeném království o revizi maltského rozhodnutí. Anglický soudce dospěl na základě skutkových zjištění k závěru, že chlapec má být svěřen do péče matky a nařídil jeho navrácení. Následně bylo rozhodnutí anglického soudu za podmínek čl. 42 nařízení na Maltě vykonáno a chlapec byl navrácen matce.

---

¹⁴⁰ Označení v databázi INCADAT. [29/11/2006; High Court (Family Division); First Instance] Re A (Custody Decision after Maltese Non-return Order Brussels II Revised) [2006] EWHC 3397 (Fam.)

6. Uznání a výkon rozhodnutí, veřejných listin a dohod

6.1. K pojmům uznání a výkon

Pojem uznání cizího rozhodnutí je možné použít ve dvou různých významech. Prvním z nich je míněna určitá činnost soudu nebo jiného orgánu, při níž se zkoumá, zda rozhodnutí vydané soudem nebo jiným orgánem cizího státu, splňuje podmínky pro to, aby mu mohly být přiznány právní účinky v tuzemsku. V druhém významu se „uznání“ používá pro označení stavu, jehož se má právě popsanou činností dosáhnout. Cizímu rozhodnutí jsou přiznány stejné právní účinky jako rozhodnutí tuzemskému.¹⁴¹ Přestože česká verze nadpisu kapitoly III nařízení Brusel IIa užívá nedokonavý vid (uznávání)¹⁴², což vede spíše k prvnímu z dvojice výše uvedených významů, je evidentní, že cílem ustanovení této kapitoly je upravit jak uznávání ve smyslu činnosti, tak i uznání ve smyslu výsledku této činnosti.

Výkon cizího rozhodnutí se na první pohled jeví jako poměrně srozumitelný pojem. Jestliže uznání je činnost nebo stav, který je spojován výhradně s cizími rozhodnutími, výkonem se tradičně rozumí státem zajištěné donucení povinných osob ke splnění povinnosti stanovené v rozhodnutí, přičemž již nerozhoduje, zda se jedná o rozhodnutí tuzemské nebo uznané rozhodnutí cizí. Aby mohlo být cizí rozhodnutí vykonáno, musí být uznáno. Naopak ne všechna uznaná cizí rozhodnutí musí být nutně vykonána. Některá ani nemohou vzhledem ke své povaze výkonu podléhat, přesto musí být uznána, mají-li mít v tuzemsku právní účinky.

---

¹⁴¹ K pojmu uznávání viz také Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, str. 303.

¹⁴² V angličtině „recognition“, v němčině „Anerkennung“.

Komunitární předpisy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, včetně nařízení Brusel IIa, oproti vnitrostátnímu právu¹⁴³ více zdůrazňují ještě jednu fázi mezi uznáním a výkonem, a to tzv. prohlášení vykonatelnosti, neboli exequatur.¹⁴⁴ V kontextu § 66 ZMPS se za exequatur považuje nařízení výkonu cizího rozhodnutí¹⁴⁵ a týká se pouze rozhodnutí v majetkových věcech. Nařídí-li český soud výkon cizího rozhodnutí v majetkové věci podle § 66 ZMPS, musí své rozhodnutí vždy odůvodnit, přičemž z odůvodnění musí vyplývat, že soud zkoumal podmínky pro uznání cizího rozhodnutí a dospěl k závěru, že jsou tyto podmínky splněny. Uznání se tak prakticky s exequatur překrývá. Nařízení výkonu rozhodnutí je podle českého procesního práva spojeno s provedením výkonu v jediném řízení¹⁴⁶. Z tohoto důvodu by proto výklad komunitárních pravidel pro uznání a výkon rozhodnutí mohl činit určité problémy.¹⁴⁷

6.2. Uznání a výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel IIa

a) K pojmu rozhodnutí

Jedním ze základních rozdílů mezi starším nařízením Brusel II a novým nařízením Brusel IIa je okruh rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti vydaných v některém z členských států, která lze podle

---

¹⁴³ S výjimkou § 68a – 68c ZMPS, které byly zapracovány právě až v souvislosti se vstupem komunitárních nařízení v platnost a účinnost.

¹⁴⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, s. 286 a násl.

¹⁴⁵ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, str. 322.

¹⁴⁶ § 265 odst. 1 občanského soudního řádu

¹⁴⁷ K porovnání pravidel pro uznávání a výkon cizích rozhodnutí podle ZMPS a podle komunitárních předpisů viz např. Bělohávek, A.J.: Zavedení tzv. exequatur do českého právního řádu, Právní zpravodaj 5/2004.

pravidel stanovených v nařízení uznat a vykonat na území jiného členského státu¹⁴⁸.

aa) Rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel II

Nařízení Brusel II umožňovalo uznávat a vykonávat pouze rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti, která byla v souladu s vnitrostátním právem spojena s rozhodnutími o rozvodu, rozluce či prohlášení manželství za neplatné a upravovala rodičovskou zodpovědnost obou manželů ke společnému dítěti, resp. dětem v souvislosti s rozvodem, rozlukou či prohlášením manželství za neplatné (čl. 13 ve spojení s recitálem č. 11 nařízení Brusel II). Nařízení navíc nedefinovalo rodičovskou zodpovědnost, nebyla tak zaručena jednotnost výkladu tohoto pojmu, a v důsledku toho ani jednotnost určení, zda rozhodnutí v určité věci může být uznáno a vykonáno podle pravidel stanovených v nařízení.¹⁴⁹

Podmínku „spojení“ řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s řízením ve věcech manželských je přitom nutné pro účely čl. 13 vykládat s přihlédnutím k jurisdikčnímu pravidlu v čl. 3 nařízení Brusel II. Není nutné, aby rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti bylo vydáno stejným soudem, popř. jiným orgánem, a ve stejném řízení¹⁵⁰ jako rozhodnutí ve věci manželské.¹⁵¹ Důležité je, aby rozhodnutí upravilo rodičovskou zodpovědnost manželů ke společným dětem v souvislosti se změnou rodinného stavu, která nastala v důsledku

---

¹⁴⁸ Nadále bude v souladu s terminologií nařízení členský stát, v němž bylo rozhodnutí vydáno, označován jako „členský stát původu“ a členský stát, v němž je navržen výkon (uznání) rozhodnutí, jako „členský stát výkonu (uznání)“ (viz čl. 2 odst. 5 a 6 nařízení).

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k Bruselské úmluvě z 28.5.1998 doporučovala vycházet z definic obsažených v mezinárodních úmluvách, především v Haagské úmluvě o ochraně dětí z roku 1996 (Borrás Report, marg. č. 24).

¹⁵⁰ Srovnej § 25 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

¹⁵¹ Borrás Report, marg. č. 37

rozvodu, rozluky či prohlášení manželství za neplatné, a že rozhodnutí bylo vydáno ve stejném členském státě jako rozhodnutí ve věci manželské.

bb) Rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti podle nařízení Brusel IIa

Díky nařízení Brusel IIa lze nyní v členských státech uznat všechna rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti bez ohledu na to, zda byla vydána v souvislosti s řízením ve věcech manželských a bez ohledu na statut rodičů dítěte. Zároveň byla nově vytvořena i jednotná definice rodičovské zodpovědnosti (čl. 2 odst. 7 ve spojení s čl. 1 odst. 1 písm. b) a odst. 2 nařízení).

Při posouzení, zda určité rozhodnutí může být uznáno a případně i vykonáno v souladu s pravidly kapitoly III nařízení, je relevantní jeho obsah, nikoli forma. Není podstatné, jak je rozhodnutí označeno (čl. 2 odst. 4 nařízení) ani zda jej vydal soud či jiný orgán, měl-li k rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti pravomoc podle vnitrostátního práva (čl. 2 odst. 1 nařízení)¹⁵².

V ustanovení čl. 1 odst. 1 písm. b) nařízení je výslovně vyřešena otázka, zda pod pojem rozhodnutí mají být pro účely uznání a výkonu zahrnuta i rozhodnutí negativní (např. rozhodnutí o tom, že dítě nebude svěřeno do péče určité osoby nebo určitých osob). U starší úpravy bylo nutné toto pravidlo dovodit výkladem, i když ve věcech rodičovské zodpovědnosti nebyla tato otázka tak problematická jako u rozhodnutí ve věcech manželských.¹⁵³

¹⁵² Pravomoc rozhodovat v určitých věcech týkajících se ochrany dětí mají např. ve Finsku a Švédsku správní orgány.

¹⁵³ Borrás Report, marg. č. 60

Vedle rozhodnutí ve věci samé lze podle pravidel kapitoly III nařízení uznat a vykonat i rozhodnutí o nákladech řízení (čl. 49 nařízení)¹⁵⁴. Toto ustanovení má svůj původ již v Haagských úmluvách o civilním řízení z roku 1954 a o mezinárodním přístupu k soudům z roku 1980.¹⁵⁵

S ohledem na výše popsanou teritoriální působnost nařízení je třeba doplnit, že pro účely uznání a výkonu se rozhodnutím myslí rozhodnutí vydané ve všech členských státech EU s výjimkou Dánska.

Bylo-li rozhodnutí vydáno v řízení zahájeném před 1. březnem 2005, je při uznání a výkonu nutné zohlednit i přechodná ustanovení čl. 64 (v podrobnostech viz kapitola 2.3.).

b) Uznání rozhodnutí

Jedním ze základních východisek komunitární právní úpravy je zásada vzájemné důvěry členských států v rozhodovací činnost soudů, jejímž výsledkem jsou individuální právní akty. Proto mají být rozhodnutím vydaným v jednom členském státě přiznávány právní účinky ve všech ostatních členských státech v zásadě automaticky, bez potřeby zvláštního uznávacího řízení (čl. 21 odst. 1). Typickým právním účinkem rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti je vznik, změna nebo zánik, případně potvrzení práv či povinností plynoucích z rodičovské zodpovědnosti. Specifikem rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti je přípustnost změny pozdějším rozhodnutím, dojde-li ke změně poměrů (§ 163 odst. 2 občanského soudního řádu).

---

¹⁵⁴ V českém překladu čl. 49 nařízení je anglický termín „determination of the amount of costs and expenses“ přeložen jako „stanovení výše nákladů řízení“, což je v kontextu dané právní úpravy nelogické a zavádějící. Pro správné pochopení je třeba vycházet z jiných jazykových verzí a z českého oficiálního překladu nařízení Brusel I, resp. jeho čl. 32, který obsahuje obdobné ustanovení.

¹⁵⁵ Úmluvy přijaté 1.3.1954 a 25.10.1980 a vyhlášené pod č. 72/1966 Sb. a 58/2001 Sb.m.s.

S uznáním proto nelze spojovat účinek *rei iudicatae* v takové míře jako v případě rozhodnutí v jiných civilních věcech.

Zásadou automatického uznávání rozhodnutí vyjádřenou v čl. 21 odst. 1 nařízení jsou vázány všechny orgány členského státu vždy, musí-li se při výkonu své pravomoci zabývat otázkou, zda má určité rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti vydané v jiném členském státě právní účinky. Může se např. jednat o situaci, kdy osoba prokazuje, že jí bylo dítě svěřeno do péče nebo že je oprávněna dítě zastupovat. Tato potřeba může vyvstat nejen v rámci soudního řízení, kdy soud zpravidla posoudí uznání cizího rozhodnutí jako předběžnou otázku, ale v nejrůznějších situacích i při jednání se správními orgány. V posledně uvedených případech jsou správní orgány povinny posoudit, zda jsou dány předpoklady pro uznání a v kladném případě rozhodnutí přiznat právní účinky, aniž by směly vyžadovat rozhodnutí o uznání vydané soudem ve zvláštním řízení. Tato zásada se vztahuje na všechna rozhodnutí spadající do působnosti kapitoly III nařízení, zvláště je pak zdůrazněna pro případy, kdy je na základě pravomocného rozhodnutí o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné třeba změnit údaje o osobním stavu v evidenci matričního úřadu, případně jiného obdobného registru (čl. 21 odst. 2). Jelikož věci manželské nejsou předmětem práce, nebude zde toto téma podrobněji rozváděno.

Automatickost uznávání cizích rozhodnutí je vyvážena možností každé osoby s právním zájmem¹⁵⁶ obrátit se na soud s návrhem, aby ve zvláštním určovacím řízení posoudil, zda má být určité rozhodnutí uznáno či nikoli (čl. 21 odst. 3) bez ohledu na existenci obdobného institutu ve vnitrostátním právu. Pojem „osoba s právním zájmem“ je třeba vykládat široce s ohledem na vnitrostátní úpravu.¹⁵⁷ Osobou oprávněnou podat určovací žalobu nejsou jen účastníci řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí, o jehož uznání či neuznání běží. Můžou

¹⁵⁶ V německé verzi „jede Partei, die ein Interesse hat“, v anglické „any interested party“. V české verzi čl. 21 odst. 3 je použit nepřesný termín „dotčená osoba“.

¹⁵⁷ Borrás Report, marg. č. 65

to být i státní orgány, popř. veřejné instituce, kterým vnitrostátní právo svěřuje určitou pravomoc v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti (např. státní zástupce). Návrh může být formulován jak pozitivně (na uznání), tak i negativně (na neuznání).¹⁵⁸ Pro určovací řízení platí stejná pravidla i příslušnost soudů¹⁵⁹ jako pro řízení o prohlášení vykonatelnosti (viz níže).

Vyvstane-li otázka uznání cizího rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti v rámci nalézacího soudního řízení jako otázka předběžná, může ji soud posoudit, aniž by tím byla porušena pravomoc soudu pro určovací řízení. Čl. 21 odst. 4 je třeba chápat jako jurisdikční pravidlo.¹⁶⁰

c) Důvody pro neuznání rozhodnutí

Zásada automatického uznávání rozhodnutí neimplikuje bezpodmínečné uznání každého rozhodnutí spadajícího do působnosti nařízení. V čl. 23 nařízení je stanoven taxativní výčet důvodů, které brání uznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti. Samostatný článek má své opodstatnění jednak v tom, že řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti nemusí souviset s řízením ve věcech manželských, a také v odlišnosti předmětů těchto řízení, jakož i cílů, k nimž směřují. Důvody pro neuznání lze rozdělit v zásadě do čtyř skupin: 1. rozpor s veřejným pořádkem (písm. a), 2. ochrana procesních práv dítěte a ostatních účastníků nalézacího řízení, popř. dalších osob s právním zájmem (písm. b), c), d), 3. neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím (písm. e) a f) a 4. zvláštní důvod podle písm. g) (viz níže).

¹⁵⁸ Na rozdíl od nařízení Brusel I, jehož čl. 33 odst. 2 připouští pouze pozitivní návrh.

¹⁵⁹ V České republice jsou příslušné okresní soudy. Notifikace členských států jsou zveřejněny v Úředním věstníku EU v informaci pod č. C 40/2 z 17.2.2005. Např. v SRN je pravomoc rozhodovat v těchto věcech svěřena specializovaným rodinným soudům (vždy jeden soud v obvodu vrchního zemského soudu), místní příslušnost je určena obvyklým pobytem dítěte (§ 10 odst. 1 a § 12 odst. 1 IntFamRVG).

¹⁶⁰ Borrás Report, marg. č. 66, Siehr in MünchKommZ, Svazek 10, 4. vydání, 2006, str. 1313, marg. č. 190

Důvody pro neuznání rozhodnutí se uplatní rovněž pro negativní rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti (čl. 31 odst. 2 nařízení) a pro neuznání a nevydání prohlášení o vykonatelnosti veřejných listin a dohod (čl. 46 nařízení). Výjimkou jsou rozhodnutí, veřejné listiny a dohody o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte vydaná podle čl. 11 odst. 8 nařízení, pro jejichž vykonatelnost se uplatní zvláštní režim oddílu 4 třetí kapitoly nařízení (viz níže).

aa) Výhrada veřejného pořádku

Výhrada veřejného pořádku je tradičním institutem mezinárodního práva soukromého a procesního. Své uplatnění nachází jak při aplikaci cizího práva na základě kolizní normy (*ordre public* hmotněprávní neboli kolizní), tak i při uznávání a výkonu cizích rozhodnutí (*ordre public* procesní).¹⁶¹ V rámci negociací komunitárních právních aktů v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech je patrná tendence omezit přípustnost výhrady veřejného pořádku ve vztazích mezi členskými státy. S ohledem na dosavadní praktické zkušenosti s aplikací Bruselské úmluvy I a následně nařízení Brusel I, jakož i na zásadu vzájemné důvěry se výhrada veřejného pořádku v právním prostředí členských států Evropské unie může jevit jako nadbytečná. Přesto se v Bruselské úmluvě II a navazujících nařízeních znovu objevila. Jedním z důvodů je jistě i fakt, že oblast rodinného práva je z pohledu vnitrostátního *ordre public* mnohem citlivější než např. oblast práva závazkového či obchodního.¹⁶²

Čl. 23 písm. a) nařízení vychází z veřejného pořádku ve smyslu pasivním, neboli obranném (tzv. negativní veřejný pořádek), to znamená, že jeho cílem je zabránit zjevně nepřijatelným důsledkům plynoucím

---

¹⁶¹ Bělohávek, A.J.: Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem, *Právník*, ročník 2006, č. 11, s. 1267 a násl.

¹⁶² Borrás Report, marg. č. 69

z právních účinků cizího rozhodnutí.¹⁶³ Procesní *ordre public* není vnitrostátním právem definován, lze však do značné míry vycházet z § 36 ZMPS, který vymezuje kolizní *ordre public* jako „zásady společenského a státního zřízení České republiky a jejího právního řádu, na nichž je nutno bez výhrady trvat“. Tyto zásady bývají obsahem právních norem sledujících uspokojování zvláště závažných společenských potřeb a bývají zakotveny především v pramenech ústavního práva.¹⁶⁴ Okruh těchto právních norem však nelze ztotožnit se všemi kogentními normami vnitrostátního právního řádu, jelikož pouze některé z nich mají takovou povahu, že na jejich dodržení je nutné bezvýhradně trvat. Při aplikaci výhrady veřejného pořádku v případě uznávání a výkonu cizích rozhodnutí vyžaduje praxe mezinárodního práva civilního procesního kritický přístup, což znamená, že účinky uznání cizího rozhodnutí by musely být z pohledu právního řádu státu uznání zcela neudržitelné.¹⁶⁵ Značnou roli při posuzování souladu účinků uznání cizího rozhodnutí a veřejného pořádku hraje také intenzita mezinárodního prvku, tj. vztahu rozhodnutí ke státu uznání.

Použití výhrady veřejného pořádku pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti je nařízením do značné míry omezeno. Přímo z ustanovení čl. 23 písm. a) nařízení vyplývají dvě omezení. Prvním je požadavek kvalifikovaného rozporu – rozpor mezi právními účinky rozhodnutí v členském státě výkonu a veřejným pořádkem tohoto státu musí být zjevný. Druhé omezení spočívá v ochraně, kterou nařízení poskytuje jednomu ze svých základních cílů – zájmu dítěte. Nelze odmítnout uznat rozhodnutí pouze pro zjevný rozpor s veřejným pořádkem, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dítěte. Jinými slovy, zjevný rozpor s veřejným pořádkem členského státu výkonu a zachování zájmu dítěte jsou kumulativní podmínky pro uplatnění čl. 23 písm. a)

---

¹⁶³ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, s. 203

¹⁶⁴ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, s. 207

¹⁶⁵ Bělohlávek, A.J.: Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním právem, Právník, ročník 2006, č. 11, s. 1284

nařízení jako důvodu pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti.¹⁶⁶

Další omezení výhrady veřejného pořádku vyplývají z čl. 24 a 26 nařízení. Čl. 24 nařízení zakazuje přezkum pravomoci soudu v nalézacím řízení orgány členského státu výkonu. Výslovně je zde zakázáno použití výhrady veřejného pořádku pro případ, že mezinárodní pravomoc nalézacího soudu by nebyla založena podle pravidel v kapitole II nařízení.¹⁶⁷ Nařízení Brusel IIa jde v tomto bodě mnohem dál než nařízení Brusel I.¹⁶⁸ Odlišný přístup byl přijat také v Haagské úmluvě o ochraně dětí.¹⁶⁹

Čl. 26 zakazuje přezkum rozhodnutí ve věci samé (*revision au fond*). Při posouzení, zda rozhodnutí je či není v souladu s veřejným pořádkem státu výkonu je třeba brát v úvahu výsledek rozhodnutí, tedy právní účinky, nikoli právní posouzení věci nalézacím soudem.¹⁷⁰

Čl. 25 omezuje použití výhrady veřejného pořádku při uznání cizího rozhodnutí ve věcech manželských pouze z důvodu, že právo členského státu, v němž se o uznání rozhodnutí žádá, nepřipouští rozluky, rozvod nebo prohlášení manželství za neplatné. Tento článek by mohl svádět k výkladu, že ve věcech rodičovské zodpovědnosti obdobné pravidlo neplatí, není-li výslovně upraveno. Autorka se přiklání k názoru, že takový výklad by byl nesprávný, neboť čl. 23 obsahuje taxativní výčet důvodů pro neuznání cizího rozhodnutí.¹⁷¹

---

¹⁶⁶ Siehr in Münchner Kommentar, Svazek 10, 4. vydání, 2006, str. 1315, marg. č. 192; poměrně kriticky se k vymezení výhrady veřejného pořádku staví Kapitán v Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005, s. 287 a násl.

¹⁶⁷ Český překlad čl. 24 věty druhé není zcela přesný, a je proto vhodné vycházet z jiných jazykových verzí. Např. v německé verzi tato věta zní: „Die Überprüfung der Vereinbarkeit mit der öffentlichen Ordnung gemäß Artikel 22 Buchstabe a) und Artikel 23 Buchstabe a) darf sich nicht auf die Zuständigkeitsvorschriften der Artikel 3 bis 14 erstrecken.“

¹⁶⁸ Srovnej čl. 35 odst. 1 nařízení Brusel I.

¹⁶⁹ Srovnej čl. 23 odst. 2 písm. a) Haagské úmluvy o ochraně dětí.

¹⁷⁰ Siehr in Münchner Kommentar, Svazek 10, 4. vydání, 2006, str. 1318, marg. č. 212

¹⁷¹ Siehr in Münchner Kommentar, Svazek 10, 4. vydání, 2006, str. 1316, marg. č. 200

bb) Ochrana procesních práv dítěte a jiných osob

Výslech dítěte

Právo dítěte být vyslechnuto v soudním či správním řízení, v němž je rozhodováno o jeho poměrech, bylo obecně zakotveno v Úmluvě o právech dítěte¹⁷² (dále jen Úmluva). To však neznamená, že před přijetím Úmluvy nebyl názor dítěte na mezinárodní úrovni respektován.¹⁷³ Čl. 12 odst. 1 Úmluvy zaručuje dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž těmto názorům musí být věnována patřičná pozornost odpovídající věku a stupni rozumové vyspělosti dítěte. Za účelem zachování tohoto práva má být dítěti zejména poskytnuta možnost být slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s vnitrostátními procesními pravidly (čl. 12 odst. 2 Úmluvy).

Nařízení neupravuje výslech dítěte jako závazné procesní pravidlo pro všechna řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Výjimkou je řízení o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy o únosech (čl. 11 odst. 2 nařízení). Tím, že nařízení za určitých podmínek nedovoluje uznat rozhodnutí vydané v řízení, kde právo dítěte na výslech bylo porušeno (čl. 23 písm. b), a v neposlední řadě i zdůrazněním tohoto práva v úvodních ustanoveních (body 19 a 20) vyjádřil zákonodárce vůli právo dítěte být slyšeno plně respektovat. Nařízení nestanoví konkrétní způsob, jakým má být dítě vyslechnuto, stejně jako Úmluva o právech dítěte tuto záležitost ponechává vnitrostátnímu právu. V českém civilním právu procesním je právo dítěte být slyšeno zakotveno v § 100 odst. 3

---

¹⁷² V českém právním řádu bylo toto právo zakotveno až v souvislosti s přijetím Úmluvy. § 31 odst. 3 ZOR byl přijat v rámci „velké novely ZOR“ – z. č. 91/1998 Sb. (viz důvodová zpráva).

¹⁷³ Viz např. čl. 13 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980.

občanského soudního řádu. Toto ustanovení v podstatě odpovídá čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Soud zjišťuje názor dítěte buď prostřednictvím jeho zástupce nebo prostřednictvím příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí¹⁷⁴ anebo výslechem dítěte, přičemž výslech může být proveden i bez přítomnosti rodičů či jiných osob zodpovědných za jeho výchovu. Při hodnocení názoru dítěte soud přihlíží k jeho věku a rozumové vyspělosti¹⁷⁵.

Nebylo-li právo dítěte být slyšeno v nalézacím řízení respektováno, nelze rozhodnutí uznat, ledaže by byly splněny určité podmínky, při nichž nařízení připouští výjimku. V první řadě se jedná o případ, kdy z naléhavých důvodů muselo být rozhodnutí vydáno i bez slyšení dítěte. Absence slyšení dítěte v takovém případě musí navíc představovat porušení základních procesních zásad členského státu, v němž se o uznání žádá. Otázkou je, jak by měly být tyto základní procesní zásady vykládány. Jelikož všechny členské státy Evropské unie jsou signatáři Úmluvy o právech dítěte¹⁷⁶, je možné vyjít z teze, že právo dítěte být slyšeno ve smyslu čl. 12 Úmluvy představuje základní procesní zásadu pro účely čl. 23 písm. b). K právu dítěte být slyšeno by mělo být přistupováno s plnou vážností a jeho porušení by nemělo být ve stádiu uznání rozhodnutí zahlazeno jednoduše argumentem, že i přes tento nedostatek je rozhodnutí přijatelným výsledkem. Svého práva být slyšeno se může vzdát jediné dítě samo, nemůže tak učinit ani jeho zákonný zástupce.¹⁷⁷ Další výjimkou jsou případy, kdy by slyšení dítěte vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti nebylo v nalézacím řízení účelné. Tato výjimka sice není v čl. 23 písm. b) výslovně uvedena, vyplývá však ze samotného vymezení práva v Úmluvě i z čl. 11 odst. 2 nařízení.

¹⁷⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹⁷⁵ Z judikatury českých soudů např. nález Ústavního soudu 7. prosince 2000, sp. zn. III ÚS 440/2000 ve věci Daoud (viz výše kapitola 5.5.).

¹⁷⁶ Tato skutečnost vyplývá ze seznamu smluvních států ke dni 17.3.2007.

¹⁷⁷ Siehr in MünchKommBZ zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1315, marg. č. 193.

Nerespektování procesních práv jiných osob

Bylo-li rozhodnuto v nepřítomnosti některého z účastníků řízení, nelze rozhodnutí uznat, jestliže tomuto účastníku nebyla řádně a včas doručena písemnost oznamující zahájení řízení tak, aby mohl v řízení bránit svá práva¹⁷⁸, ledaže by tento účastník rozhodnutí jednoznačně přijal (čl. 23 písm. c). Toto ustanovení pochází již z Bruselské úmluvy I a v jejím kontextu představovalo nejčastější důvod pro neuznání rozhodnutí.¹⁷⁹ V rodinněprávních předpisech, Bruselskou úmluvou II počínaje, bylo toto pravidlo doplněno o výjimku jednoznačného přijetí rozhodnutí. V důvodové zprávě k Bruselské úmluvě II se jako příklad přijetí uvádí uzavření nového manželství účastníkem, který nebyl řádně vyrozuměn o řízení, jehož výsledkem byl rozvod manželství. Z toho lze dovodit, že „jednoznačné přijetí“ nemusí být vyjádřeno výslovně, postačí, bude-li z chování účastníka vyplývat, že je s právními účinky rozhodnutí srozuměn.

Právo bránit se uznání rozhodnutí má rovněž osoba, která je nositelem rodičovské zodpovědnosti, nebylo-li jí v nalézacím řízení umožněno, být slyšena (čl. 23 písm. d). Není přitom rozhodující, zda tato osoba byla zároveň účastníkem řízení.¹⁸⁰ Tato překážka se na rozdíl od ostatních uplatní pouze na návrh dotčeného nositele rodičovské zodpovědnosti.

cc) Neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím

Jak bylo zmíněno již výše, v případě pravomocných rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti je prolomena zásada *res iudicata*

¹⁷⁸ Zde je vhodné přihlídnout i k jiným jazykovým verzím. V české verzi je uvedeno „... způsobem, který by umožnil přípravu na jednání před soudem...“

¹⁷⁹ Borrás Report, marg. č. 70.

¹⁸⁰ S ohledem na příslušná ustanovení občanského soudního řádu (zejména § 94 odst. 1 ve spojení s § 81 odst. 1) bude nositel rodičovské zodpovědnosti v zásadě vždy v řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti účastníkem.

připuštěním změny rozhodnutí, změní-li se relevantní okolnosti. Tento aspekt se promítá i do pravidel pro neuznání rozhodnutí z důvodu neslučitelnosti s jiným rozhodnutím. Uznat totiž nelze pouze rozhodnutí neslučitelné s pozdějším rozhodnutím, které bylo vydáno buď v členském státě uznání (čl. 23 písm. e), nebo v jiném členském státě či třetím státě, v němž má dítě obvyklý pobyt, za předpokladu, že toto pozdější rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání v členském státě uznání (čl. 23 písm. f). Existuje-li totiž v členském státě uznání dřívější rozhodnutí v téže věci, bude rozhodnutím, o jehož uznání se žádá, nahrazeno a nemůže tudíž představovat překážku pro jeho uznání.

V kontextu ustanovení písm. f) je třeba si uvědomit omezení neslučitelnosti ve vztahu k rozhodnutím ze třetích států. Taková rozhodnutí jsou irelevantní, pokud dítě nemá na území třetího státu, v němž bylo rozhodnutí vydáno, obvyklý pobyt. Smyslem tohoto omezení je vyloučit tzv. exorbitantní rozhodnutí ze třetích států. Byla-li například rodičovská zodpovědnost k dítěti, státnímu občanu Ruské federace s obvyklým pobytem na území Rakouska upravena rakouským soudem a následně i soudem ruským, měly by dát české orgány přednost rakouskému rozhodnutí, přestože by podle dvoustranné smlouvy o právní pomoci¹⁸¹ bylo uznatelné i pozdější ruské rozhodnutí.

dd) Neuznání rozhodnutí kvůli nedodržení postupu podle čl. 56

Rozhoduje-li soud příslušný podle nařízení o umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do pěstounské péče na území jiného členského státu, vyžaduje čl. 56 předchozí konzultaci ústředního orgánu nebo jiného příslušného orgánu tohoto státu, jestliže vnitrostátní právo v tomto státě vyžaduje pro umístění dítěte zásah orgánu veřejné moci. Ústředním orgánem se rozumí orgán, který byl členským státem

---

¹⁸¹ Smlouva mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních z 16. května 1983 (vyhl. č. 95/1983 Sb.)

určen podle čl. 53¹⁸². Informaci o tom, jaké požadavky klade vnitrostátní právo členského státu umístění, si mohou soudy vyžádat od ústředních orgánů, případně od Ministerstva spravedlnosti¹⁸³. Je-li zásah orgánu veřejné moci nezbytný, nemůže soud o umístění dítěte rozhodnout bez jeho souhlasu (čl. 56 odst. 2).

Z ustanovení čl. 56 odst. 4 lze dovodit, že rozhoduje-li soud o umístění dítěte do ústavní výchovy, měl by o souhlas příslušného orgánu v členském státě umístění požádat vždy. Oproti tomu k rozhodnutí o umístění dítěte do pěstounské péče se souhlas nevyžaduje, postačí pouze, když soud o rozhodnutí vyrozumí ústřední nebo jiný příslušný orgán ve státě umístění. Pokud by však vnitrostátní právo vyžadovalo souhlas orgánů veřejné moci s pěstounskou péčí i ve vnitrostátních případech, musí být takový souhlas před vydáním rozhodnutí dán.

Nedodrží-li soud výše popsaný postup, dává orgánům členského státu, do něhož má být dítě umístěno, důvod pro neuznání rozhodnutí (čl. 23 písm. g). V kapitole IV o spolupráci ústředních orgánů je tak ukryto ustanovení, které by v nalézacím řízení nemělo být opomíjeno.

d) Prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí

Prohlášení vykonatelnosti, neboli *exequatur*, je zvláštním řízením předcházejícím výkonu cizího rozhodnutí. Jeho výsledkem může být jak pozitivní tak i negativní rozhodnutí. Pozitivní rozhodnutí, tj. prohlášení o vykonatelnosti, je podmínkou pro výkon rozhodnutí. Nařízení předpokládá prohlášení o vykonatelnosti a výkon pouze u rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti (čl. 28 odst. 1), což je logické, protože

---

¹⁸² Úkolem ústředních orgánů je pomáhat soudům i nositelům rodičovské zodpovědnosti při přeshraniční aplikaci nařízení. Funkci ústředního orgánu v České republice vykonává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

¹⁸³ Viz § 53 ZMPS.

rozhodnutí ve věcech manželských jsou buď rozhodnutí o osobním stavu nebo rozhodnutí určovací a jako taková výkon nevyžadují.

Z hlediska *exequatur* jsou rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti rozdělena do dvou skupin. Rozhodnutí o právu na styk s dítětem a zvláštní skupinu rozhodnutí uvedených v čl. 11 odst. 8 lze vykonat bez prohlášení o vykonatelnosti (čl. 40 a násl.), ostatní musí *exequatur*ním řízením projít. Zrušení *exequatur* pro prvně uvedenou skupinu rozhodnutí však neznamena, že by je soudy nesměly prohlásit za vykonatelné, bude-li tak navrženo. V tomto smyslu je druhý oddíl kapitoly III obecnou úpravou ve vztahu k čtvrtému oddílu.

aa) Podmínky pro vydání prohlášení o vykonatelnosti

Aby rozhodnutí vydaná v členském státě původu mohla být prohlášena za vykonatelná v členském státě výkonu, musí splnit tři základní podmínky: 1. musí být vykonatelná v členském státě původu, 2. musí být řádně doručena a 3. nesmí zakládat žádný z důvodů pro neuznání rozhodnutí (čl. 28 odst. 1 ve spojení s čl. 31 odst. 2).

Vykonatelnost rozhodnutí ve státě původu je třeba posoudit podle vnitrostátního práva tohoto státu. Vykonatelnost je zde třeba chápat obecně jako právní účinek rozhodnutí, tzn. jako přímou vynutitelnost prostřednictvím státní moci nebo pod její kontrolou¹⁸⁴ (formální vykonatelnost).¹⁸⁵ Irelevantní je přitom nemožnost dané rozhodnutí na základě konkrétních překážek v členském státě původu skutečně vykonat.

Poněkud nejasným se ve světle vnitrostátního práva může jevit vztah vykonatelnosti a právní moci ve smyslu formální právní moci, tj.

¹⁸⁴ Winterová, A. a kol.: *Civilní právo procesní*, Linde Praha a.s., 1999, s. 294

¹⁸⁵ Lze přitom vycházet i z judikatury ESD k obdobným ustanovením čl. 47 Bruselské úmluvy I a čl. 38 nařízení Brusel I. Např. rozhodnutí ve věci *E. Coursier v. Fortis Bank SA a M. Belami* (267/97).

nemožnosti napadnout rozhodnutí řádným opravným prostředkem. V případě rozsudků na plnění se okamžik nabytí vykonatelnosti váže k uplynutí pariční lhůty, která začíná běžet až po nabytí právní moci¹⁸⁶, nestanoví-li soud předběžnou vykonatelnost¹⁸⁷. To by znamenalo, že s výjimkou předběžně vykonatelných rozsudků by v jiném členském státě mohly být za vykonatelné prohlášeny pouze pravomocné rozsudky. Z čl. 35 odst. 1 však vyplývá, že nařízení počítá i s rozhodnutími, která byla ve státě původu napadena řádným opravným prostředkem nebo u nichž ještě neuplynula lhůta k podání řádného opravného prostředku. Z aplikační přednosti nařízení před vnitrostátním právem lze dovodit, že právní moc rozhodnutí v členském státě původu není podmínkou pro prohlášení o vykonatelnosti v členském státě výkonu (k možnosti přerušeni řízení viz níže).¹⁸⁸ Z pohledu českého práva pak ale může být problematické vyplnění bodu č. 9.1. s názvem „Je rozhodnutí vykonatelné podle práva členského státu původu?“ ve formuláři, který se přikládá k návrhu na prohlášení vykonatelnosti. V odborné literatuře se vyskytuje i odlišný názor, dle něhož, vyžaduje-li stát původu pro vykonatelnost rozhodnutí právní moc, přenáší se tato podmínka automaticky i do jiného státu, v němž se žádá o prohlášení vykonatelnosti.¹⁸⁹

Podmínka, aby rozhodnutí bylo řádně doručeno žalovanému, byla původně upravena již v Bruselské úmluvě I, při transformaci do nařízení Brusel I však byla vypuštěna a neobjevila se ani v Bruselské úmluvě II (čl. 20 odst. 1). Pro obnovení této podmínky se komunitární zákonodárce rozhodl až v nařízení Brusel II. Přestože tak není v čl. 28 odst. 1 výslovně uvedeno, rozhodnutí má být doručeno straně, proti níž směřuje výkon rozhodnutí. V případě rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti

¹⁸⁶ § 161 odst. 1 občanského soudního řádu

¹⁸⁷ § 162 odst. 2 občanského soudního řádu

¹⁸⁸ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, Právní fórum 4/2006; Geimer in Geimer, R., Schütze, A.: Europäisches Zivilverfahrensrecht, 2. vydání, C.H.Beck München, 2004, Art. 38, marg. 47.

¹⁸⁹ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Acta Universitas Brunensis, Svazek 262, MU Brno, 2003, s. 321

touto stranou nemusí být vždy žalovaný, resp. odpůrce. Svěřuje-li například rozhodnutí dítě do péče jednoho rodiče (navrhovatele) a druhému (odpůrci) přiznává právo na styk, není vyloučené, že v budoucnu rozhodnutí poruší žalobce a žalovaný se vůči němu bude domáhat výkonu. Způsob doručení se řídí vnitrostátním právem státu původu.

Za vykonatelné by nemělo být prohlášeno rozhodnutí, které nespĺňuje podmínky pro uznání (čl. 31 odst. 2). Na rozdíl od exequaturního řízení podle nařízení Brusel I (čl. 41), může soud z tohoto důvodu odmítnout prohlásit vykonatelnost rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti již v prvoinstančním řízení.

Za vykonatelnou může být prohlášena pouze část rozhodnutí, jestliže rozhodnutí jako celek podmínky nespĺňuje (čl. 36).

bb) Řízení o prohlášení vykonatelnosti

Prohlásit vykonatelnost cizího rozhodnutí lze pouze na návrh. Navrhovatelem může být „zúčastněná strana“¹⁹⁰. Tento termín nelze podle důvodové zprávy k Bruselské úmluvě II zužovat pouze na nositele rodičovské zodpovědnosti a dítě; může jí být i státní orgán (např. státní zástupce), stanoví-li tak vnitrostátní právo.¹⁹¹ V souvislosti s přijetím nařízení byly členské státy povinny oznámit Komisi, které soudy budou příslušné pro exequaturní řízení (čl. 29 odst. 1). V České republice jsou jimi okresní soudy.¹⁹² Nařízením přímo určuje i místní příslušnost; rozhodujícím hlediskem je obvyklý pobyt osoby, proti níž výkon

---

¹⁹⁰ Stejný termín používá i česká verze nařízení Brusel I. V německé verzi je „eine berechtigte Partei“, v anglické verzi „any interested party“.

¹⁹¹ Borrás Report, marg. č. 80

¹⁹² Oproti tomu např. v SRN byla příslušnost koncentrována u rodinného soudu v sídle vrchního zemského soudu, v jehož obvodu má obvyklý pobyt osoba, proti níž směřuje výkon, nebo dítě.

rozhodnutí směřuje, nebo dítěte a subsidiárně místo výkonu rozhodnutí (čl. 29 odst. 2).

Jedním z hlavních cílů nařízení je sjednotit pravidla pro exequaturní řízení v členských státech a vytvořit podmínky pro to, aby rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti mohla být na území členských států uznávána a vykonávána podle jasných pravidel a bez zbytečných průtahů. Soudy jsou povinny postupovat podle nařízení, vnitrostátní procesní právo se uplatní pouze subsidiárně.

Podání návrhu na prohlášení o vykonatelnosti se řídí vnitrostátním právem (čl. 30 odst. 1). K návrhu musí být připojeno jedno vyhotovení rozhodnutí, které splňuje podmínky nezbytné pro uznání jeho pravosti. Těmito podmínkami se rozumí formální požadavky stanovené právním řádem členského státu původu pro originály, opisy či ověřené kopie rozhodnutí.¹⁹³ Vyšší ověření cizích rozhodnutí, tj. apostilace nebo superlegalizace, vyžadováno není (čl. 52). Zvláštní přílohu představuje osvědčení, které na návrh vydá soud původu. Pro osvědčení je v příloze nařízení předepsán standardizovaný formulář. Vedle shrnutí nejdůležitějších bodů rozhodnutí obsahuje osvědčení také informace o splnění podmínek pro vydání prohlášení o vykonatelnosti, tj. informace o vykonatelnosti rozhodnutí v členském státě původu a o doručení rozhodnutí straně, vůči níž směřuje výkon. Osvědčení má pouze usnadnit přezkum rozhodných skutečností exequaturním soudem, v žádném případě nemá povahu exekučního titulu.¹⁹⁴ Na rozdíl od vyhotovení rozhodnutí není ani obligatorní přílohou návrhu (čl. 38 odst. 1).

Je-li navrhováno prohlášení o vykonatelnosti rozsudku pro zmeškání, je třeba k návrhu vedle výše uvedených listin připojit též

---

¹⁹³ Borrás Report, marg. č. 103

¹⁹⁴ na rozdíl od osvědčení evropského exekučního titulu podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 z 21.4.2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, anglické znění vyhlášeno v Úředním věstníku EU pod č. L 143/15 dne 30.4.2004

potvrzení o doručení návrhu na zahájení řízení, případně obdobné písemnosti, straně ve zmeškání, případně jakýkoli doklad o tom, že tato strana rozhodnutí jednoznačně akceptovala (čl. 37 odst. 2).

Poněkud nejasně stanoví nařízení jazykový režim příloh. Zatímco v případě osvědčení není třeba úředně ověřený překlad přikládat automaticky, ale pouze na žádost exequaturního soudu (čl. 38 odst. 2), o překladu rozhodnutí nařízení mlčí, což vede k použití vnitrostátních pravidel.¹⁹⁵

Navrhovatel má povinnost sdělit exequaturnímu soudu adresu pro doručování soudních písemností v obvodu tohoto soudu. Pokud však vnitrostátní právo institut doručné adresy nezná (jako např. český právní řád), musí navrhovatel ustanovit pro doručování zvláštního zástupce.

Řízení o návrhu na prohlášení vykonatelnosti je koncipováno jako řízení dvoustupňové. V prvním stupni rozhoduje soud o podmínkách vykonatelnosti *ex parte*. Soud posuzuje skutečnosti uvedené v návrhu, aniž by se strana, proti níž směřuje výkon, případně dítě mohly k těmto skutečnostem jakkoli vyjádřit (čl. 31 odst. 1).

Jak bylo uvedeno již výše, je přezkum podmínek pro prohlášení vykonatelnosti ve věcech rodičovské zodpovědnosti ve srovnání s exequaturním řízením podle nařízení Brusel I v prvním stupni méně automatický, neboť soud může již v této fázi rozhodnout negativně, dospěje-li k závěru, že je dán některý z důvodů pro neuznání rozhodnutí (čl. 31 odst. 2)¹⁹⁶. Stejně jako při posuzování podmínek pro uznání, ani

¹⁹⁵ Jazykové režimy podání a jejich příloh bývají při negociacích komunitárních právních aktů vždy velmi diskutovanou otázkou a výsledná ustanovení jsou kompromisním řešením. Pokud jde o jazykový režim podle českého práva, je třeba odkázat na § 18 odst. 1 občanského soudního řádu a jeho poměrně široký výklad v právní doktríně (viz např. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář, I. díl, 6. vydání, C.H.Beck, 2003, § 18, str. 58 a násl.).

¹⁹⁶ Důvod, proč je v tomto ustanovení odkázáno i na čl. 22, který upravuje důvody pro neuznání rozhodnutí ve věcech manželských, přestože vykonatelnými lze prohlásit pouze rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti je ten, že § 31, stejně jako

zde nesmí soud v žádném případě přezkoumávat rozhodnutí ve věci samé ani mezinárodní pravomoc soudu původu. Vychází se zde ze zásady vzájemné důvěry, kdy se předpokládá, že soud původu dodržel v nalézacím řízení pravidla stanovená nařízením. Nařízení nestanoví konkrétní lhůtu pro vydání rozhodnutí, požaduje však, aby bylo rozhodnuto „neprodleně“¹⁹⁷. Jakým způsobem budou o výsledku informovány strany, ponechává nařízení na vnitrostátní právo, stanoví pouze povinnost informovat navrhovatele (čl. 32).

Proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti může kterákoli ze stran podat opravný prostředek (čl. 33 odst. 1). Řízení o opravném prostředku musí být řízením kontradiktorním (čl. 33 odst. 3). Brání-li se opravným prostředkem strana, která podala návrh na prohlášení vykonatelnosti, proti negativnímu rozhodnutí, stanoví nařízení povinnost vyrozumět o řízení stranu, proti níž by směřoval výkon. Bude-li tato strana nečinná, je odvolací soud povinen postupovat v souladu s pravidlem pro přezkoumání přípustnosti v nalézacím řízení (čl. 18). Tyto požadavky je třeba považovat za minimální standardy, které musí být v odvolacím řízení dodrženy, v ostatním je konkrétní procesní postup ponechán na vnitrostátní právo. Určení příslušných soudů, tentokrát i určení místní příslušnosti, je ponecháno na rozhodnutí členských států. V České republice jsou pro podávání návrhů na zahájení řízení o opravném prostředku (odvolání) příslušné okresní soudy.¹⁹⁸

Opravný prostředek proti pozitivnímu rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti představuje pro stranu, proti níž směřuje výkon, důležité

---

ostatní ustanovení oddílu 2, se uplatní i v řízení o návrhu na uznání nebo neuznání rozhodnutí (čl. 21 odst. 3).

¹⁹⁷ Již v době, kdy byla sjednávána Bruselská úmluva II, se členské státy nebyly ochotny dohodnout na konkrétní lhůtě. Argumentovaly zejména tím, že takové lhůty nejsou v procesních předpisech obvyklé a že by stejně bylo obtížné stanovit za jejich porušení sankce (viz Borrás Report, marg. č. 88). Obdobné diskuse se stejným výsledkem se odehrávaly a odehrávají i při negociacích novějších nařízeních v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech. Za „úspěch“ lze proto v tomto smyslu považovat např. třicetidenní lhůtu pro vydání evropského platebního rozkazu (viz nařízení ES č. 1896/2006).

¹⁹⁸ V SRN jsou příslušné Vrchní zemské soudy.

procesní právo, které má vyvážit nemožnost bránit její práva v první fázi řízení.¹⁹⁹ Proto je tato strana zvýhodněna pokud jde o délku lhůty pro podání opravného prostředku. Nařízení zaručuje ve všech členských státech jednoměsíční lhůtu od doručení rozhodnutí a v případě, že má strana obvyklý pobyt v jiném členském státě²⁰⁰ než ve státě výkonu, dokonce lhůtu dvouměsíční, přičemž lhůta začíná běžet až od doručení rozhodnutí do vlastních rukou nebo v místě obvyklého pobytu adresáta. Odvolací lhůtu pro stranu, která navrhovala prohlášení o vykonatelnosti, proti negativnímu rozhodnutí nařízení neupravuje, je proto třeba vycházet z lhůt stanovených ve vnitrostátním právu.²⁰¹

Důvody, pro které může být rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti napadeno opravným prostředkem, ani rozsah, v jakém má odvolací soud rozhodnutí přezkoumat, nejsou nařízením výslovně omezeny. Ustanovení obdobné čl. 45 odst. 1 nařízení Brusel I (možnost zamítnout nebo zrušit prohlášení vykonatelnosti pouze na základě důvodů pro neuznání rozhodnutí), je upraveno v rámci řízení v prvním stupni (čl. 31 odst. 2), nikoli však v čl. 33. Posouzení těchto otázek pouze z hlediska vnitrostátního práva by mohlo mít značně negativní dopad. Limity pro řízení o řádných opravných prostředcích bývají minimální a pokud by se měly aplikovat i na řízení ve smyslu čl. 33, popřel by se tím smysl *exequaturního* řízení. Řízení o opravném prostředku, byť je v nařízení upraveno pouze minimálně, je podle názoru autorky třeba chápat jako součást *exequatur*, tedy mezitimního opatření, které předchází řízení vykonávacímu a jehož hlavním cílem je určit, zda cizí rozhodnutí může či nemůže být vykonáno. Odvolací soud by se neměl zabývat otázkami, které jdou nad rámec posouzení vykonatelnosti

---

¹⁹⁹ Borrás Report, marg. č. 88

²⁰⁰ Jelikož je zde výslovně uveden členský stát, má strana s obvyklým bydlištěm ve třetím státě pouze jednoměsíční lhůtu pro podání opravného prostředku.

²⁰¹ Vzhledem k tomu, že čl. 33 upravuje opravné prostředky pro všechny případy, mohl by odst. 5 svádet k závěru, že jednoměsíční lhůta se uplatní vždy. Je však třeba vycházet nejen z jeho znění (hoví se zde pouze o opravném prostředku proti prohlášení vykonatelnosti, tj. pozitivnímu rozhodnutí, zatímco v odst. 1 je použit širší termín „rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti“), ale i z čl. 25 Bruselské úmluvy II, který odst. 5 kopíruje. Viz také Borrás Report, marg. č. 96.

rozhodnutí, v žádném případě by neměl suplovat roli odvolacího soudu v členském státě původu. Ustanovení čl. 31 odst. 2 a 3 by se proto v řízení o opravném prostředku měla uplatnit *per analogiam*. V řízení podle čl. 33 by se soud neměl zabývat ani překážkami, ať už právními či faktickými, pro výkon rozhodnutí, které mohou v daném okamžiku prokazatelně existovat (např. strana, které je rozhodnutím uložena povinnost navrátit dítě, v době řízení dítě u sebe již nemá). Tyto námitky by měly být až předmětem vykonávacího řízení.

Rozhodnutím odvolacího soudu nemusí být exequaturní řízení definitivně skončeno. Nařízení připouští jeho přezkum na základě mimořádného opravného prostředku podle vnitrostátního práva. Česká republika sdělila Komisi žalobu pro zmatečnost a dovolání.²⁰² Tento mimořádný opravný prostředek je již konečný.²⁰³

Nařízení nestanoví právní moc rozhodnutí jako podmínku pro prohlášení vykonatelnosti. Čl. 35 proto propojuje exequaturní řízení s případným řízením o řádném opravném prostředku ve státě původu. Soud, který rozhoduje o *exequatur* buď v řízení ve druhém stupni nebo v mimořádném opravném řízení podle čl. 34, může na návrh strany, vůči níž směřuje výkon, přerušit řízení, jestliže je v členském státě původu zahájeno řízení o řádném opravném prostředku nebo neuplynula-li dosud lhůta k jeho zahájení. V posledně uvedeném případě může exequaturní soud k podání opravného prostředku stanovit lhůtu. Přerušování řízení není povinné, nařízení ponechává soudu prostor pro úvahu, zda jsou vyhlídky navrhovatele na úspěch v odvolacím řízení ve státě původu takového charakteru, že je vhodné řízení přerušit a počkat na výsledek řízení ve státě původu.

Právní úprava exequaturního řízení vychází až na dílčí změny z modelu, který se v komunitárním právu uplatňuje již od doby přijetí

²⁰² V SRN je tímto mimořádným opravným prostředkem stížnost (Rechtsbeschwerde) k Spolkovému soudnímu dvoru.

²⁰³ Borrás Report, marg. č. 93

Bruselské úmluvy I. Při výkladu většiny ustanovení je tudíž možné přihlídnout k poměrně rozsáhlé judikatuře ESD a odborné literatuře k Bruselské úmluvě I a nařízení Brusel I.

e) Zvláštní pravidla pro vykonatelnost rozhodnutí o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte

Zásada, že rozhodnutí vydané v jednom členském státě nemůže být v jiném členském státě vykonáno, aniž by zde předtím nebylo prohlášeno za vykonatelné, platila až do účinnosti nařízení Brusel IIa v oblasti působnosti komunitárních nařízení bezvýjimečně. Ustanovení čtvrtého oddílu kapitoly III (čl. 40 – 45), která tuto zásadu prolomila, jsou výsledkem procesu, na jehož počátku stál politický závazek odbourat *exequatur* u některých rozhodnutí v rodinných věcech (zejména u rozhodnutí o výživném a o právu na styk) zakotvený v závěrech zasedání Evropské Rady v Tampere ve dnech 15.-16. října 1999.²⁰⁴

aa) Věcná působnost čl. 40 – 45

Podle speciálních pravidel čtvrtého oddílu kapitoly III lze vykonatelnost v jiném členském státě než členském státě původu posoudit pouze u dvou skupin rozhodnutí – rozhodnutí o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte ve smyslu čl. 11 odst. 8.

Zrušení *exequatur* se nevztahuje na výroky o nákladech řízení, byť by byly součástí výše uvedených rozhodnutí (čl. 49). Výkon rozhodnutí o nákladech řízení předpokládá prohlášení vykonatelnosti v členském státě výkonu.

---

²⁰⁴ Viz bod č. 34. Závěry Evropské rady z Tampere jsou dostupné na internetové stránce http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm.

Právo na styk s dítětem

Právo na styk s dítětem²⁰⁵ je nutné pro účely nařízení vykládat autonomně, nikoli tedy pouze s ohledem na vnitrostátní právo. Nařízení tento institut částečně definuje v čl. 2 odst. 10 jako právo, které zahrnuje zejména právo vzít dítě na omezenou dobu na místo odlišné od místa jeho obvyklého pobytu. Právem na styk se tak rozumí především právo osoby, která o dítě nepečuje, má však právo na kontakt s dítětem. Podle Praktické příručky Komise zahrnuje právo na styk všechny formy kontaktu, tj. včetně telefonátů či elektronické pošty.²⁰⁶ Nejčastěji bude nositelem práva na styk rodič, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče, není však vyloučené, aby právo na styk bylo přiznáno i jiným osobám, zejména příbuzným dítěte²⁰⁷. Právu na styk s dítětem odpovídá právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů, případně jiných příbuzných na udržování pravidelných osobních kontaktů s nimi (čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte).

Zrušení exequaturního řízení v případě rozhodnutí zaručujících právo na styk s dítětem je odůvodněno především potřebou zajistit rychlý výkon těchto rozhodnutí. Právo na styk s dítětem je obvykle možné realizovat pouze v omezeném časovém úseku (např. po dobu prázdnin). Pokud by v případě neplnění rozhodnutí ze strany osoby, která o dítě pečuje, musel nositel práva na styk nejprve získat prohlášení o vykonatelnosti, mohl by být výkon jeho práva fakticky ohrožen, protože doba vymezená pro styk s dítětem by mohla uplynout dříve, než by skončilo exequaturní řízení.

---

²⁰⁵ V angličtině „rights of access“, v němčině „Umgangsrecht“, ve francouzštině „droit de visite“

²⁰⁶ Viz Praktická příručka Komise k nařízení (dále jen jako Praktická příručka), s. 33. Příručku vytvořila Evropská komise jako nezávaznou výkladovou pomůcku pro soudy, v elektronické podobě je dostupná na internetových stránkách Evropské komise.

²⁰⁷ Viz např. § 27 odst. 4 ZOR, který stanoví, že vyžaduje-li tak zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci. Viz také Praktická příručka Komise, s. 33.

S ohledem na výše popsany cíl zvláštních pravidel je možné podle nich postupovat pouze v případech pozitivních rozhodnutí, tzn. rozhodnutí zaručujících právo na styk. Při žádosti o uznání, případně neuznání negativních rozhodnutí je třeba postupovat podle obecných pravidel prvního a druhého oddílu kapitoly III.

Rozhodnutí o navrácení dítěte ve smyslu čl. 11 odst. 8

Jak bylo vysvětleno již v páté kapitole, v případě únosu dítěte do jiného členského státu nemusí být rozhodnutí o jeho nenavrácení na základě čl. 13 Haagské úmluvy o únosech konečné. Poslední slovo náleží soudu, který má pravomoc rozhodnout ve věcech rodičovské zodpovědnosti, tj. soudu v členském státě obvyklého pobytu dítěte před únosem (čl. 10, případně čl. 8). Vyplyne-li z rozhodnutí tohoto soudu povinnost navrátit dítě, je takové rozhodnutí vykonatelné bez *exequatur*. Pro zjednodušení budou nadále rozhodnutí o navrácení dítěte ve smyslu čl. 11 odst. 8 označována jako rozhodnutí o navrácení dítěte.

bb) Přímá vykonatelnost rozhodnutí

Zrušení *exequatur* pro rozhodnutí spadající do působnosti čtvrtého oddílu kapitoly III se promítlo ve třech základních prvcích. Za prvé, vykonatelnost rozhodnutí v jiném členském státě předpokládá splnění podmínek v daleko užším rozsahu než u ostatních rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Za druhé, kontrola dodržení těchto podmínek se přesunula do členského státu původu. Za třetí, v režimu přímé vykonatelnosti není možné vznést námitky proti uznání, resp. vykonatelnosti rozhodnutí ve členském státě výkonu.

Podmínky pro přímou vykonatelnost

Výčet podmínek pro vykonatelnost se zúžil na dvě podmínky společné nalézacímu řízení předcházejícímu vydání jak rozhodnutí o právu na styk s dítětem, tak i rozhodnutí o navrácení dítěte a další podmínku stanovenou zvlášť pro každé z uvedených řízení.

První společnou podmínkou je dodržení práva dítěte být v nalézacím řízení slyšeno (čl. 41 odst. 2 písm. c) a čl. 42 odst. 2 písm. a). Ve srovnání s čl. 23 písm. b) je tato podmínka stanovena přísněji, protože nevyjímá naléhavé případy a neomezuje absenci výsledku dítěte jako překážku vykonatelnosti na případy, kdy by představovala porušení základních procesních zásad v členském státě výkonu (což je logický důsledek odbourání *exequatur*). Jedinou výjimku, kdy nemusí být procesní právo dítěte dodrženo, je nevhodnost výsledku vzhledem k věku a stupni rozumové vyspělosti. V podrobnostech k výsledku dítěte viz kapitolu o důvodech pro neuznání rozhodnutí.

Z povahy řízení předcházejícího rozhodnutí o navrácení dítěte vyplývá, že soud bude muset vyslyšet dítě, které se bude nacházet zpravidla na území jiného členského státu. Za tímto účelem by měl využít postup podle nařízení o spolupráci při dokazování²⁰⁸, přičemž může zvolit buď dožádání soudu členského státu, na jehož území se dítě nachází (čl. 10 a násl. nařízení o spolupráci při dokazování), anebo požádat orgány tohoto státu o povolení přímého dokazování (čl. 17 nařízení o spolupráci při dokazování). Poslední z uvedených způsobů dokazování má výhodu v přímém kontaktu soudu, který vede řízení, s dítětem. Nařízení za tímto účelem připouští i využití videokonference, ovšem pouze za předpokladu, že soudy dotčených členských států disponují odpovídajícím technickým vybavením.

---

²⁰⁸ Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 z 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech. Úřední věstník L 174, 27.6.2001, s. 1.

Druhou společnou podmínkou vykonatelnosti je dodržení práva být slyšen pro všechny účastníky (strany) řízení (čl. 21 odst. 2 písm. b) a čl. 42 odst. 2 písm. b), přičemž v případě řízení o úpravě práva na styk s dítětem hovoří nařízení o „dotčených“ účastnících (stranách).

Pouze pro vykonatelnost rozhodnutí o právu na styk s dítětem stanoví nařízení podmínku týkající se rozsudků pro zmeškání, která odpovídá čl. 23 písm. c) (viz kapitola o důvodech pro neuznání rozhodnutí).

Zvláštní podmínkou pro vykonatelnost rozhodnutí o navrácení dítěte je skutečnost, že soud před vydáním rozhodnutí přihlédl k důvodům a důkazům na jejichž základě bylo v členském státě, do něhož bylo dítě uneseno, rozhodnuto o nenavrácení na základě čl. 13 Haagské úmluvy o únosech.

Přestože výše uvedené podmínky nepředstavují harmonizaci procesních pravidel, měly by členské státy dbát jejich dodržování v nalézacím řízení a za tímto účelem případně přijmout odpovídající opatření ve vnitrostátním právu. Nedodržení těchto podmínek by mělo pro stranu domáhající se výkonu rozhodnutí v jiných členských státech za následek ztrátu výhody přímé vykonatelnosti a účel sledovaný nařízením by tak byl zmařen.

Přezkum podmínek pro přímou vykonatelnost

Kontrola podmínek pro přímou vykonatelnost rozhodnutí probíhá v členském státě původu. Nařízení přímo určuje osobu příslušnou k provedení kontroly - tzv. původního soudce²⁰⁹. V případě rozhodnutí o navrácení dítěte je jím soudce, který rozhodnutí vydal (čl. 42 odst. 2). U rozhodnutí o právu na styk s dítětem není původní soudce přímo

²⁰⁹ V angličtině „judge of origin“, v němčině „Richter des Ursprungsmitgliedstaats“.

definován, přesto lze za pomoci definic pojmů „soudce“ a „členský stát původu“ (čl. 2 odst. 2 a 5) dovést, že se jedná o soudce (případně jinou úřední osobu, které jsou v dané oblasti působnosti svěřeny stejné pravomoci jako soudci), který rozhodnutí vydal.

Výsledkem přezkumu je vydání zvláštního osvědčení o splnění, případně nesplnění podmínek pro přímou vykonatelnost. Pro osvědčení se použijí standardizované formuláře, jejichž vzory jsou součástí nařízení (příloha III pro rozhodnutí o právu na styk s dítětem a příloha IV pro rozhodnutí o navrácení dítěte).

Při vydávání osvědčení musí soudce dodržet určitá pravidla. Rozhodnutí, k němuž se osvědčení vztahuje, musí být vykonatelné (čl. 41 odst. 1 a čl. 42 odst. 1). Vykonatelnost je však nutné i zde chápat ve smyslu formálním. Ve srovnání s ustanoveními o prohlášení vykonatelnosti (čl. 28 a násl.) stanoví čl. 41 a 42 mnohem zřetelněji, že vykonatelnost není vázána na právní moc rozhodnutí. Osvědčení mohou být vydána i pro předběžně vykonatelná rozhodnutí. Nařízení navíc dává soudci právo prohlásit předběžnou vykonatelnost i v případě, že vnitrostátní právo nepřipouští předběžnou vykonatelnost rozhodnutí *ex lege*²¹⁰ (čl. 41 odst. 1 druhý pododst., čl. 42 odst. 1 druhý pododst.).

V případě rozhodnutí o navrácení dítěte vydá soudce osvědčení vždy i bez návrhu (čl. 42 odst. 2 třetí pododst.). Časový okamžik není výslovně upraven, měl by jím být nejdřív okamžik, kdy rozhodnutí nabude vykonatelnosti (ve výše uvedeném smyslu). U rozhodnutí o právu na styk s dítětem rozhoduje „teritoriální“ povaha tohoto práva v okamžiku vydání rozhodnutí. Vykazuje-li právo přeshraniční povahu vydá soud osvědčení i bez návrhu v okamžiku, kdy se rozhodnutí stane vykonatelným, byť i jen předběžně (zde je časový okamžik výslovně

---

²¹⁰ Podle českého práva nejsou rozhodnutí o právu na styk ani o navrácení dítěte předběžně vykonatelná ze zákona, soud však může na návrh předběžnou vykonatelnost vyslovit, jestliže by jinak účastníku hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy (§ 162 občanského soudního řádu).

stanoven). Přeshraniční povaha bude nejčastěji spočívat v tom, že dítě má obvyklý pobyt v jiném státě než osoba oprávněná, nebo okolnosti daného případu budou jasně naznačovat, že tomu tak v blízké budoucnosti bude (např. oprávněná strana nebo dítě se chystají stěhovat do jiného státu). Pokud by se přeshraniční prvek objevil až později, vydá soud osvědčení na návrh některé ze stran (čl. 41 odst. 3).

V souvislosti s vydáním osvědčení pro rozhodnutí o právu na styk s dítětem, které má čistě vnitrostátní povahu, se nabízí otázka, zda i v tomto případě může soud postupovat podle čl. 41 odst. 1 druhého pododst. a prohlásit rozhodnutí za předběžně vykonatelné. Tato situace by mohla nastat například tehdy, bylo-li „čistě vnitrostátní rozhodnutí“ o právu na styk, u něhož soud nerozhodl o předběžné vykonatelnosti, napadeno odvoláním a během odvolacího řízení se „pečující“ rodič odstěhoval s dítětem do jiného členského státu. Rozhodnutí tak nabylo přeshraniční povahu až zpětně. Podle názoru autorky by odpověď na položenou otázku měla být kladná, jelikož zájem na zajištění efektivní ochrany práv strany, které svědčí právo na styk s dítětem, se neliší od situace, kdy byla přeshraniční povaha známa již v době vydání rozhodnutí. Čl. 41 odst. 1 druhý pododst. by však neměl být chápán jako harmonizované procesní pravidlo, které je soud povinen aplikovat bez ohledu na existenci přeshraničního prvku v okamžiku vydání rozhodnutí.

Nařízení nestanoví, jakým způsobem má soudce osvědčení vydat, zda formou rozhodnutí nebo jiného méně formálního úkonu, např. úředního osvědčení, jak je tomu v případě vnitrostátních doložek vykonatelnosti²¹¹. Na rozdíl od osvědčení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky české procesní právo konkrétní postup pro vydávání osvědčení podle čl. 41 a 42 nestanoví²¹², proto by měla být podle názoru

²¹¹ § 261 odst. 1 občanského soudního řádu.

²¹² § 200ua občanského soudního řádu stanoví pro vydání evropského exekučního titulu zvláštní řízení, které se zahajuje na návrh, účastníkem je pouze navrhovatel a rozhoduje se usnesením, jehož přílohou je osvědčení evropského exekučního titulu.

autorky dostačující i forma úředního osvědčení. V každém případě by soudy měly osvědčení vydávat bez zbytečných průtahů.

Proti vydání osvědčení není přípustný opravný prostředek (čl. 43 odst. 2). Na rozdíl od exequaturního řízení tak není žádná ze stran oprávněna vznést námitky proti uznání a zabránit tak vykonatelnosti rozhodnutí v jiných členských státech. Nařízení připouští pouze opravy osvědčení. Čl. 43 odst. 1 však blíže neurčuje, o jaké opravy se jedná, ani kdo může podat návrh na opravu. Určité vodítko poskytuje úvodní ustanovení v bodě 24, dle něhož může být opravný prostředek proti osvědčení přípustný pouze pro věcné chyby, kterými se rozumí nepřesné vyjádření obsahu rozhodnutí. Otázky, o jaký opravný prostředek se jedná, zda je možné o něm rozhodnout i bez návrhu, kdo je oprávněn návrh podat a kdo o něm rozhodne, se posoudí podle vnitrostátního práva. Z pohledu českého práva může nalezení odpovědi na tyto otázky činit problémy, jestliže není zřejmé, jakou povahu má osvědčení, jakožto procesní úkon soudu.²¹³

Osvědčení samo o sobě nelze považovat za vykonatelný titul²¹⁴. Jedná se pouze o listinu prokazující vykonatelnost rozhodnutí (čl. 44). K návrhu na výkon rozhodnutí v jiném členském státě musí být vždy přiloženo spolu s osvědčením i rozhodnutí. Osvědčení lze považovat za „evropskou“ doložku vykonatelnosti, jejímž účelem je prokázat v členském státě výkon splnění podmínek vykonatelnosti. Zásada vzájemné důvěry zde dosáhla zatím nejvyšší míry, neboť příslušné orgány v členském státě výkonu již nemohou podmínky vykonatelnosti žádným způsobem přezkoumat a jsou povinny rozhodnutí automaticky přiznat stejné právní účinky, jaké jsou přiznávány domácím rozhodnutím (čl. 47 odst. 2). Osvědčení přiznává rozhodnutí vykonatelnost ve všech členských státech, na rozdíl od prohlášení vykonatelnosti podle druhého

²¹³ Nabízí se analogické použití § 164 občanského soudního řádu.

²¹⁴ Siehr in Münchner Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10: Internationales Privatrecht, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006, s. 1325, marg. č. 247, s. 1327, marg. č. 258

oddílu kapitoly III, jehož účinky jsou vždy omezeny pouze na území členského státu, v němž bylo vydáno. Osvědčení tak plně odpovídá volnému pohybu rozhodnutí v rámci členských států, jakožto jednomu z politických cílů Evropského společenství.

f) Výkon rozhodnutí

Bylo-li rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti prohlášeno za vykonatelné v jednom členském státě nebo opatřeno osvědčením podle čl. 41 či 42, může být v jiném členském státě vykonáno, tzn. že ke splnění uložených povinností může být povinná strana donucena příslušnými orgány veřejné moci, případně pověřenými osobami.

Nařízení do právní úpravy vykonávacích řízení zasahuje pouze minimálně. Vedle obecných pravidel (čl. 47 a 51) stanoví i zvláštní pravidla, která se uplatní pouze při výkonu přímo vykonatelných rozhodnutí (čl. 45, čl. 47 odst. 2 druhý pododst., 48, 50 a 52).

aa) Obecná pravidla

Pro vykonávací řízení použijí příslušné orgány státu výkonu především své vnitrostátní právo, tedy *lex fori executionis*²¹⁵ (čl. 41 odst. 1). Výjimkou jsou následující pravidla, která musí být dodržena, i kdyby byla s vnitrostátním právem v rozporu.

Nařízení především zaručuje rozhodnutím vydaným v jiných členských státech opatřeným buď prohlášením o vykonatelnosti vydaným

---

²¹⁵ V České republice část šestou občanského soudního řádu (pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí viz zvláště § 272 – 273a) a zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, včetně prováděcích předpisů.

v členském státě výkonu nebo osvědčením podle čl. 41 či 42 při výkonu rovné postavení s rozhodnutími domácími (čl. 47 odst. 2 první pododst.).

Příslušné orgány členského státu výkonu nesmí po navrhovateli požadovat žádnou záruku, zálohu či obdobné zajišťovací prostředky (*cautio iudicatum solvi*)²¹⁶ z důvodu, že navrhovatel nemá v členském státě výkonu obvyklý pobyt nebo že je cizím státním příslušníkem. Pokud by vnitrostátní právo složení záruky z jiného důvodu připouštělo, mohl by ji vykonávací orgán vyžadovat, avšak pouze za předpokladu, že nebude v rozporu se zásadou nediskriminace ve smyslu čl. 12 SES.

bb) Zvláštní pravidla pro výkon přímo vykonatelných rozhodnutí

Pro výkon rozhodnutí o právu na styk s dítětem a o navrácení dítěte, u nichž neprobíhá v členském státě výkonu exequaturní řízení, bylo nutné přijmout zvláštní pravidla.

Přestože se náležitosti návrhu na zahájení vykonávacího řízení budou ve smyslu obecného pravidla čl. 47 odst. 1 řídit vnitrostátním právem členského státu výkonu, pro přílohy návrhu je nutné zohlednit čl. 45. Obligatorními přílohami je jedno hodnověrné vyhotovení rozhodnutí, které má být vykonáno (určení počtu je zde třeba chápat jako minimální pravidlo, stanoví-li vnitrostátní právo vyšší počet, musí být dodržen) a osvědčení podle čl. 41 či 42. Ani rozhodnutí ani osvědčení nemusí mít vyšší ověření, tj. apostilu či superlegalizaci (v tomto smyslu je třeba čl. 52 považovat za ustanovení, které se použije přednostně před vnitrostátním právem i ve vykonávacím řízení). Pokud jde o překlady zmíněných listin, obligatorní je pouze překlad vyjmenovaných částí osvědčení. Jedná se o praktické podmínky výkonu práva na styk s dítětem (bod 12 osvědčení podle čl. 41) a údaje o opatřeních přijatých k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení do členského státu jeho

²¹⁶ Viz právní institut jistoty podle § 51 ZMPS.

obvyklého pobytu (bod 14 osvědčení podle čl. 42). Překlady musí být v úředním jazyce členského státu výkonu nebo v jazyce, který tento stát výslovně akceptuje, a musí být úředně ověřené. Požadavky na překlad ostatních listin stanoví vnitrostátní právo členského státu výkonu.

Jak bylo podrobně vysvětleno v předchozích kapitolách, byl přezkum podmínek vykonatelnosti rozhodnutí spadajících do věcné působnosti čtvrtého oddílu kapitoly III přesunut do členského státu původu. V důsledku toho se v rámci přezkumu nemohou uplatnit všechny důvody pro neuznání rozhodnutí, především výhrada *ordre public* členského státu výkonu a inkompatibilita s pozdějším rozhodnutím uznatelným a vykonatelným v členském státě výkonu (čl. 23 písm. a), e), f). Zatímco výhrada veřejného pořádku byla jako překážka přímé vykonatelnosti rozhodnutí o právu na styk s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte zcela odbourána²¹⁷, k neslučitelnosti s pozdějším rozhodnutím je ve vykonávacím řízení třeba přihlídnout. Dospěje-li příslušný vykonávací orgán k závěru, že existuje pozdější rozhodnutí, které je v členském státě výkonu vykonatelné, a je-li s rozhodnutím, jehož výkon se navrhuje, neslučitelné, nemůže výkon provést.

Ustanovení čl. 47 odst. 2 druhého pododst. trpí podle názoru autorky závažným nedostatkem. Neslučitelnost je zde navázána pouze na „později vydané vykonatelné rozhodnutí“, aniž by bylo výslovně uvedeno, že se jedná o rozhodnutí pocházející z členského státu výkonu, jiného členského státu či třetího státu, v němž má dítě obvyklý pobyt (srovnej čl. 23 písm. e) a f). Ve spojení s definicí rozhodnutí v čl. 2 odst. 4 by se jazykovým výkladem dospělo k závěru, že výkonu rozhodnutí může zabránit pouze neslučitelnost s pozdějším rozhodnutím vydaným v některém z členských států. Autorka se domnívá, že v tomto případě je třeba teleologickým výkladem pojem „rozhodnutí“ rozšířit i na

---

²¹⁷ Borrás, Alegría: Brussels II in Civil Law - European Judicial Cooperation, General Secretariat of the Council, 2004, s. 69, č. 30

uznatelná a vykonatelná rozhodnutí ze třetího státu, má-li zde dítě obvyklý pobyt.

Při výkonu rozhodnutí o právu na styk s dítětem přiznává nařízení soudům členského státu výkonu v určitých mezích moderační právo (čl. 48). Úprava podmínek styku s dítětem nemusí být vždy jednoduchá a není pravděpodobné, že by v rozhodnutí mohly být vyčerpávajícím způsobem postihnuty všechny situace, které mohou v reálném životě nastat. V některých případech proto bude nezbytné upravit konkrétní podmínky výkonu práva na styk, aniž by tím byla dotčena podstata rozhodnutí, tj. přiznání práva na styk s dítětem. Oprávněná osoba se nemusí s návrhem na změnu podmínek výkonu práva na styk obracet na soudy v členském státě původu, díky čl. 48 odst. 1 je k tomu založena i pravomoc soudů v členském státě výkonu. Změny však pozbývají účinnosti v důsledku pozdějšího rozhodnutí ve věci vydaného mezinárodně pravomocným soudem (čl. 48 odst. 2). Je-li za účelem úpravy podmínek výkonu práva na styk s dítětem v členském státě výkonu zahájeno řízení, platí pro posouzení oprávněnosti navrhovatele k přiznání bezplatné právní pomoci stejné pravidlo jako pro *exequaturní* řízení (čl. 50).

6.3. Uznání a výkon veřejných listin a dohod

Připouští-li vnitrostátní právo členských států, aby rodičovská zodpovědnost mohla být upravena ve veřejných listinách nebo dokonce soukromých dohodách stran a přiznává-li takovým veřejným listinám a dohodám vykonatelnost, je třeba je uzнат a vykonat v jiných členských státech za stejných podmínek jako rozhodnutí (čl. 46 a úvodní ustanovení č. 22 nařízení).

Nařízení veřejnou listinu nedefinuje. Lze však vycházet z pojetí veřejné listiny v jiných komunitárních předpisech, zejména nařízení

Brusel I a nařízení o evropském exekučním titulu, jakož i z judikatury Evropského soudního dvora²¹⁸, dle nichž se za veřejnou považuje listina, která byla formálně vyhotovena nebo registrována jako veřejná listina, kterou ověřil orgán veřejné moci nebo jiný k tomu zmocněný orgán v členském státě, v němž byla listina vystavena, a ověření se vztahuje nejen k podpisu, ale i k obsahu listiny. Dohodou se pak rozumí dohoda stran uzavřená bez jakékoli ingerence orgánů veřejné moci, je-li podle práva státu původu vykonatelná. Soukromé dohody stran jakožto vykonatelné tituly právní řády některých členských států²¹⁹ skutečně připouští.

V intencích českého právního řádu by bylo možné pro účely nařízení za vykonatelnou veřejnou listinu považovat notářský zápis se svolením k vykonatelnosti ve smyslu § 71a a násl. notářského řádu²²⁰. Z poměrně úzkého vymezení právních vztahů v tomto ustanovení, však pravděpodobně nelze dovodit přípustnost této formy i pro dohody týkající se rodičovské zodpovědnosti.²²¹ Přestože tedy české rodinné právo počítá s dohodami o úpravě práva na styk s dítětem (§ 27 ZOR), tyto dohody není možné považovat za vykonatelné ve smyslu nařízení, neboť český právní řád je nepovažuje za přímo vykonatelné, ani neumožňuje, aby byly sepsány formou vykonatelné veřejné listiny.

---

²¹⁸ Viz např. rozsudek C-260/97 z 17.6.1999 ve věci Unibank A/S v. Flemming G. Christensen.

²¹⁹ Jedná se zejména o skandinávské státy (Švédsko, Finsko).

²²⁰ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

²²¹ Existují však jisté (dosud nepublikované) signály vycházející od notářů samotných o tom, že sepsávání dohod o právu na styk formou notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti by mohlo být přípustné. Zároveň ale upozorňují na problémy s tím spojené, zejména na míru možnosti notáře posoudit a ověřit, zda dohoda odpovídá zájmu dítěte.

IV. Závěr

Přijetím nařízení Brusel IIa byla mezi členskými státy Evropské unie unifikována významná část mezinárodního práva civilního procesního v rodinněprávní oblasti. Ve světle stále volnějšího pohybu občanů a narůstajícího počtu mezinárodních sňatků či jiných forem soužití je nařízení logickým důsledkem prohlubující se evropské integrace. Jeho nejzákladnějším smyslem, který nesmí být při aplikaci opomíjen, je odbourání překážek pro přeshraniční výkon práv občanů plynoucích z rodinných vztahů v rámci Evropské unie. Z této perspektivy lze za zásadní přínos považovat v první řadě pravidla pro uznávání a výkon rozhodnutí, případně jiných individuálních právních aktů, díky nimž nejsou občané nuceni uplatňovat svá práva zvlášť v každém členském státě.

Přestože vnitrostátní právní řády, jakož i některé dvou- či vícestranné mezinárodní smlouvy mezi členskými státy umožňovaly uznávat a vykonávat cizí rozhodnutí, bylo přijetí nařízení v této oblasti významným krokem kupředu, neboť stanoví rovný přístup k rozhodnutím soudů všech členských států (s výjimkou Dánska) a nevyžaduje vzájemnost při uznávání a výkonu rozhodnutí²²². Namísto vzájemnosti je jedním z hlavních východisek nařízení zásada vzájemné důvěry v rozhodovací činnost soudů členských států. Nařízení přitom k vzájemné důvěře přispívá stanovením jednotných pravidel pro mezinárodní soudní pravomoc a některými minimálními požadavky na ochranu procesních práv účastníků řízení. Nepřímo tak v omezeném rozsahu zasahuje i do vnitrostátního práva civilního procesního.

Zda se vzájemná důvěra v oblasti rodičovské zodpovědnosti skutečně přenesla z textu nařízení i do právního smýšlení komunitárních

---

²²² Srovnej § 64 písm. e) ZMPS. Pro uznání rozhodnutí ve věcech manželských sice vzájemnost ani vnitrostátním právem vyžadována nebyla (§ 67 odst. 1 ZMPS), týkalo-li se však rozhodnutí alespoň jednoho českého občana, muselo být o uznání rozhodnuto ve zvláštním řízení (§ 67, 68 ZMPS).

soudců, ukáže teprve praxe. Na druhou stranu jsou to především soudci, kdo by si měl být vědom potřeby posilování a prohlubování vzájemné důvěry a s ní souvisejícího respektu v rozhodovací činnosti a postupy kolegů v jiných členských státech. S tím souvisí v první řadě správná aplikace nařízení, jurisdikčními pravidly počínaje. Soudcům by proto mělo být poskytnuto odpovídající zázemí, ať už jde o vzdělávání či případnou specializaci (jak je tomu např. v SRN). K tomu vedle členských států přispívá i samo Evropské společenství²²³. Nezanedbatelnou roli by zde měla sehrát také právní doktrína.

Komunitárním právem nedotčeny zůstávají v rodinněprávní oblasti prozatím kolizní normy, tj. pravidla pro určení rozhodného práva. Pokud jde o rodičovskou zodpovědnost, měla by do budoucna komunitární právo zastoupit Haagská úmluva o ochraně dětí, která stanoví jako obecné pravidlo použitelnost *lex fori* (čl. 15)²²⁴. Kolizní normy pro věci manželské, resp. pouze pro rozvod a rozluky manželství, jsou předmětem návrhu novely nařízení Brusel IIa, který je v současné době projednáván v Radě Evropské unie.²²⁵

Dalšími připravovanými instrumenty na komunitární úrovni jsou nařízení o výživném, které by mělo vyjmout výživovací povinnosti z působnosti nařízení Brusel I a nově upravit mezinárodní pravomoc soudů, zrušit *exequatur*, stanovit pravidla administrativní spolupráce ústředních orgánů a pravděpodobně upravit i kolizní normy.²²⁶ Návrh

---

²²³ Rozhodnutím Rady č. 3001/470/ES z 28.5.2001 byla zřízena Evropská soudní síť ve věcech občanských a obchodních, jejímž cílem je zlepšit soudní spolupráci při aplikaci komunitárních nařízení a mezinárodních smluv. Síť umožňuje (nejen) soudcům ze všech členských států pravidelné schůzky a výměny názorů a zkušeností. Prostřednictvím kontaktních bodů, případně styčných soudců v rodinných věcech mohou soudci snadněji řešit problémy spojené s přeshraniční agendou.

²²⁴ K ratifikaci Úmluvy členskými státy viz poznámku pod čarou č. 30.

²²⁵ Vedle kolizních norem by novela měla upravit i jurisdikční pravidla pro věci manželské, konkrétně připustit omezenou volbu soudu.

²²⁶ Paralelně s nařízením o výživném je sjednávána i nová Haagská úmluva, která by měla sjednotit doposud roztržštěnou úpravu pro administrativní spolupráci při mezinárodním vymáhání výživného, uznávání a výkon rozhodnutí a ve formě opční části i kolizní normy. V určitých částech tak bude nařízení ve vztahu k úmluvě regionální „nadstavbou“, která se mezi členskými státy použije přednostně.

nařízení je již projednáván v Radě Evropské unie. Ve fázi Zelené knihy se zatím nachází záměr Evropské komise předložit Radě k projednání návrh instrumentu, který by upravil mezinárodní soudní pravomoc a použitelné právo pro oblast manželských (a partnerských) majetkových režimů.

Výše uvedený nástin budoucích předpisů svědčí o snaze Evropského společenství prohloubit unifikaci pravidel mezinárodního práva soukromého a procesního v oblasti rodinněprávní. Na jedné straně lze tuto iniciativu vítat, jelikož jednotná jurisdikce i kolizní pravidla a účinný systém uznávání a výkonu cizích rozhodnutí ve všech členských státech přispějí ke zvýšení právní jistoty a v důsledku toho i k usnadnění životů evropských občanů. Komunitární právo poskytuje unifikaci jedinečný prostor. Na druhé straně při roztržtění právní úpravy hrozí nebezpečí nekonzistentnosti a nepřehlednosti jednotlivých pravidel. Evropský zákonodárce by měl těmito negativním důsledkům předejít a zároveň pokud možno vycházet z tradičních a osvědčených přístupů tam, kde dosavadní praxe nesignalizuje potřebu změny. Při tvorbě komunitárních předpisů mezinárodního práva soukromého a procesního by v budoucnu neměl být opomíjen ani vliv právních řádů třetích států sílící v důsledku stále se zvyšujícího počtu přistěhovalců. S posledně uvedeným souvisí i potřeba jasnějšího vymezení oblasti působnosti komunitárních předpisů k mezinárodním smlouvám uzavíraným se třetími státy.

Cílem této práce byla především analýza komunitárních pravidel pro řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti s mezinárodním prvkem. Dle názoru autorky byl stanovený cíl splněn.

Seznam použité literatury

I. Seznam domácí literatury

Bělohlávek, A.J.: Zavedení tzv. exequatur do českého právního řádu, Právní zpravodaj 5/2004

Bělohlávek, A.J.: Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem, Právník 11/2006

Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Část VII, Právní fórum 8/2005

Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář, 6. vydání, C.H.Beck, 2003

Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2004

Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář, Panorama Praha, 1989

Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, Právní fórum 4/2006

Pauknerová, M., Přečasná ustanovení nařízení Brusel II (č. 1347/2000) a pravomoc českého soudu v řízení o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu, Jurisprudence 1/2006

Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Akta Universitas Brunensis, Svazek 262, MU Brno, 2003

Šámal, P.: in *Trestní zákon. Komentář*, II. Díl, 6. vydání. C.H.Beck 2004

Winterová, A. a kol.: *Civilní právo procesní*, Linde Praha. 1999

II. Seznam zahraniční literatury

Becker, M., Müller, K.: *Intertemporale Urteilsanerkennung und Art. 66 EuGVO*, IPRax, 5/2006

Borrás, A.: *Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgements in Matrimonial Matters*, Úřední věstník EU C 211, 167.1998

Borrás, A.: *Brussels II in Civil Law – European Judicial Cooperation*, General Secretariat of the Council, 2004

Geimer, R., Schütze, A.: *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, 2. vydání, C.H.Beck München, 2004

Haťapka, M.: *K problému spätnej účinnosti európskych nariadení v oblasti právomoci súdov a vzájomného uznávania a výkonu rozsudkov v civilných veciach*, Justičná revue, 1/2005

Haťapka, M.: *K pojmu „obvyklý pobyt“ v medzinárodnom práve súkromnom a procesnom*, Justičná Revue 53/2001

Hess, B.: *Die intertemporale Anwendung des europäischen Zivilprozessrechts in den EU-Beitrittsstaaten*, IPRax 4/2004

Pérez-Vera, E.: *Explanatory Report (Důvodová zpráva k Haagské úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980, publikována Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého)*

Schulz, A.: The 1980 Hague Child Abduction Convention and the European Convention on Human Rights, *Transnational Law & Contemporary Problems*, sv. 12 2/2002

Schulz, A.: The new Brussels II Regulation and the Hague Conventions of 1980 and 1996, *IFL*, March 2004

Siehr, K.: Band 10: Internationales Privatrecht in Münchner Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 4. vydání, C.H.Beck München, 2006